CESTIUNEA UNIVERSITATII DE IASI

INAINTEA

SENATULUI

CUVINTE ROSTITE

IN ȘEDINȚELE DIN 1, 2 ȘI 4 FEBRUARIE 1877

DE

M. KOGALNICEANU

Senator al colegiului I de Roman

BUCURESCI

IMPRIMERIA STATULUI, CURTEA ȘERBAN-VODA

1877

www.dacoromanica.ro

CESTIUNEA UNIVERSITATII DE IASI

INAINTEA

SENATULUI

CUVINTE ROSTITE

IN ȘEDINȚELE

DIN 1, 2 SI 4 FEBRUARIE 1877

DE

M. KOGALNICEANU

Senator al colegiului I de Roman

BUCURESCI

IMPRIMERIA STATULUI, CURTEA ȘERBAN-VODA

1877

www.dacoromanica.ro

Ședința Senatului din 1 Februariu 1877

D. M. Kogălniceanu. D-lor senatorĭ, domnielor-vóstre vĕ este cunoscut, că erĭ când m'am suit la tribună ca să desvolt interpelarea mea, cu încuviințarea biurouluĭ și a Senatuluĭ, s'a hotărît ca să o desvolt astă-dĭ. Vĕ-rog dar, ca conform votuluĭ de ierĭ, să'mĭ daț voie să proced la desvoltarea interpelațiuneĭ mele.

Vocĭ. Desvolt'o.

D. vice-președinte. D. ministru primesce acéstă ordine de dĭ?

D. ministru de culte. Pentru aceea am și venit, și chiar rog pe onor. Senat să încuviințeze desvoltarea.

— Senatul încuviințédă desvoltarea interpelărieĭ D-luĭ Kogălniceanu.

D. M. Kogălniceanu D-lor senatorĭ, eŭ, din partea mea cel puțin, aș voi să degajez de orĭ-ce tendință politică discuțiunea seriósă ce merită interpelațiunea mea, și a cărĭ resultat se ascéptă cu cea maĭ mare nerăbdare, de toțĭ aceia ce credŭ, că esistența Statuluĭ Român depinde în parte de scólele nóstre.

Rogu-vĕ să'mĭ permiteț maĭ întêiŭ, să videz uă mică cestiune sulevată ierĭ de D. ministru de esterne, cestiune care privesce persóna mea; apoĭ nu voĭ maĭ avea onórea de a vorbi D-vóstre de cât în mod obiectiv, pretinzêndu dreptul, că, atuncĭ când din partea altora cestiunea va primi uă turnură subiectivă, să usez și eŭ de arme egale.

Erĭ, D-lor Senatorĭ, vĕ aduceț aminte că de pe banca ministerială, pentru că ceream să usez de un drept pe care mi'l dă regulamentul și care D-vóstră mi l'aț recunoscut, acela adică că treĭ dile cel mult după anunciarea uneĭ interpelațiunĭ, să pot beneficia de dreptul de a o desvolta, ierĭ, dic, am fost tratat de autoritar; uă calificare, care vĕ mărturisesc, chiar de a'șĭ displace unora dintre D-v., nu o resping de loc, pentru că găsesc că uă țéră are pururea trebuință de autoritate, autoritate care, bine înțeles, să derive de la lege, de la Constituțiune, éră nu de la intrigĭ ale unora și altora ce aŭ pus mâna pe putere. Am maĭ fost calificat și de mare vizir! Am respuns atuncĭ: „Nu am nimic de dis în privința acestor denumirĭ. Déră, autoritar și vizir în puterea regulamentuluĭ, țiŭ să desvoltez interpelațiunea mea astă-dĭ, la sfêrșitul luĭ Ianuariŭ, pentru că anul trecut, la aceiașĭ epocă, un ministru de instrucțiune publică a fost blamat cu drept cuvênt, că a călcat legea instrucțiuneĭ publice; și țiŭ a dovedi la aceiașĭ epocă că de multe orĭ nepăzirea legeĭ ins-

www.dacoromanica.ro

trucțiuneĭ publice aduce consecințĭ maĭ fatale de cât chiar călcarea acesteĭ legĭ. Când un articol din lege se calcă negreșit că este un rĕŭ; dĕră când nu se păzescŭ basele legeĭ și se violézĕ întréga lege, atunceĭ negreșit că rĕul este și maĭ mare.“ Prin aceste cuvinte nu am ḑis nimic care să se raporte la D. ministru de esterne; D-sa însă nu sciŭ pentru ce mi-a rĕspuns: „și mie'mĭ placŭ datele istorice; vĕ voiŭ aduce aminte ḑiua de 24 Ianuariŭ 1865 când Domnitorul Cuza a destituit pe un ministru pentru motive carĭ aparținŭ istorieĭ.“ Rĕspunsul la aceste cuvinte l'am păstrat pe astă-ḑĭ; 'l voiŭ da, și apoĭ voiŭ trece 'nainte.

Onor. senatorĭ, am fost de patru orĭ ministru în acéstă țéră; întêia óră la 1860, când Domnitorul Cuza s'a adresat de a doua óră la mine, căcĭ întêia óră l'am refusat, a doua ḑi după ce se suise pe tron.

Eŭ atunceĭ îl refusâiŭ ḑicêndu'ĭ că momentul nu sosise, că voiŭ primi când alțiĭ vor refusa, căcĭ refusul lor va face forța mea.--La 1860 am primit a fi ministru pentru că cele ḑise de mine se realisaseră.—A doua óră am fost ministru la 1863 și 1864. Sciți, pe atunceĭ, cum crescuse opositiunea care se califica de coaliție monstruósă. In urma retragereĭ ministeruluĭ Nicolae Crețulescu care căḑuse sub loviturile acesteĭ coaliținĭ, Domnitorul Cuza se otărî a se adresa la mine; eŭ eram în Moldova. A venit la moșia mea onor. D. Iorgu Radu și, *fără voia mea*, m'a furat de la moșie; voiŭ întrebuința chiar espresiunea D-séle. Fac apel la memoria D-séle dĕcă eŭ am alergat după putere; așa e D-le Radu?

D. Iorgu Radu. Așa este, și am să te maĭ aduc uă dată.

D. președinte. D-le Kogălniceane, vĕ rog, țineți-vĕ în cestiune.

D. Kogălniceanu. Vĕ rog, aț̆ĭ permis imputarea, dați'mĭ voe să respund.

D. președinte. Eh! imputărĭ aŭ fost de ambele părți.

D. Kogălniceanu. La 1865, Domnitorul Cuza, socotind că momentul a sosit ca să împace durerile luĭ 2 Maiŭ, căcĭ 2 Maiŭ schimbase facia țĕreĭ, și negreșit că acésta a trebuit să dóră, Domnul a socotit de cuviință, și era în dreptul luĭ, să chĭeme la guvern un om împăciuitor, să chĭeme un om blând, carele era uă închezășuire de împăcare; și a chemat pe onor. D. Bosianu. Etă motivele pentru carĭ Domnitorul a schimbat guvernul sĕŭ, usând de dreptul sĕŭ, cum a fost în dreptul meŭ să primesc saŭ să nu primesc ministerul, cum a fost în dreptul meŭ să'mĭ daŭ demisiunea, cum 'mĭ-am și dat'o de maĭ multe orĭ.

Treĭ lunĭ după acésta, D. Bosianu se retrăgea de la minister.—Revenind la mine, vĕ voiŭ spune că, de câte orĭ am primit de a fi ministru, n'am comptat pe recunoscința nimenuluĭ, nicĭ chiar pe recunoscința Domnitoruluĭ (aplause) Nicĭ uă dată n'am fost curtesanul Domnilor (aplause) Am venit la minister când m'aŭ chemat împregiurările; am eșit din minister érăși când aceste împregiurărĭ nu maĭ esistaŭ. Cât pentru întrebarea dĕcă Alexandru Ion I a greșit către mine saŭ ba, eŭ nu'ĭ păstrez nicĭ uă rancună; el 'mĭ-a dat satisfacțiune, când ne-am întâlnit ca simpli muritorĭ pe piața Graben din Viena, și când 'mĭ-a ḑis aceste cuvinte în facia multora: „ești resbunat, căcĭ n'aĭ căḑut tu, am căḑut eŭ.“ Departe dĕră de mine cea maĭ mică umbră de rea voință pentru acest Domnitor. Eŭ păstrez recunoscință luĭ Alexandru Ion I, carele în împrejurărĭ grele, în momente marĭ, 'mĭa dat ocasiunea sĕ'mĭ pun și eŭ mica mea activitate la reformele ce projectase, sĕ'mĭ pun și eŭ mica mea iscălitură la marele acte naționale și democratice ce s'aŭ sĕvêrșit în 1864; și păstrez dĕră cu dragoste memoria aceluĭ Domnitor, care, cu tóte gresalile séle, a fost un mare domnŭ în țéra acésta! (Aplause în tribune).

D. **vice-președinte I. Ghica.** D-lor de la tribune, nu aplaudați, căcĭ sunteți aci ca să ascultați ĕră nu ca să dați semne nicĭ de aprobare nicĭ de desaprobare. Vĕ rog să nu'mĭ îngreuiați misiunea mea; căcĭ vĕ încredințez că este fórte grea; nu mĕ puneți în posiție să iaŭ mĕsurĭ în contra acelor aprobărĭ séŭ desaprobărĭ în puterea regulamentuluĭ.

D. **M. Kogălniceanu.** La îmormêntarea sa la Ruginósa, eŭ am uitat micele mele neajunsurĭ; 'mĭ-am adus aminte numaĭ de marele fapte ale întâiuluĭ Domn al Românieĭ întrunite, D. N. Ionescu la acésta

www.dacoromanica.ro

înmormêntare a fost ceea ce a fost ḑece anĭ în Camerile Legiuitóre.

D. **vice-preşedinte**. Intraţĭ în interpelare.

D. M. **Kogălniceanu**. Sfîrşesc îndată. Ḑece anĭ în acéstă incentă sacro-sanctă şi în cea-l-altă, gura D-luĭ Ionescu n'a avut de cât atacurĭ şi insulte pentru orĭ-ce guvern şi orĭ-ce personalitate; aşa şi la Ruginósa, D-sa n'a cruţat nicĭ majestatea mormêntuluĭ, nicĭ lacrimile văduveĭ! Era dérĕ natural ca şi erĭ în privinţa mea să fie ce a fost tótă viéţa sa. Am ḑis.

D-lor, de maĭ mult timp am făcut uă interpelare D. ministru instrucţiuniĭ; voesc întêiŭ s'o citesc, şi apoĭ voiŭ intra în desvoltarea sa. Et'o:

1) Décă D. ministru are cunoscinţă de starea de degradare intelectuală şi chiar materială a Universităţeĭ de Iaşĭ;

2). Ce mĕsurĭ D-sa a luat spre a îm] edica acéstă stare deplorabilă a unuĭ institut de înveţemint superior, care, în facia elementelor străine din ţerile vecine, ameninţă românismul;

3. Câte catedre numĕră Universitatea, câte sunt ocupate şi câte neocupate;

4). La ce ore se ţinŭ deosebitele prelecţiunĭ:

5). Câţĭ studenţĭ numĕră fie-care facultate; adică, câţĭ înscrişĭ şi câţĭ efectivĭ;

6). Câţĭ profesorĭ ocupă şi alte funcţiunĭ, si ce funcţiunĭ séŭ mandate; şi cine primesce onorariele titularilor absenţĭ;

7). Cine înlocuesce pe profesoriĭ absenţĭ, şi ce calităţĭ academice întrunesc;

7). Ce mĕsurĭ D-sa a luat spre a face ca Universitatea de Iaşĭ să aibă şi profesorĭ, ĕră nu numaĭ studenţĭ."

Acum, D-lor, senatorĭ, şi înainte de a intra în desvoltarea acesteĭ înterpelărĭ, sunt dator să fac scusele mele D-luĭ ministru al instrucţiuneĭ, pentru că, silit prin uă nenorocită posiţiune, prin uă mare necesitate şi îndatorire, am pus pe D-sa în nevoe să vie bolnav înaintea Senatuluĭ. Regret acésta din tótă inima; însă din nenorocire aşia este în ţéra nóstră posiţiunea unuĭ ministru; şi eŭ m'am aflat în posiţiunea D-séle când am fost silit de D. Nicolae Ionescu, atunci deputat, ca să pun două ore, de la mine de a casă pênĕ la Camera de deputaţĭ, ca să merg să respund la uă înterpelare a D-séle, făcută mie în calitate de ministru de esterne Eŭ, D-lor, am fost păsuitor, când am fost reclamat beneficiul regulamentuluĭ nostru, pentru motiv că pe banca ministerială se găsia D. Ionescu, profesor al universităţeĭ din Iaşĭ, profesor vechiŭ de 16 anĭ, care, uă maĭ susţin, este maĭ competente de cât însu-şĭ D. ministru al instrucţiuneĭ publice de a rĕspunde la aceea înterpelare. In adevĕr, din causa multor ocupaţiunĭ, D. Chiţu n'a trecut, măcar uă dată, secatul Milcov, spre a visita scólele din Moldova.

Nu credeam dĕr că D. N. Ionescu va permite ca colegul sĕŭ bolnav să viné să respundă la interpelara mea, când D-sa cunóşte maĭ bine lucrurile, când D-sa ştie tot de-uă-dată că procesul universităţeĭ de Iaşĭ, adică procesul profesorilor carĭ nu 'şĭ fac datoria, nu datédă de astădĭ; că atât aci, în onor. Senat, cât şi în Camera deputaţilor, de la 1868 şi pênĕ adĭ, necontenit s'a vorbit de aceĭ profesorĭ carĭ lasă văduve catedrele lor, ca să se facă deputaţĭ, senatorĭ, ingineri, agenţĭ diplomaticĭ etc.; iar D. N. Ionescu 'ĭ a susţinut în tot-d'auna.

D-lor senatorĭ, representaţiĭ generaţiuneĭ bătrâne depeste Milcov 'şi vor aduce aminte, că atunci când în Adunările mume din 1857, naţiunea Română a fost chĭemată a spune dorinţele séle înaintea mărilor puterĭ carĭ voiaŭ să cunóscă glasul ţĕreĭ pentru viitórea sea organisaţiune, respunsul unanim al Moldoveĭ a fost: *Unirea*, şi contopirea ambelor principate într'un singur Stat: *România*.

Moldova cunoscea maĭ dinainte că ea era chĭemată să facă sacrificiĭ pe altarul patrieĭ; că ea trebuia să renunce la individualitatea sea istorică şi politică; că trebuia să renuncie chiar la avantagile materiale ce 'ĭ da un centru politic! Acea generatiune nu se uită că, cu strămutarea reşedinţeĭ, proprietăţila avéu să scadă pre jumătate; ea totuşĭ nu s'a gândit la nicĭ unul din aste neajunsurĭ personale şi materiale carĭ decurgeau din contopirea uneĭ ţĕrĭ, din strămutarea centruluĭ şi activităţeĭ politice la un alt punct depărtat. Bătrâna generaţiune moldovénă n'a avut în vedere

www.dacoromanica.ro

de cât mărirea și binele națiuneĭ Române; și toțĭ moldovenĭĭ, pot ḑice maĭ în unanimitate, aŭ cerut *Unirea*. Dér totușĭ acea generațiune avea uă pretențiune: ea vrea ca vechia capitală a Moldoveĭ, décă 'și perdea titlul de reședință domnéscă, de scaun al Domnieĭ, totuși se rĕmână, séŭ sĕ devină reședența, scaunul sciinței, care și acésta este uă Domnie! Ast-fel și Domnu, și guvernu, și deputațĭ și țéra, toțĭ ne ḑicém: „In locul palatuluĭ domnesc sĕ rădicăm palatul sciinței, în locul Domnuluĭ sĕ punem inteligința; în locul marelor autorităților administrative, financiare, militare, carĭ au sĕ se strămute, sĕ punem scólele cele marĭ, sĕ punem facultățile; în locul guvernuluĭ din Iași sĕ rădicăm universitatea din Iași. Și ast-fel în 26 Octombre 1860, Alexandru Ion I. în presența marilor autorităț, în fața profesorilor și a școlarilor, în fața bătrânilor și în fața tinerilor, în fața deputațiunilor și a felicitațiunilor sosite de la marele instituțiunĭ de învĕțământ din țĕrile megiate, și chiar de la bătrâna universitate a Iagelonilor din Cracovia, în sunetul clopotelor, al musicelor și al strigătuluĭ de bucurie al poporuluĭ, Domnul inaugură Universitatea de Iași, dând în mâna profesorilor stégurile tinerilor facultăț, și drept bună urare, adresându-le aceste cuvinte espresive: *patriotism, progres și prudență.*“!

Universitatea de Iași, D-lor, nu a avut la fondarea eĭ de cât duoĭ contradictorĭ, nu ḑic duşmanĭ, nu ḑic adversarĭ: eraŭ D. Nicolae Ionescu și doctorul Davila, directorele scóleĭ de medicină din Bucurescĭ; chiar în ḑoua deschidereĭ universitățeĭ, acest din urmă alergase la Iași spre a stărui către Domnul Cuza sĕ nu subscrie actul de fondațiune, fiind că universitatea de Iași trebuia sĕ aibă și uă facultate de medicină, și D. Davila se temea că acéstă facultate și nu ucidă scóla de medicină din Bucurescĭ. Nu voesc rĕu D-luĭ Davila; D-sea din un punct de vedere bun, 'și apăra copilul sĕŭ. Faptul positiv este însă, că dupe tóte stăruințele orașuluĭ Iași și ale guvernuluĭ, și chiar ale Camereĭ, Universitatea din Iași pânĕ astăḑĭ este vĕduvă de una din facultățile séle coprinse în statutele de fondațiune.

Al douilea adversar a fost onor. D. Ionescu, care în ḑiarul sĕŭ *Tribuna Română* a combătut fățiș fundarea universitățeĭ de Iași.

Dupĕ inaugurarea eĭ, însă D. Ionescu n'a stat la îndoială de a intra în corpul profesoral al universitățeĭ de Iași; în parentes voiu ḑice, că acésta se făcea contrariu statutelor acesteĭ universităț, care cerŭ grade academice pentru profesoriĭ sĕĭ. D. Ionescu a intrat între aceștĭ profesorĭ prin uă încheere a consiliuluĭ universitar, care 'l primea prin escepțiune motivată, că D. Ionescu de și nu avea grad academic, totuș era un vechiu profesor în învĕțământul superior! Cât pentru mine eŭ nu blamez acéstă închiere, pentru că orĭ ce universitate se póte mândri de a avea un profesor ca onor. D. Ionescu. Nu sunt, D-lor senatorĭ, din aceĭ ómenĭ carĭ denégă meritul și capacitatea adversarilor lor. In viața mea nu am negat meritul chiar al protivnicilor meĭ de mórte. Nu aparțin aceleĭ secte de pigmeĭ și de mirmidonĭ carĭ denégă meritele și faptele uneĭ generațiunĭ de oțel. Cu tóte denegațiunele acesteĭ secte, eŭ am dreptul se vorbesc în afacerile universitățeĭ de Iași, pentru că am și eŭ uă mică, micuță petricică a mea în acest mare edificiu, pentru că am participat și eŭ la fondarea sea, pentru că, recunoscător încredereĭ ce mi a dat Alexandru Ion I, sunt și eŭ cofondator al acesteĭ universităț; statutele sele sub numele luĭ Alexandru Ion I, pórtă subscrierea luĭ Kogălnicénu ca ministru, și a luĭ Alexandrescu Ureche ca director.

D-lor senatorĭ, tóte partitele, spre lauda lor, aŭ în rêndurile lor ómenĭ onești, ómenĭ francĭ, drepțĭ pentru alțiĭ; ast-fel și fosta fracțiune liberă și independentă — sunt détor sĕ o recunosc — are câți-va ómenĭ de bine; maĭ cu osebire are un om de inimă și de dreptate. Acesta este rectorul univerțităț de Iași, este vechiul meŭ amic, D. Suciu. Cam la finele anuluĭ trecut, onor. D. Suciu, în capul profesorilor și al studenților, a celebrat a 16-a aniversare a fondăreĭ Universităț din Iași. D. Suciu n'a desmințit cualităț séle și în acéstă ocasiune, fiind drept atât pentru ilustrul mort, fondator al mareĭ școlĭ cât și pentru viul cofondator. Ĕtă cuvintele ce rectorul a rostit la acéstă mare solemnitate:

„Recunóscem, D-lor, că acéstă solemnitate ar fi trebuit sĕ se repetéscă, décă nu în tot anul, cel pucin la fie-care lustru. Circumstanțe însă independinte de

www.dacoromanica.ro

noĭ, fatalităţĭ neasceptate ne aŭ împedicat. Pra bine într'adevĕr, ca cel pucin anul trecut, anul al cinci-spre-ḑecelea, să vĕ reamintim entusiasmul ce coprinsese tóte animele adevĕrat române, la fondarea şi inaugurarea deschidereĭ acestuĭ 'nalt institut de cultură, de un Domnitor, şi un ministru *adevĕrat român atât în vorbe cât şi în fapte* etc.

— Şi maĭ departe, rectorul adaogă:

„Prea gloriosul Domnitor Alexandru Ión I de pia şi perpetuă memorie, sub inspiraţiunele erudituluĭ sĕŭ ministru al instrucţiuneĭ publice, D. M. Kogâlnicénu, voia să aplice în tótă întinderea sa legea de la 1851; aşia el voi să adaoge la cele treĭ facultăţĭ şi facultatea de medicină; chiar pentru acéstă causă se şi cumpĕră la 1859 acest edificiŭ; şi la 1860, in 26 Octombre se inaugură deschiderea solemnă a acesteĭ Universităţĭ în presenţa Domnitoruluĭ şi a mult lăudatuluĭ sĕŭ ministru. Dĕră pentru a asigura maĭ bine şi maĭ solid esistenţa acestuĭ institut superior, Domnitorul român inzestră acéstă scólă 'naltă cu un statut şi cu insemnele ce se daŭ de comun unor asemenea corporaţiunĭ, universităţĭ. Acest statut daclară acéstă universitate de persónă juridică, cu dreptul de a se administra de sine în causele atât sciinţifice cât şi disciplinare, cu dreptul de a câştiga avere, avênd casa sa generală şi cestorul sĕŭ etc.“

D-lor senatorĭ, îndată după inaugurarea sa, Universitatea din Iaşĭ, după statutele séle, începu activitatea sa cu treĭ facultăţĭ: facultatea de drept, facultatea de litere şi sciinţe, facultatea de teologie; rĕmăsese de organisat numaĭ facultatea de medicină, pentru a căriia fondare se şi începuseră lucrările preliminariĭ.

D-lor, facultatea de teologie era şi este uă necesitate; totuşĭ ea a trăit numaĭ un scurt timp, cu tóte că legea instrucţiuneĭ publice din 1864 o prevede şi o cere. Acéstă necesitate se presintă acum în mod maĭ imperios de cât orĭ când; pentru că, D-lor, décă astădĭ se cere de la fie-care preot uă învĕţătură maĭ mult saŭ maĭ pucin desvoltată, cu atât maĭ imperios se cere uă învĕţătură măĭ 'naltă de la capiĭ bisericeĭ nóstre. In adevĕr legea organică a cleruluĭ şi a ierarchieĭ bisericescĕ, cere în óre-care timp grade academice de la viitoriĭ noştri prelaţĭ, şi este de dĕtoria nóstră de a grăbi acest moment. Permiteţi'mĭ a vĕ arĕta causa acesteĭ marĭ necesităţĭ.

Universitatea de Cernăuţĭ are facultatea sa de teologie greco-orientală, adică de teologie ortodoxă; însă la acéstă facultate de teologie destinată a da preoţĭ bisericeĭ române din Bucovina, se cere că învĕţământul să fie în limba germană. Décă astădĭ, după un an şi jumĕtate de la fondarea universităţeĭ, acest învĕţământ se face totuşĭ în limba română, causa este că, cărţile de învĕţământ religios nu sunt încă traduse în limba germană.

Faptul positiv, în România, este că astădĭ seminarele nóstre fiind numaĭ pentru preoţiĭ de mir, ceĭ ce se destină pentru gradele superióre ale ierarchieĭ nóstre bisericescĭ, neavênd în ţĕră uă singură superióră scólă de teologie, aceĭ ce voesc a se pregăti pentru treptele superióre ale bisericeĭ sunt puşĭ în alternativa tristă, orĭ să cerşĕtorescă câte uă mică bursă— care în cele maĭ multe dăţĭ li se refusă— spre a merge în Rusia saŭ în Grecia, orĭ sunt siliţĭ să trécă Molna, şi să înveţe în limba germană teologia ortodoxă a părinţilor noştri.

Acésta uă dată ḑis, revin la cestiune.

Universitatea de Iaşĭ a mers desvoltându-se pênĕ la anul 1866; In 1866 însă uă dată cu noua nóstră Constituţiune, politica militantă a intrat şi în acea universitate; şi profesoriĭ sĕĭ aŭ devenit ómenĭ politicĭ. După Constituţiune, eŭ recunosc că profesoriĭ aŭ tóte drepturile; prin urmare, precum eĭ aŭ dreptul de a'şĭ esprima opiniunile, de a se întruni, de a scrie, asemenea eĭ aŭ dreptul de a face şi politică militantă; şi prin urmare eĭ aŭ dreptul a deveni mandatarĭ aĭ naţiuneĭ în Camera de la mitropolie şi în Senatul nostru. Acésta nu s'a contestat şi nu se contestă de nimenĭ. In adevĕr aceştĭ profesorĭ, presupuşĭ ómenĭ învĕţaţĭ, ómenĭ independenţĭ, negreşit că întrunescŭ calităţĭ cam rare în ţĕra nóstră; profesoriĭ aŭ dĕră dreptul a se presenta în colegiurile electorale; însă cu uă singură condiţiune, aceea de a se considera, că universitatea nu este creată în folosul profesorilor ci în acel al studenţilor, în acel al naţiuneĭ. Studenţilor prea puţin le pasă că cutare profesor de la cutare catedră este senator, că un alt profesore este deputat, că cutare altul a devenit agent diplomatic,

www.dacoromanica.ro

că un altul este director la școla mecanică, saŭ inginer pe uă cale ferată etc. etc. . . Ceea ce interesă pe junimea studióșă, și chiar pe națiune, este că profesoriĭ să'și îndeplinéscă îndătoririle lor, să ocupe catedrele lor, și să dea studenților învățământul pentru care eĭ sunt plătiți! Étă și pentru ce, chiar de la 1866 a început la acea universitate uă luptă între studenți și între profesoriĭ; studenții și părinții lor reclamând profesoriĭ, și profesoriĭ puindu-se tot-d'auna în dosul drepturilor lor constituționale, în dosul votuluĭ alegătorilor, și ḑicênd: alegătoriĭ ne-aŭ ales deputați, senatoriĭ; suntem chit de dătoriile nóstre de profesoriĭ!

D-lor! Vă fac uă întrebare: dreptul de a fi deputat, de a fi senator, dreptul de a fi mandatar al națiuneĭ este dênsul un drept saŭ uă dătorie? Este acest mandat uă dătorie, precum este dătoria de a merge la garda națională, saŭ la juriŭ, saŭ uă altă dătorie care incumbă tutulor cetățenilor? Déca ar fi ast-fel, s'ar mai putea scusa aceĭ profesoriĭ. In adevĕr, acésta s'a întêmplat și cu alțiĭ funcționariĭ; așa am vĕḑut câți-va din membriĭ cancelarieĭ Senatuluĭ, viind la președinte și spuind că sunt îndătorați a merge să'și facă dătoria de guardĭ naționalĭ. Dérā în privința deputaților și senatorilor noștri, acésta nu se póte susține! Legea nu le impune acéstă sarcină; cine alțiĭ de cât libera lor voință îĭ aduce pe băncile Corpurilor Legiuitóre și pe băncile ministeriale? Insă D-lor, fiind profesoriĭ, vor să fie și deputați, și senatoriĭ, și inginerĭ, și advocați, și agenți diplomaticĭ, tóte acestea sub pretextul, sub scusa ridiculă a uneĭ dătoriĭ morale, ba chiar constituțională. Insă acésta nu póte să fie; căcĭ D-lor, considerați că aceste mandate, aceste ocupațiuni mai tóte sunt incompatibile cu apostolatul de profesoriĭ; da, D-lor, cine ḑice *profesore, învĕțător public*, ḑice *apostol!* (Aplause).

Așa dérā, de câte oriĭ a venit la ordinea ḑileĭ cestiunea universitățeĭ de Iași, de câte oriĭ aŭ venit plângerile și a părinților și a copiilor de peste Milcov, atât în Camerā cât și în Senat, D-niĭ profesoriĭ aŭ sciut a'și găsi în tot-d'a-una apĕrătoriĭ călduroși și puternicĭ — și în deosebĭ pe onorabilul D. Ionescu, părtaș în cestiune — cariĭ ḑicea că nu profesoriĭ aŭ alergat după alegătoriĭ, ci că alegătoriĭ aŭ alergat după profesoriĭ. Uită D. N. Ionescu că, în acéstă țĕră, nu cunosc superiorități atât de mariĭ cariĭ, fără să se agite, să vĕḑă venindu-le de la sine mandatele de deputat saŭ senator, întocmaĭ ca în timpurile vechĭ, când se puneaŭ la piciórele triumfătorilor coronele de aur, saŭ cununele de laurĭ (aplause). Scim cu toțiĭ aci cum se fac alegerile, cum candidații trebue să alerge după alegătoriĭ; nu este cunoscută prin urmare la noĭ minunea, de a se vedea cine-va fără de voe investit cu un asemenea mandat, ca cu uă mantie triumfală, saŭ ca cu uă corónă civică pe care nu o putem refusa! (Aplause).

Ast-fel fiind lucrurile, cestiunea universitățeĭ de Iași, de la 1866 a fost și este pururea la ordinea ḑileĭ; în fie-care an s'a agitat cestiunea: ce se face cu aceĭ profesoriĭ cariĭ nu'și fac dătoria lor? Ce se face cu aceea junime studióșă, care șése lunĭ, și chiar anĭ întregĭ, rĕmâne fără profesoriĭ, când legea instrucțiuneĭ publice ḑice, că din șése lunĭ în șése lunĭ, sunt a se face esamene, spre a se constata capacitatea și progresul studielor aceleĭ junimĭ studióse, déră care neavênd profesoriĭ rĕmâne slabă, își perde timpul și 'și compromite cariera.

D-lor, am aci desbaterile cariĭ s'aŭ urmat de la 1866, pre cariĭ ênsĕ nu vi le voiŭ putea citi în întreg, fiind că nu voiŭ să abuses de pacienta D-vóstră; déră vĕ voiŭ citi numaĭ uă desbatere care a urmat în Senat, în urma uneĭ interpelațiuni făcută de onor. senator D. N. Ionescu fostuluĭ ministru de instrucțiune publică în cabinetul principeluĭ Dimitrie Ghica.

Interpelarea, D-lor, era acésta: Onor. D. Ionescu făcea întrebare ministruluĭ de instrucțiune publică de atunci, cu ce speră a înlocui pe deputații și senatoriĭ aleși d'intre profesoriĭ, susținênd că împlinirea funcțiuneĭ nu se póte alt-fel realisa de cât numindu-se agregați; și imputa guvernuluĭ d'atunci că nu o face acésta.

Cu ocasiunea acesteĭ interpelațiuni D. senator, profesore N. Ionescu, găsia că Universitatea de Iași, bine s'a făcut că s'a fundat, avênd o mare utilitate pentru țĕră, și al duoilea venea și la aceĭ profesoriĭ ce nu 'și îndeplineaŭ datoriele, și cu ocasia acesta cerea să se creeze un îndoit rând de profesoriĭ: profesoriĭ titulariĭ și profesoriĭ agregați.

Acéstă interpelațiune 'mĭ veți da voe

www.dacoromanica.ro

să o împrospătes, atât pentru memoria acelora carĭ aŭ fost pe aceste bănci, cât și maĭ cu sémă pentru aceia carĭ nu eraŭ pe atunci între noĭ.

Étă ce ḑicea onor. D. senator N. Ionescu în ședința de la 8 Ianuariŭ 1870:

„D-lor, doresc, ca D. ministru cultelor cel noŭ (D. Mârzescu) să 'mĭ spue, déca gândesce să lase în starea de maĭ înainte un lucru de mare importanță pentru junimea nóstră, acela d'a nu se prevedea cu suplinitorĭ în regulă profesorii carĭ regulat obțin concediurĭ de la minister, pentru motive saŭ private saŭ publice.“

Vedeți, D-lor senatorĭ, că încă de atunci singur D. N. Ionescu cerea suplinitorĭ, ca să nu sufere universitatea de Iași. D. Ionescu cu talentul sĕŭ, cu prevederea sa politică prevedea că universitatea de Iași trebuia să fie avangarda românismuluĭ, avangarda civilisațiuneĭ, avangarda întregiĭ Românii în fața cu acele provinciĭ deslipite din trupul Moldoveĭ. Eată ce cerea Onor. D. Ionescu la 1870 în interesul Iașuluĭ și al țĕreĭ . . .

„D. ministru scie fórte bine, că una din dorințele cele maĭ viue ale Iașuluĭ este ca „orașul acela să fie un oraș de studiŭ, un oraș de scólă, și că maĭ ales universitatea de acolo să se complectese să se pue pe acelașĭ picior, ca să rĕspundă nu numaĭ la trebuințele aceleĭ părțĭ a țĕriĭ déră și la trebuințele altor părțĭ a Românieĭ, care odiniórĕ, aŭ fost parte integrantă din corpul Moldoveĭ.“

L'a luat „ au mot “ cum ḑice francesul, guvernul acelor provinciĭ deslipite din trupul Moldoveĭ; și anume guvernul Austriac, și într'un mod inteligent. Cu ocasiunea celebrăriĭ Centenaruluĭ luăriĭ Bucovineĭ, din fondul religios, din fondul moșiilor monastirilor carĭ s'aŭ luat uă dată cu Bucovina, fond care s'a păstrat intact de guvernul Austriac, din acest fond dat de strămoșiĭ noștri pentru biserică și scólă, Austria a voit să facă un institut de civilisațiune germană; și déră s'a și fondat universitatea germană „Franț-Iosef“ din Cernăuțĭ. Uă dată cu fondarea acesteĭ universitățĭ și rolurile s'aŭ schimbat; în loc ca universitatea din Iași să fie un far de lumină română care să luminese provinciele deslipite, care să întreție curagiul patriotic al Românilor smulși de la sânul patrieĭ, universitatea de Iași s'a umbrit, s'a întunecat, și în loc ĭ a rĕsărit, și astă-ḑĭ luminésă chiar asupra Românieĭ stéoa germanismuluĭ, universitatea din Cernăuțĭ, unde profesoriĭ nu alérgă nicĭ după deputație în Reichsratul din Viena, nicĭ dupe inginerie, nicĭ dupe misiunĭ diplomatice, ci staŭ acolo „ca sentinele ale culturieĭ Germane în față cu Orientul“ dupe însușĭ cuvintele ministruluĭ de instrucțiune publică din Viena: „voesc ca acéstă universitate să fie un avantpost al civilisațiuneĭ Germane în facia arbariĭ Orientuluĭ.“

— Cum vedeți, ministrul din Viena maĭ practic de cât D. ministru de esterne al nostru, aplică în sistem opus cuvintele senatoruluĭ Ionescu, care ḑicea odiniórĕ în Senatul nostru; „Universitatea de Iași trebue să corespundă nu numaĭ la trebuințele Românieĭ déră și la trebuințele altor părțĭ carĭ odiniórĕ aŭ făcut parte integrantă cu Moldova.“ Păcat numaĭ că D. N. Ionescu, ajuns la putere, departe de a face din aceste cuvinte uă realitate, s'a folosit de puterea sea spre a face ca ḑisele séle de altă dată să nu remâe nicĭ măcar ca simple cuvinte. In Cernăuțĭ lucrurile însă s'aŭ luat maĭ serios; universitatea de acolo în dată dupe un an și jumĕtate de la fondarea sa a devenit una din primele universitățĭ ale Germanieĭ.

In fația acesteĭ universitățĭ germane, fac acum întrebarea: care era datoria profesorilor de la universitatea din Iași? Care era datoria guvernuluĭ în facia acestuĭ așeḑĕmênt rival? Datoria profesorilor era maĭ mult de cât orĭ când să 'șĭ ḑică: trebue să stăm neclintiți în înplinirea misiuneĭ care ne-aŭ dat'o fondatoriĭ acesteĭ universitățĭ; se vor găsi aiurea destule luminĭ, se vor găsi destule inimĭ, destul curagiŭ, destulă independență în cele alte trepte ale societățiĭ Române, spre a apĕra în parlament drepturile și libertățile publice din țĕră; noĭ avem a apĕra interesele națiuneĭ în facia cu străiniĭ, noĭ trebue să stăm aci, noĭ avangarda Românismuluĭ! Noĭ trebue să lucrăm ca universitatea din Iași, în lupta sa cu universitatea din Cernăuțĭ, să facă a birui romanismul; la luptă déră cu rivaliĭ noștri în sciință; însă noĭ pe tĕrâmul românismuluĭ, eĭ pe tĕrâmul germanismuluĭ! (Aplause). Făcutu-aŭ D-lor așa? Nu!

D. Ionescu, după ce a făcut acel prolegomen a venit la un resultat, acela că D-sea și cu colegiĭ sĕĭ să fie senatorĭ,

www.dacoromanica.ro

deputaţi, etc., ér nu profesorĭ, şi Statul să le plătéscă pe suplinitorĭ. Citeţ propriile séle cuvinte chiar în şedinţa din 8 Ianurie 1870.

„Déră în tot casul, fiind-că cestiunea meritá seriósa atenţiune a D-luĭ ministru al nstrucţiuneĭ publice, care trebue să aibă pe anima sea interesul junimeĭ studióse, ca şi interesul cel mare al Statuluĭ, cred, că D. ministru 'mĭ va da un respuns categoric şi satisfăcător la întrebarea ce'i fac: ce mĕsurĭ gândesce să ia, că atunci când se acordă congediul de minister, fie pentru motive personale, fie în interesul parlamentuluĭ, ce mĕsurĭ gândesce D. ministru se ea, ca să suplinéscă catedrele, pentru ca junimea studiósă să nu rămână prea mult timp, în dauna studielor séle, fără profesori, séŭ titularĭ, séŭ suplianţĭ."

Prin aceste cuvinte onor. D. N. Ionescu recunósce, că este uă nenorocire mare ca junimea să rămâe prea mult timp fără profesorĭ în dauna studielor séle. Chĭemat a rĕspunde, D. ministru de culte mai întâiŭ a pus cestiunea constituţională înainte; a fost fórte constituţional, ceea ce din nenorocire nu vedem făcânduse astă-ḑi. D. ministru a ḑis înainte de tóte: „Declar, când încep a da lămurirele acestea, că primesc controlul onor. Senat în general, şi în particular al D-luĭ Ionescu; însă tot-de-odată cer ca şi senatorul N. Ionescu să bine voéscă a autorisa pe D. ministru de instrucţiune a controla şi a vedea cum 'şĭ îndeplinesce datoria profesorul Ionescu (aplause); şi senatorul Ionescu va recunósce ministruluĭ de instrucţiune dreptul de a trage la rĕspundere pe profesorii universităţiĭ de Iaşi carĭ nu 'şi fac datoria lor."

Iată, D-lor, circulara D-luĭ ministru de intrucţiune publică de atunci:

„*Copia dupĕ circulara ministeruluĭ No. 15,615, adresată rectorilor, şi directorilor scólelor secundare.*"

„Interpelat fiind în Senat despre mĕsurile ce ministerul a luat în privinţa absenţelor profesorilor carĭ lipsesc de la catedrele lor, séŭ pentru motive că sunt deputaţĭ şi senatorĭ, séŭ pentru alte motive, sunt dator a sci şi a avea uă detaliată sciinţă, déca de la promulgarea Constituţiuniĭ şi pênĕ în present, catedrele scóleĭ ce dirigéţĭ aŭ fost rĕmas neocupate în timpul cât profesoriĭ titularĭ aŭ fost în Corpul Legiuitor, séŭ duşĭ în congediŭ, pentru alte motive. Aştept de la D-ta uă sciinţă detaliată şi consciinciósă prin cea d'întâiŭ postă."

„Vĕ invit cu acéstă ocasiune a 'mĭ trămite la finele fie-careia lunĭ un raport esact despre absenţele nemodificate ale profosorilor."

„Avĕnd a da séma d'naintea Corpurilor Legiuitóre şi a rĕspunde la interpelările ce mi să facŭ în acéstă privinţă, fac apel la onórea şi datoria D-vósrtă, spre a mĕ pune în stare de a lumina pe representaţiunea naţională."

Acum iată ce rĕspundea la acéstă circulară fostul rector al universităţeĭ, D. Micle:

„In urma provocaţiuneĭ D-vóstră, D-le ministru, cercetând în actele universităţeĭ, pentru a putea satisface justa D-vóstră cerere, am căutat ca să descoper carĭ din D-niĭ profesorĭ, când aŭ fost în Cameră séŭ în Senat de la promulgarea Constituţiuneĭ încóce, şi prin urmare lipsind de aicĭ, aŭ fost supliniţĭ şi în ce mod; am aflat că D. N. Ionescu în anul scolar 1866 şi 1867, anul publicăreĭ Constituţiueĭ, a funcţionat ca profesor de la 27 Septembre 1866 şi pênĕ la 26 Octombre 1866, şi ĕră de la 2 Aprilie pênĕ la 27 Iunie, 1867 în care timp a făcut 53 de prelecţiunĭ, câte de una oră şi jumătate, dupĕ cum e obiceiul D-séle, care facŭ aprópe 85 ore peste tot; ĕră în cel-l-alt timp, fiind la Cameră, şi afară de vacanţele crăciunuluĭ, a fost suplinit de către D. Dr. Zaharia Columb, dupĕ cum se vede din adresa D-luĭ Z. Columb către rectorele universităţei din 4 Ianuarie, anul 1867 şi autorisat la acésta prin telegrama onor, minister No.56 din 15 Ianuarie 1867."

„In anul scolar 1867 şi 1868, D. N. Ionescu a făcut 18 prelegerĭ, funcţionênd de la 10 Noembre şi pênĕ la 5 Decembre 1867, precum şi de la 12 Ianuarie pênĕ la 28 aceia'şĭ lună 1868; ĕră în cel-l-alt timp nu se vede a fi suplinit, fiind că nu 'şĭ a găsit suplinitor, de şi a invitat pe maĭ mulţĭ D-nĭ, precum pe D. Quintescu şi pe D. A. B. Brândă şi pe alţĭ; însă n'aŭ voit nicĭ unul a 'l suplini."

„In anul scolar 1868 şi 1869, D. Nicolae Ionescu începênd cursul D-séle cu ceĭ alţĭ D-nĭ profesorĭ dinpreună la 2 Octombre, a funcţional pênĕ la 5 Decem-

www.dacoromanica.ro

bre acel an, în care timp a făcut 46 prelegerĭ și éră de la 10 Februarie 1869 pênă la 9 Aprilie, 23 prelecțiunĭ și în fine de la 12 Iunie și pênă la 25 acea lună un numĕr la 7 prelecțiunĭ, și déră D. Nicolae Ionescu în anul scolar 1868 pênă în 1869 peste tot a făcut un numĕr de 86 prelecțiunĭ cu durata de câte una și jumătate oră.“

— Vedețĭ, D-lor, că numĕrul prelecțiunilor profesoruluĭ N. Ionescu, în anĭ 1866 67, 68 și 69 aŭ mers de la 25 pênă la 80 de prelecțiunĭ anuale maximum. Acum déca însușĭ D. N. Ionescu, un om de talent, un profesor consciincios, un om care însemnésă atât de mult în învățământul de peste Milcov, în acești patru anĭ nu a dat scolarilor sĕĭ de cât de la 25 pênă la 80 lecțiunĭ anuale, apoĭ închipuiți-vĕ ce a trebuit să fie cu ceĭ alțĭ profesorĭ mult maĭ slabĭ, și să'mĭ fie permis să adaog: și mult maĭ indiferenți la împlinirea îndatoririlor lor de cât D. N. Ionescu! In facia acesteĭ stărĭ de lucrurĭ, care chiamă tótă seriósa luare aminte și a Senatuluĭ și a guvernuluĭ, și eței întregĭ, însușĭ D. N. Ionescu s'a pus în dosul alegĕtorilor! Alegătorĭĭ l'-aŭ ales! Acest cuvênt în gura unora din profesorĭĭ de la Universitatea din Iașĭ, ḑice tot, spală de tóte păcntele. Când D. ministru Mârzescu a făcut imputărĭ că D. Ionescu dă fórte pucine prelecțiunĭ, că D-sa lipsesce maĭ tot-d'a-una de la catedra sa, étă ce a respuns singur și însușĭ D. N.Ionescu.

„Nu voiŭ ca ministru să facă favóre cu „aplicarea legeĭ pentru nimenĭ, fie acela, „orĭ cât de mare în ochiĭ D-luĭ ministru. „Voiŭ ca legea să se aplice; dér să se a„plice pentru toțĭ de uă potrivă; căcĭ nu„maĭ din aplicarea legĭ să înșuflă res„pect, și atuncĭ numaĭ aplicarea nu este „uă aplicare de pasiune.

„Da, D. ministru, să considere ca de„misionat, și 'l rog să nu fie indulgent „pentru nimenĭ, să considere ca demisio„nat orĭ-ce profesore se va fi absentat fă„ră motiv prevĕḑut de lege, în curs de uă „lună de ḑile. Déră ce va face D. minis„tru cu Constituțiunea, care este uă lege „posterióră, care prevede că universita„tea de Iașĭ trebue să aibă un represen„tant? Constituțiunea ḑice: că universita„tea de Iașĭ să aibă un representant. Acest „representant póte să lipséscă fără moti„ve, și D. ministru póte să ḑică că nu e„ste legal dupe legea instrucțiuneĭ, déră „este scris în Constituțiune.

„Vedețĭ cum uită D. ministru, Consti„tuțiunea intru acest punt însemnat, că „universitatea de Iașĭ are drept să dea din „sênul sĕŭ un representant în Senat, și „am avut onórea a fi representant în „Senat al universităței de Iașĭ.

— Și apoĭ ca justificare a maĭ adăogit:

„D-sa (D. Mârzeccu) m'aŭ luat pe mine „și mi-aŭ făcut procesul; déră ar fi fost „cu mult maĭ drept să aducă înaintea „D-vóstre un tablóŭ comparativ, să védă „déca la finele anuluĭ am maĭ puține lec„țiunĭ făcute de cât alțiĭ, orĭ cât aș fi lip„sit. Acésta este un lucru care aș fi voit „s'ăl facă D. ministru, să se véḑă déca „numĕrul lecțiunilor făcute de mine este „inferior saŭ nu. Déră s'a întâmplat de „s'aŭ întârḑiat; ênsĕ le-am făcut, D-lor, „pentru că eŭ când sunt la datoria mea „mi-o îndeplinesc consciincios, fac în tóte „ḑilele prelecțiunĭ, în loc să fac cum facŭ „alțiĭ. Alțiĭ facŭ de douĕ orĭ, de treĭ orĭ, și „alțiĭ facŭ uă-dată pe septămână. Acum „când s'ar fi luat numĕrul lecțiilor celor„alțĭ profesorĭ, și celor ale mele carĭ le „fac în tóte ḑilele, s'ar fi vĕḑut întru cât „eŭ am remas înapoi etc.“

.... „Eŭ șed aci și când mĕ duc, 'mĭ fac în tóte ḑilele prelecțiile ca să-mĭ compenses absențele. Déră, D-lor, nu este destul cu atêt; eŭ aș dori ca să fiă cine-va care să mĕ înlocuiéscă când lipsesc. D. ministru ḑice că n'am găsit un supleant. Eŭ voesc ca să se țină cursul regulat la eleviĭ meĭ pe cât timp sunt aicĭ. Cât pentru cestiunea plecăreĭ mele din Iașĭ. am consinderat că, când un colegiŭ ca Iași, 'mĭ face onórea a mĕ trămite aci, trebue să viu; și atuncĭ cred că junimea studiósă suferă, și pentru acea am ḑis: găsiți un supleant; și în acea stare să află și pênă astă-ḑĭ că supleant nu am încă. Am ḑis acésta D-luĭ ministru de instrucțiune publică, Strat; déră pênă astă-ḑĭ nu s'a realisat cererea mea.

....„D-lor, când D. ministru va veni cu „un tablóŭ comparativ de prelecțiunile „carĭ le-am făcut de când am fost trămis „în Cameră saŭ aci, și când tabloul acela „nu va corespunde la îndatorilele mele „comparativ cu ceĭ-l-alțĭ profesorĭ, atunc

www.dacoromanica.ro

„va avea dreptul să ḍică că sunt un scan-„dal pentru ceĭ-l-alțĭ profesorĭ, pentru că „vin în parlament. Pênĕ atunceĭ déră să 'mĭ „permită D. ministru a'ĭ ḍice, că 'mĭ fa-„ce, îmĭ declară ostilitățĭ în care nu cred „că D-sea va fi învingător.“

Etă, D-lor, simțul ḍiselor D-luĭ Ionescu: „D-lor în adevĕr eŭ jumĕtate de an saŭ „treĭ părțĭ de an ședîn Bucureșcĭ; dér „când mĕ întorc 'napoĭ, apoĭ în tọte ḍile-„le fac prelecțiunĭ; așa dér cu cifre, cu „calcul bine-voițĭ a vedea că la finele a-„nuluĭ eŭ am făcut tot atâtea prelecțiunĭ „cât și colegiĭ meĭ cari aŭ remas acolo.“

Un lucru ênsĕ uită onor. D. Ionescu: că, consiliul superior de instrucțiune, când a hotărît prelecțiunile, ținînd sémă de timpul profesorilor, a ținut sémă și de capacitatea studenților. De aceea vedem la Universitatea de Iași că, afară de D. Suciu, profesoriĭ aŭ pentru prelecțiunĭ numaĭ treĭ, mult patru ore pe septămână. Voiŭ lăsa ênsĕ de uă-cam-dată de uă parte acéstă cestiune, și voiŭ vorbi numaĭ de aceia ce privesce studenții. Pentru ce prelecțiunele sunt ast-fel reschirate pe septămână? Pentru ca să se dea timp studenților să studieze și să mediteze materia predată de profesorĭ.

Acésta ênsĕ nu s'a considerat de profesorĭ și de ênsușĭ de D. Ionescu; D-sa mergea în Iași și 'șĭ începea prelecțiunile; cum aflaŭ studenții, eĭ dedeaŭ năvală la curs, și D. Ionescu 'ĭ ținea într'una, 'ĭ îndopa cu prelecțiunile! (ilaritate), fără ênsĕ a se întreba, déca un așa mod de a ține prelecțiunĭ putea să profite studenților.

Închipuiți-vĕ, D-lor, că aicĭ în Senat m'aș sui la tribună și aș vorbi două ore; că apoĭ D. N. Ionescu, cu elocința D-séle bine cunoscută, spre a mĕ combate ar ține un discurs de două ore, și apoĭ ar maĭ vorbi și alțiĭ pênĕ la medul nopțiĭ. Vĕ fac întrebare, orĭ cât de frumóse, de elocinte ar fi aceste discursurĭ, n'aț sfârși prin a nu maĭ asculta nimic, prin a nu maĭ înțelege nimic? Eĭ bine, étă ce se face la Universiiatea de Iași de maĭ mulțĭ anĭ; lipsescŭ profesoriĭ maĭ multe lunĭ de ḍile de la îndatoririle lor; studenții perdŭ deprinderea de a maĭ studia, de a maĭ medita. De uă-dată află că profesorul a venit în Iași; năpustesc, daŭ busta toțĭ (ilaritate, aplause), și 'l ascultă uă ḍi, două; și apoĭ în facia acestor prelecțiunĭ îndopate, remânŭ maĭ zăluzĭ de cât chiar maĭ nainte de a asculta aceste curióse prelecțiunĭ! — Etă, D-lor, ce se face la Universitatea din Iașĭ de maĭ mulțĭ anĭ. Înțelegețĭ D-lor că, pus pe un asemenea teren, chiar elocuentul D-nu Ionescu a fost fórte slab; și dar cu tótă retorica D-séle, Senatul a aprobat purtarea ministruluĭ Mîrzescu.

După D. Mârzescu aŭ venit deosebițĭ alțĭ miniștri la instrucțiunea publică, DD. N. Racoviță, P. Carp, Tell, Majorescu și alțiĭ. Sciț ce a făcut D. Tell. D. Majorescu asemenea vĕḍênd că profesoriĭ de la Universitatea de Iași nu'șĭ făceaŭ datoria, că D-lor eraŭ tot ce voițĭ afară de profesorĭ, că unĭĭ eraŭ și slabĭ cu desăvârșire, pe lângă care apoĭ nicĭ nu'șĭ făceaŭ datoria, D. Majorescu, ḍic, a voit să facă să înceteze acéstă stare de lucrurĭ. Recunosc ênsĕ că, spre a remedia reul, a luat un drum piezis, un drum reŭ; s'a socotit în drept să suprime unele catedre ca să scape de unĭĭ profesorĭ. D-sea maĭ bine ar fi făcut să urmeze legea, să prevină pe consiliul permanent al instrucțiuneĭ, să'ĭ supună la censura pairilor lor, ba chiar să céră prin acéstă cale însușĭ destituirea lor.

Maĭ putea D. Majorescu să vină la Corpurile Legiuitóre cu un project de lege și să céră îmbunătățirea legeĭ. Nu a făcut așa. D-sea a destituit d'a dreptul douĭ profesorĭ de la Iașĭ; a maĭ destituit pe u nul din ceĭ maĭ capabilĭ și maĭ zeloșĭ dintre profesoriĭ de la facultatea de drept din Bucureșcĭ. Atunceĭ Senatul indignat de lovirea ce se da drepturilor profesorale, și avênd în fruntea sea douĭ bărbațĭ carĭ sunt un gagiŭ pentru instrucțiunea publică, a intervenit. In adevĕr instrucțiunea publică — fie bine constatat — ar putea orĭ unde găsi dușmanĭ; numaĭ în Senat dușmanĭ nu póte găsi luminarea publiculuĭ! DD. Bozianu și Al. Orescu luând dér în apărare specială drepturile profesorilor lovițĭ, Senatul a dat D-luĭ Majorescu un drept și meritat blam.

Ensĕ chiar atunceĭ Senatul, nu a ascuns nicĭ a apărat loviturile ce se daŭ instrucțiuneĭ superióre prin părăsirea catedrelor, prin degradarea Universitățeĭ de Iașĭ, cu atâta maĭ deplorabilă, cu cât Universitatea de Cernăuțĭ primise uă grabnică și strălucită desvoltare. D-nu Deș-

www.dacoromanica.ro

liu arăta aceste îngrijirĭ ḑicênd: „N'aș „fi făcut acéstă interpelaţiune, décă nu era „vocea durerósă a Universităţeĭ de peste „Milcov.... etc.“ Așa s'a învinovăţit D. Majorescu, nu pentru că a lovit reul, dér pentru că a avut recurs la uă mĕsură nelegală, pentru că în loc să întrebuinţeze controlul dat de lege, a eșit afară din lege. Ensĕ reul, o maĭ adaog, era constatat in unanimitate.

Cu ocasiunea ultimelor alegerĭ, reul a crescut și maĭ mult; și a luat proporţiunĭ atât de marĭ, în cât a îngrijit pre amiciĭ ceĭ maĭ intimĭ aĭ guvernuluĭ, a îngrijit pe membriĭ ceĭ maĭ influenţĭ aĭ majorităţeĭ din Camera surdră, a îngrijit chiar pre coreligionariĭ D-lor profesorĭ; și așa fiind în Cameră, maĭ de-ună-ḑi un vice-președinte onorabilul colonel Leca, a făcut următórea interpelare, care este maĭ întocmaĭ ca a mea, cu uă singurĭ deosebire că ea este mult maĭ energică de cât a mea. — Etă ce ḑice D. Leca în ședinţa de la 17 Ianuariŭ.

„Eŭ mĭ-am permis a face ministruluĭ „instrucţiuneĭ publice uă interpelare în „privinţa profesorilor deputaţĭ.

„Nemuritórea Constituantă care a dotat „ţéra cu instituţiunĭ liberale, a dat drept „profesorilor a fi deputaţĭ; și nu se putea „ca acea Constituantă să se inspire de cât „de ideĭ liberale, nu putea prin urmare „să lipséscă un parlament de contingen„tul de luminĭ al profesorilor. Le a dat „dér dreptul a fi mandatarĭ. Prin urmare, „nicĭ se póte produce uă moţiune în par„lament, care ar avea de obiect să rădice „profesorilor acest drept.

„In privinţa profesorilor care ar lipsi „de la curs în timpul mandatuluĭ lor, nu „s'ar putea ḑice óre că se causéză uă pa„gubă învĕţămêntuluĭ? Eĭ bine, tocmaĭ „pentru aceea cer de la D. ministru să „bine-voiască a ne spune: îndeplinit'aŭ „acești profesorĭ locurile lor? In cas afir„mativ, nu am nimic de ḑis. Déca ênsĕ „cursurile s'ar constata că suferă, atunci „absenţa D-lor profesorĭ titularĭ este uă „perdere. Ḑic aceste, nu ca să lovesc în „D-niĭ profesorĭ, dĕră cred că însuși D-lor „vor conveni că este uă datorie pe care „trebue să 'și-o îndeplinéscă, pe câtă vre„me sunt salariaţĭ pentru acésta.“

— Voiŭ arăta că acest reŭ provine nu pentru că nu sunt elevĭ la facultăţĭ dér pentru că la cat dre nu sunt profesorĭ.

S'a maĭ vorbit că nu este bine ca profesoriĭ să fiă și judecătorĭ. Etă și aci ce ḑicea D. colonel Leca în Cameră:

„S'a maĭ vorbit că uniĭ profesorĭ sunt „și judecătorĭ. Contra acestuĭ fapt mĕ „ridic din tóte puterile mele. Cum póte „să aibă vreme un profesor de a fi și ju„decător? Ce? Nu sunt óre destuĭ ómenĭ „capabilĭ cariĭ să ocupe fotoliul de jude„cător?

„Să lăsăm, D-lor, pe profesorĭ să se o„cupe numaĭ de catedră, déca voim a cu„lege róde bune.“

— Și cine le ḑice acestea, D-lor? D-nu colonel Leca vice-președinte al Camereĭ deputaţilor, membru din majoritatea coreligionară a D-lor ministri.

La acéstă imputare, D-lor, a venit unul din aceĭ profesorĭ tinerĭ să respundă; să vedeţĭ cum a respuns:

D. Climescu ... „D-lor, v'aș ruga să'mĭ „daţĭ uă dreptate; de la începutul acesteĭ „Camere, astă-vĕră și acum, cred că'mĭ „recunósceţĭ că am fost unul din ceĭ maĭ „modeștĭ... Nu m'am amestecat maĭ în „nimic; n'am voit să es înaintea nicĭ a „unora. Maĭ mult, pot ḑice că și în ţĕră „am fost modest, și în ţĕră eŭ nu pot con„ta de cât că sunt de cincĭ anĭ de ḑile; eĭ „bine, am să vĕ fac uă declaraţiune, *am „să vĕ declar acum, că n'am să maĭ fiŭ „modest*, am să es din starea mea, din na„tura mea.“

— In adevĕr D-lor, recunosc că onor. D. Climescu sosit de abia de câţĭ-va anĭ în ţĕră este un bun profesore, că are consciinţa, are chiar amórea profesiuneĭ sale; D-sa ne spune chiar că este modest, avênd însă grija a ne declara tot de uă-dată că va deveni *nemodest*; și rĕŭ va face, după opiniunea mea.

Din nenorocire astă-ḑĭ instrucţiunea publică face parte din politică; de aceea D. profesor, Climescu spre a justifica părăsirea catedreĭ sale, se servă de cuvintele următóre:

„Trebue să constat din nenorocire că și „instrucţiunea publică face parte în politi„că, *pe când ea ar trebui să fie cu totul a„fară din luptele politice*; astă primăvară, „ḑic, schimbându-se împrejurările, noĭ ceĭ „maĭ tinerĭ ne am ḑis: étă uă eră nouă ce „se deschide ţĕreĭ, étă momentul când pu„tem fi ascultaţĭ și noĭ.

www.dacoromanica.ro

„In fine am avut credința că sub acéstă „nouă eră ce se deschidea înaintea nóstră, „învățământul public își va dobêndi locul „și considerațiunea sa. Și cu acéstă ocasiune, D-lor, voiŭ spune uă credință „ce am: că déca țéra acésta trebue să „aibă un loc în concertul Europeĭ, că dé„că trebue să fie pusă în relief în Europa, „apoĭ nu va maĭ putea ajunge la acésta „nicĭ prin industrie, nicĭ prin comerciŭ, „de cât numaĭ prin învățământ. Numaĭ a„vênd ómenĭ luminațĭ, numaĭ când vom „deveni uă Athenă, nu pentru Europa, ci „pentru Orientul eĭ, numaĭ atunci vom pu„tea trăi ca națiune civilisată, luminată.

„Acestea ar trebui să fie tendințele tu„tulor guvernanților noștri.“

— Și eŭ cred, că sub guvernul actual, instrucțiunea publică va fi apărată, maĭ ales déca Senatul, pânea rece, va dice puternicul sĕŭ cuvênt, ca ministerul să pue în marginile îndatoririlor lor pe profesoriĭ de la Universitatea de Iași!

— Să vedețĭ, D-lor, acum ce rĕŭ găsesce D. profesor Climescu la Universitatea de Iași, care este, după D-sa, causa stăreĭ de degradare în care a căḑut acéstă Universitate:

„La 1871, dice D-sa, când am venit de „la studiŭ, am vĕḑut un spectacol îngro„ḑitor în țéra mea; acest spectacol îngro„ḑitor era căderea învățământuluĭ, inter„natele góle, profesoriĭ persecutațĭ, nivelul „studielor căḑut, cel pucin în comparați„une cu timpul pe când eram eŭ în scó„lele țĕreĭ, pe la 1864.

„Fiind-că specialitatea mea mĕ condam„na să rĕmân în instrucțiunea publică, „m'am interesat să vĕd care e causa scă„dereĭ învățământuluĭ. După multe obser„vațiunĭ, cugetărĭ și chibsuințe, căcĭ noĭ „ómenĭ de sciință avem obiceiŭ de a ob„serva mult, fórte mult, și numaĭ după a„ceea ne hasardăm a avansa câte uă veri„tate, și póte încă nicĭ acea veritate să nu „fie absolută, fiind posibil a se combate; „am observat ḑic, mult, și am găsit un „culpabil în tóte acestea; calpabilul e le„gea instrucțiuneĭ votate în 1864. Are pu„cine defecte acéstă lege, déră marĭ. Unul „și maĭ mare de cât tóte, ni 'l a spus D. „președinte al Camereĭ, când vorbea ca „simplu deputat, este că, acéstă lege, îm„preună cu alte douĕ legĭ fórte principale, „aŭ fost făcute numaĭ în treĭ săptĕmênĭ. „*Alt defect mare este lipsa de control, alt „defect este centralisarea* enormă ce esis„tă în instrucțiunea publică.“

— Nu voiŭ rĕspunde aci mult, déca legea instrucțiuneĭ a fost făcută în treĭ septĕmênĭ. Acésta este uă eróre. Legea instrucțiuneĭ publice, în părțile sale principale, este luată maĭ din cuvênt în cuvênt din legea prelucrată în 1851 în Moldova de tot ce era maĭ ilustru în timpiĭ de atuncĭ.

Pe urmă în 1863, în timpul ministeriuluĭ D-luĭ N. Crețulescu s'a numit uă comisiune în care eraŭ D-niĭ Bozianu, rĕposatul Costa-Foru, Boerescu și alțiĭ; eram și eŭ în acea comisiune care a lucrat projectul de lege, gata de tot spre a fi supus Corpurilor Legiuitóre. A venit 2 Maiŭ; projectul s'a studiat din noŭ în consiliul de Stat, unde i s'a dat cea din urmă față; și ast-fel acel project a devenit legea organică de astă-ḑĭ a instrucțiuneĭ publice. Nu este déră esact că s'aŭ făcut în treĭ săptămânĭ acéstă lege. Cât pentru cele-lalte defecte, din care cel principal, după D. Climescu ar fi, că legea din 64 nu are control asupra profesorilor, eĭ D-lor, ia uitați-vĕ cum ese adevĕrul la lumină!

Se califică și astă-ḑĭ legile de la 2 Maiŭ de legĭ autoritare, legĭ draconiane!

Eĭ bine, astă-ḑĭ D. Climescu dă dreptate acestor legĭ, imputându-le defectul că n'ar da guvernuluĭ miḑlóce de control. D-lor, legea instrucțiuneĭ publice de la 1864 era cu totul departe de principiul autoritarismuluĭ; da, acéstă lege nu voia să trateze profesoriĭ ca pe copiĭ, a 'ĭ conduce cu ferula; legea din 1864 credea c'are a face cu bărbațĭ serioșĭ; și așa fiind, ea lasă la apreciațiunea lor, la consciința lor îndeplinirea îndatoririlor lor! Și chiar când acéstă lege prevede un control, uă necesitate de mĕsurĭ coercitive, ea supune pe profesorĭ judecăteĭ pairilor lor, îĭ supune juriuluĭ compus de profesorĭ trași la sorțĭ. Și D. Climescu ḑice cum că legea de la 1864, fiind că nu avea control, este causa că în Universitatea de Iași, cântă cucuvaele! D. Climescu, care ḑice că este modest, a dat asemenea scuze ale neîndeplinireĭ datoriilor sale, și a adaos c'a socotit că va face maĭ bine părăsind catedra sa, retrăgêndu-se de acolo unde 'l chema datoria, și viind în Camera de la Bucurescĭ, căcĭ acolo ar face maĭ bine! D-luĭ a ḑis acéstă

www.dacoromanica.ro

curiósă desvinovățire, nu am ḑis'o eŭ! Déră destul cu desvinovĕțirile D-luĭ Climescu și ale colegilor sĕĭ.

Să vedem acum ce a rĕspuns D. ministru de instrucțiune la aceste curióse scuse. S'a pus și D. Chițu cum s'aŭ pus și profesoriĭ, s'a pus în dosul Constituțiuneĭ. „Constituțiunea dă drept profesorilor ca să fie deputați și senatorĭ, Constituțiunea le dă drept ca să fie ingineri, să fie agenți, să fie orĭ ce; eŭ n'am ce face, așa este Constituțiunea, vinovata de Constituțiune! „Constituțiunea este vina că Universitatea de Iași nu merge bine! „Nu socotesc, D-lor, că aceĭ carĭ aŭ făcut Constituțiunea aŭ crediut un moment, că scopul eĭ ar fi fost să ucidă prin parlamentarism un corp mare de învĕțĕmênt public, uă făclie a viitoruluĭ.

Ĕtă însășĭ cuvintele D-luĭ ministru de instrucțiune:

„Pe cât timp Constituțiunea nóstră nu „crează uă incompatibilitate între aceste „două mandate saŭ sarcine, eŭ cred că nicĭ „nu póte fi vorba décă un profesor s'a ad- „mis bine saŭ rĕŭ în acest parlament.

„Cestiunea însă ea altă fasă îndată ce „se dirige interpelarea, saŭ întrebarea, „d'a dreptul ministruluĭ instrucțiuneĭ pu- „blice în sensul saŭ în formula acésta: Ce „face ministrul instrucțiuneĭ publice cu „catedrele de la Universităț saŭ de la al- „te scóle, carĭ sufer, neputênd fi ocupate „de titularul profesore, care siegédă în „Cameră saŭ Senat? Aci, D-lor, să 'mĭ per- „miteț a mĕ referi maĭ cu sémă la dispo- „siținile legeĭ organice a instrucțiuneĭ „publice.“

—Aceste cuvinte, și le póte în susi Adunarea saŭ Senatul, când se alege un profesor; când alegerea sa este bună, Senatul și Adunarea în complectul sĕŭ nu pot să 'l escludă. Déră acésta nu scutesce pe ministru de a 'șĭ face datoria, de a cere ca profesoriĭ să 'șĭ facă datoria; D-sa este dator să vorbéscă și să facă ceea ce a ḑis și a făcut, ministrul instrucțiuneĭ publice de la 1870 când D-sa a ḑis — nu deputaților și senatorilor — déră profesorilor, dascălilor: „Făcețivă datoria“ (aplause):

Ĕtă ce maĭ ḑicea D. Chițu în cea-laltă Cameră:

„Va să ḑică am degagiat cestiunea de „acea importanță a eĭ constituțională în „privința compatibilităței mandatuluĭ. Astfel simplificată, ĕtă ce ḑice art. 390 din „legea instrucțiuneĭ publice în privința „absențelor profesorilor de la catedrele „lor.

„Lipsirea de la clase în curs de uă lu- „nă fără congediŭ și fără scusă bine-cu- „venită, va face să se considere demisio- „nat învĕțătorul.

„Intre scusele bine-cuvêntate ale aces- „tuĭ articol și ale celuĭ precedinte, nu se „vor putea admite cele întemeiate pe alte „ocupațiunĭ ce ar fi avut învĕțătorul, deo- „sebit de ocupațiunile legiuite ale func- „țiuneĭ sale de învĕțător.

„Va să ḑică este clar și evident că un „profesor póte lipsi de la catedra sa orĭ „avênd congediul ministruluĭ, orĭ avênd „scuse bine-cuvêntate pentru lipsa sa; nu- „maĭ când ar lipsi una saŭ alta din aceste „condițiunĭ, numaĭ atunci ministrul este „dator să considere ca demisionat pe pro- „fesorele absent.“

D. Chițu singur déră recunósce, că după 30 de ḑile de lipsă, D-sa avea datoria a considera ca demisionat pe orĭ care din profesoriĭ care ar fi fost în acéstă posițiune; însă ḑice D-sa:

„S'a întêmplat, în adevĕr, că maĭ mulți „profesorĭ, carĭ aŭ fost alești deputați și „trămiși la acéstă Adunare, voind să 'șĭ „îndeplinéscă mandatul ce aŭ priimit de „la alegĕtorĭ, aŭ venit în Cameră, și prin „acésta a trebuit să lipséscă de la cate- „drele lor. Déca lipsele s'ar fi urmat fără „înlocuire, neapărat că eŭ după 30 de ḑile „de lipsă trebuia să consider ca dimisionat „pe orĭ care din profesorĭ care ar fi fost în „acéstă posițiune; însă toțĭ, fie care, ve- „nind la Cameră, 'mĭ a recomandat câte „un suplinitor, profesor coleg de al D-lor, „tot de la universitate, pentru ca să 'l su- „plinéscă la catedra D-sale în tot timpul „funcționăreĭ sale în Cameră.“

D. ministru recunósce că D-niĭ profesorĭ de la Universitatea de Iași, chiemați așĭ părăsi catedrele iaŭ recomandat ca suplinitorĭ, profesorĭ, colegĭ de aĭ D-sale. D. ministru recunósce că un profesor, când lipsesce nu póte să lase drept suplinitor de cât un alt profesor coleg al D-sale. Apoĭ maĭ ḑice D. Chițu:

„Consultând pe consiliul permanent, „maĭ întêiŭ asupra condițiunilor de capa- „citate și de admisibilitate ale acelor re-

www.dacoromanica.ro

„comandaţi suplinitorĭ, eŭ le am suplinit „catedrele cu aceĭ profesorĭ, şi sunt con„vins că nicĭ unul din profesoriĭ suplini„torĭ nu sunt în condiţiunĭ de a atrage re„probaţiunea D-vóstră saŭ a ţĕreĭ. Un pro„fesor de la Universitate décă lipsesce, un „confrate al sĕŭ póte să 'l suplinéscă. A„césta se face nu numaĭ la noĭ, déră şi în „alte ţĕrĭ, unde maĭ cu sémă sunt servicie „de profesorĭ agregaţĭ, servicie recunos„cute de lege.

„Va să ḑică în acéstă privinţă eŭ cred „că nu am urmat în contra legiĭ, ca minis„tru al instrucţiuneĭ.

„Mi s'ar fi putul imputa, cred, décă aşĭ „fi îngăduit pe profesoriĭ titularĭ să vină „în Cameră, şi aş fi suferit tot-uă-dată ca„tedrele neocupate *de alţĭ profesori*; a„tunceĭ mi s'ar fi putut cu drept cuvênt im„puta neglijenţa pentru învĕţămêntul pu„blic, pentru *buna lui funcţionare*; déră „pe cât timp acele catedre *aŭ fost imediat „ocupate*, cred că acésta a fost uă proce„dură legală şi justificată pe deplin."

Din tóte aceste ḑise ale D-luĭ Chiţu, resultă, D-lor senatorĭ, că D. ministru de instrucţiune publică recunósce că catedrele ale căror profesorĭ aŭ lipsit aŭ fost imediat ocupate de colegĭ de aĭ D-lor, adică de profesorĭ din Universitate. Să esaminăm acum, décă faptele corespundŭ afirmaţiunilor. Déră las de-uă-cam-dată pe D. ministru să ne maĭ ḑică: „Ast-fel s'a în„têmplat cu aceĭ D-nĭ profesorĭ carĭ aŭ „primit funcţiunĭ permanente altele de cât „aceea de profesor, şi carĭ 'mĭ aŭ cerut „congedie, şi âncă congedie ilimitate, cum „bună-óră mi s'a cerut de D. Tzoni şi de „D. Şendrea, acolo nu am putut încuviinţa; „póte că la rigóre aş fi putut'o face cu su„plinitorĭ, numaĭ din spiritul legeĭ, éră nu „din litera sa; căcĭ legea'mĭ dă dreptul „a acorda congediŭ; în adevĕr legea nu „ḑice nicăerĭ că nu pot da un congediŭ „ilimitat, déră ḑice că profesorele care „ar lipsi numaĭ 30 ḑile fără congediŭ este „considerat ca demisionat.

— Şi maĭ la vale adaugă tot D. Chiţu: „Cu tot respectul, cu tótă stima şi iubi„rea ce am avut pentru aceştĭ D-nĭ profe„sorĭ, nu am putut face alt-fel de cât a'ĭ „invita să opteze între funcţiunea de pro„fesor şi cea-l-altă funcţiune. D. Tzoni a „optat pentru catedră, éră cu D. Şendrea „vom vedea ce este de făcut. Cu tóte a„ceste şi catedra D-luĭ Şendrea a fost şi „este suplinită, nu este vacantă.

.... „Eŭ cred că cu modul cum am ur„mat, adică cu acela de a permite D-lor „profesorĭ, să siejeze în parlament în pu„terea mandatuluĭ ce le-aŭ dat alegĕtoriĭ „lor, fiind înlocuiţĭ la catedre de alţĭ pro„fesorĭ, n'am făcut cu acésta ce-va rĕŭ; „n'am făcut cu acésta ce-va în contra legeĭ „instrucţiuneĭ publice."

— După tóte acestea D. Chiţu a arĕtat că D. Vizanti este înlocuit cu D. Petrino, că D. Climescu este înlocuit cu D. Roşu, că D. Ionescu, după recomandaţiunea chiar a D-luĭ Ionescu şi după avisul consiliuluĭ permanent, este înlocuit cu D. Caragiani....

D. **ministru de instrucţiune publică Chiţu.** Este greşală.

D. **M. Kogălniceanu.** 'Mĭ pare bine că recunóscetĭ că e greşélă. Vedetĭ că vorbele mele de ierĭ sunt adevĕrate; D. ministru de instrucţiune publică cunósce maĭ puţin faptele locale de cât colegul sĕŭ de la esterne, onor. D. Ionescu.

D. Ionescu nu este înlocuit de D, Caragiani; vĕ voiŭ spune de cine este înlocuit, şi când a fost înlocuit.

După ce D. ministru al instrucţiuneĭ publice a dat Camereĭ aceste lămuririĭ, după ce D-sea a spus că tóte mergŭ bine la Universitatea de Iaşĭ, după ce D. ministru a declarat în mod categoric că tóte catedrele sunt ocupate de profesorĭ colegĭ aĭ profesorilor absenţĭ, că în fine ilustraţiunile aŭ fost înlocuite cu ilustraţiunĭ, negreşit că Camera a trebuit, şi n'a putut face alt-ceva de cât a da votul următor: „Camera satisfăcută de esplicările date de „onor. D. ministru de instrucţiune, trece „la ordinea ḑileĭ."

Ĕtă, D-lor, ce sórtă a avut în Camera surdră cestiunea Universităţeĭ din Iaşĭ, adusă pe tapet de colonelul Leca, vice-preşedinte al aceĭ Camere.

Insă décă Camera a rĕmas mulţumită, eŭ vĕ mărturisesc că n'am rĕmas de loc mulţumit, pentru că nicĭ ţéra nu a rĕmas mulţumită cu declaraţiunile neesacte ale D-luĭ ministru de instrucţiune publică. D-lor, îmĭ veţĭ da voe ca să urmăresc de departe şi de aprópe sórta Universităţeĭ de Iaşĭ fiind-că cum am arĕtat, am luat şi eŭ uă mică parte la formarea eĭ.

Aşa déră când am vĕḑut că D. Chiţu,

www.dacoromanica.ro

despre a căruia solicitudine pentru instrucțiune nu mĕ îndouesc, că D-sa represinta Camereĭ Universitatea de Iașĭ într'uă stare atât de înflorită, susținênd că ea merge bine, pentru că profesoriĭ absențĭ sunt supliniți prin alțĭ colegĭ de uă egală valóre, m'am întrebat. déră așa fiind, ce este strigătul părinților de familie de dincolo de Milcov? Ce este cu plângerile studenților? Ce este cu nemulțumirea chiar a multor din profesorĭ? Și 'mĭ am ḑis: óre să nu fie uă esagerațiune, și aceste strigăte și nemulțumirĭ óre să nu fiă pasiunĭ politice, să nu fie acel spirit de frondă care predomină în societatea nóstră, care face că adesea nevinovatul este pe nedrept învinovățit; și așa și profesoriĭ de la Universitatea de Iașĭ, de și'și facŭ datoria, să fie calomniați? In acéstă îndouială m'am hotărît să mĕ duc ênsu'mĭ la sorginte, la fața locului. M'am dus dar la Iașĭ; și de acolo m'am dus la Universitate, hotărît a mĕ adresa către ênsu'și rectorul Universității, către D. Suciu, un bărbat bătrân, venerabil, membru stimat din acel grup politic care uă dată se califica de „fracțiune liberă și independentă.“ De la D-sa am voit să iaŭ lămuriri.

Am ḑis déră D-luĭ Suciu: Onor. amice și rector, D-ta și eŭ avem interes ca Universitatea din Iașĭ să mérgă bine, eŭ ca mic cofondator, și D-ta ca rector al acesteĭ Universități; de aceea vin a te preveni că în una din aceste ḑile am să merg la Universitate, și în privința stăreĭ eĭ să vĕ cer să mĕ domiriți în nedomiririle mele, — cum ḑicea rĕposatul și pururea regretatul George Costa-Foru.

— A doua ḑi diminéța m'am dus la 10 $^1/_2$ ore la Universitate; m'am preumblat prin camerile de jos și de sus, și n'am găsit țipenie de om!

Neavênd ce face maĭ bine, m'am pus a privi acel frumos palat uă dată al Domnilor Moruzeștĭ; étă în ce stare îl găsiŭ: ulucele, sghiaburile cum se ḑice aci căḑute la pământ, streșinile acoperământuluĭ sfărămate, ploia oborînd nu numaĭ stucul de afară, déră străbătând și în lăuntru încăperilor; din tóte părțile, vântul șuerând printre uși și ferestre stricate; décă ar fi fost nópte ar fi cântat și cucuvĕile!--In fine umblând și căutând prin tóte părțile, am găsit două ființe omenescĭ în bibliotecă. 'I-am întrebat: D. rector este aci? Nu este! Dar D-niĭ profesorĭ sunt cel puțin aci? Nicĭ aceștia nu maĭ sunt aci, fiind-că și-aŭ finit cursurile. Cum? la 10 $^1/_2$ ore? — La 10 $^1/_2$ nu maĭ sunt cursurĭ! Numaĭ la facultatea de sciințe este un curs la 1 oră după amédḑ.--Cum se face acésta?-Apoĭ de, domnul meŭ, D-niĭ profesorĭ sunt judecătorĭ; D-niĭ profesorĭ sunt advocațĭ, la 11 ore trebue să fie la tribunale, la curte, la parchet. Ceĭ-l-alțĭ sunt: unul la Paris, altul este ministru, altul este inginer pe calea ferată Ploescĭ-Predeal, altul s'a numit director la scóla de meseriĭ, alțiĭ sunt deputațĭ, și unul senator din partea Universității. — Eĭ apoĭ studenții ce facŭ?—Ce să facă, se ocupă și eĭ de treburile lor, cum vrea Dumneḑeŭ!—Nu m'am mulțumit cu atât; am adresat uă scrisóre D-luĭ rector, și 'ĭ-am ḑis: Onor. D-le rector, vĕ fac cunoscut că de două luni m'am hotărît a face în Senat uă interpelare în privința Universității nóstre; și fiind-că nu voesc să mĕ înaintez cu noțiuni neesacte, împrumutate de la sorginte nesigure, nefiind oficiale, vĕ rog să bine-voițĭ, în mod oficial, a'mĭ da lămuririĭ privitóre la întrebările următóre.—Aceste întrebărĭ sunt acelea-și carĭ sunt cuprinse în interpelațiunea ce adresez pentru Universitate D-luĭ ministru de instrucțiune publică. Aci am finit scrisórea, am pus'o în copertă, am adresat'o D-luĭ rector, și am lăsat'o la bibliotecă. De acolo m'am dus la curtea de apel; acolo n'am găsit pe D-nu Suciu, membru la curtea de apel, déră am găsit pe D-nu Ureche, egalmente profesor la Universitate, și 'ĭ-am ḑis: Am fost astă-ḑĭ la Universitate, și n'am găsit pe nimenĭ acolo; eraŭ ḑece ore, și am fost acolo pênĕ la 11 ore.... — Eróre, 'mĭ-a rĕspuns D. Ureche, eŭ am fost acolo pênĕ la 11 ore. —Conversațiunea s'a sfîrșit între noĭ, dând vina asupra ornicelor, carĭ nu arĕtaŭ ora în mod uniform.

Puțin în urmă, onor. D. Suciu 'mĭ adresă lămuririĭ oficiale de starea Universității din Iașĭ, ca respuns la întrebările mele. D-sa s'a adresat la secretarul Universității, 'ĭ-a comunicat întrebările mele, ordonându'ĭ să rĕspundă după ênsu-și actele și registrele de presență din cancelaria Universității. Acésta s'a și făcut. Aceste informațiunĭ, dați-mĭ voe să vi le citesc; D-vóstră veți vedea cum realitatea nu corespunde la starea de lucrurĭ cum ea a fost

www.dacoromanica.ro

espusă de D. ministru în cea-l-altă Cameră; étă ce ḑice secretarul Universităţeĭ către rector:

„In urmarea însărcinăreĭ date sub-scrisuluĭ de D-vóstră am onóre a vĕ refera următórele:

„1°. Câte catedre are Universitatea? — 23 catedre, 8 la facultatea juridică, 8 la facultatea de sciinţe şi 7 la facultatea de litere.

„2°. Câte sunt ocupate şi de cine?

„Catedre ocupate sunt 22.“

'Mĭ păstrez dreptul a reveni asupra acesteĭ lămuriri, şi a vĕ arĕta că fie-care din aceste 22 catedre are câte un profesor, şi că nu este un singur cas că un profesor să ocupe douĕ catedre, cum acésta se face la alte Universităţi.

Acum să vedem câte ore de prelecţiuni are fie-care profesor:

„D. P. Suciu 10 ore pe sĕptămână, în fie-care ḑi câte 2 ore, ĕră Marţea şi Joia câte uă oră.

„D. A. Georgiu	3	ore	pe	sĕptămână.
„ „ I. Negruzzi	3	„	„	„
„ „ Al. C. Şendrea	4	„	„	„
„ „ G. A. Ureche	4	„	„	„
„ „ St. C. Şendrea	3	„	„	„
„ „ I. Ciurea	3	„	„	„
„ „ Gr. Cobâlcescu	3	„	„	„
„ „ N. Culianu	4	„	„	„
„ „ B. Conta	3	„	„	„
„ „ C. Climescu	3	„	„	„
„ „ A. Fătu	3	„	„	„
„ „ N. Ionescu	4	„	„	„
„ „ St. Miclea	6	„	„	„
„ „ A. Vizanti	3	„	„	„
„ „ St. Vârgolicĭ	3	„	„	„
„ „ St. Emilian	9	„	„	„
„ „ I. Melik	4 ½	„	„	
„ „ Milt Tzony	4	„	„	„
„ „ N. Quintescu	4	„	„	„
„ „ I. Caragiani	3	„	„	„
„ „ Const. Leonardescu	3	ore	pe	săp.

Vedeţi ḑră că mai toţi profesorii aŭ mult treĭ ore de prelecţiuni pe sĕptămână; şi numaĭ treĭ ţinŭ prelecţiuni de la şése pênĕ la 10 ore pe sĕptămână. Aceştĭ treĭ profesorĭ sunt din patria luĭ Lazăr, sunt Transilvănenĭ.

Acum câţĭ studenţĭ are fie-care facultate? Pentru anul 1876—1877, facultatea de drept are 99; facultatea de sciinţe 43, facultatea de litere 28—în realitate acéstă facultate nu are de cât între opt şi ḑece studenţĭ, pentru că de şi la începutul semestruluĭ se înscriŭ mulţĭ, ḑră în cursul semestruluĭ nu maĭ urméză cursurile.

Acum, după ce aţĭ vĕḑut acestea, după ce v'aţĭ convins că aceştĭ domnĭ profesorĭ 'şĭ-aŭ mărginit activitatea numaĭ în câteva ore de prelecţiuni pe sĕptămână, vine întrebarea ḑecă măcar eĭ ţinŭ aceste prelecţiuni? Nu, — pentru că D-lor cumulézĕ şi alte funcţiuni. Treĭ suut judecătorĭ, onor. D. Suciu şi D. Ureche sunt membri la curtea de apel, şi D. Leonardescu este membru la tribunalul de întêia instanţă. D. Şendrea este agent diplomatic la Paris. D. Ionescu este ministru. Treĭ profesorĭ sunt deputaţĭ: D-niĭ Climescu, Vizanti şi Gheorghiu; maĭ este şi onor. D. Miclea director la scóla de meseriĭ; maĭ este D. Cobâlcescu senator din partea Universităţiĭ. Vedeţĭ că din 20 profesorĭ, ḑece ocupă şi alte funcţiuni; şi nota-bene că aceştia sunt profesoriĭ de la catedrele cele maĭ importante pentru învăţământ. Acum după ce am vĕḑut un numĕr atât de mare de profesorĭ lipsind de la îndatoririle lor, urméză întrebarea naturală: cine sunt suplinitoriĭ D-lor? Aţĭ vĕḑut D-vóstră că onor. D. ministru al instrucţiuneĭ publice, în cea-l-altă Cameră, a recunoscut în principiu, că suplinitoriĭ trebue să fie luaţĭ dintre colegiĭ lor, dintre profesoriĭ de la aceeaşĭ facultate; şi sunt dator să mărturisesc că acolo unde D-sa a fost în posiţiune ca singur şi fără presiune să pună în lucrare acest principiŭ, D-sa a fost consecinte şi a urmat conform principiuluĭ.

D-sa a lucrat aşa: la Universitatea de Bucurescĭ a murit regretatul profesor Costa-Foru; ce-a făcut onorab. D. ministru? A ales pe unul din tineriĭ ceĭ maĭ capabilĭ, pe un om care, fără a fi încă profesor 'şĭ-a făcut un nume în literatura dreptuluĭ, a ales pe onor. D. Nacu, l'a însărcinat de a ţine cursul repausatuluĭ Costa-Foru pênĕ la seversirea concursuluĭ deja publicat; şi fiind-că D. Nacu nu era profesor, şi sciind D. Chiţu că este bine ca chiar suplinitoriĭ să fie luaţĭ dintre profesorĭ, înainte de a numi pe D-nu Nacu chiar în mod provisoriŭ, D-sa s'a adresat la facultatea de drept, la toţĭ profesoriĭ aceleĭ facultăţĭ, întrebându'ĭ ḑecă numirea D-luĭ Nacu le va fi agreabilă; şi numaĭ după respunsul de aprobare al acestor, D-sa a îmbogăţit facultatea de drept

www.dacoromanica.ro

cu onor. D. Nacu.--Să vedem acum dacă și la Iași D. Chițu a făcut tot așa ? Negreșit că D. ministru instrucțiuneĭ publice a fost împedicat de ocupațiunile sale politice să mérgă la Iași! D-sa nu a trecut măcar odată apa secată a Milcovuluĭ, ca să pótă privi cu ochiĭ seĭ și se constate starea scólelor din Moldova. Ne făcênd așa, D-sa s'a aflat în posițiune de a lucra după informațiunile eronate ce i s'aŭ dat de colegul seŭ de la esterne, el și profesor la Universitatea de Iași. Eĭ bine, étă D-lor, aceia carĭ înlocuescŭ la Iași pe profesoriĭ absenți :

1° D. Al. Gheorghiu este înlocuit prin D. G. A. Urechiă (judecător și profesor).

2° Stef. C. Șendrea prin D. Al. C. Șendrea.

3° Andreĭ Visanti prin D. Petrino.

4° C. Climescu prin D. G. Roșiu.

5° N. Ionescu prin D. Petru Rășcanu.

— Acéstă lămurire o împrumut însu-și raportuluĭ secretaruluĭ Universitățeĭ de Iași.

D. Gheorghiu este înlocuit cu D. Urechiă, profesor și coleg al seŭ ; prin urmare acesta întrunesce condițiunile de lege; déră vĕ fac întrebarea, dacă D. Urechiă póte îndeplini acéstă însărcinare; căcĭ D-sa este profesor și membru la curtea de apel tot de uă-dată?

Vĕ fac uă întrebare D-lor, dacă un om, aibă activitatea luĭ Cavur, séŭ a luĭ Thiers séŭ a luĭ Bismark, séŭ a luĭ Gorciacoff, póte fi profesor la catedra sa, maĭ póte înlocui pe un altul la uă altă catedră, și maĭ póte fi și membru la curtea de apel ? Eĭ trebue să fie de la 11 ore pênĕ la 5 la Curte; 'ĭ maĭ trebue timp să studieze dosarele; și prin urmare nu cred că póte se aibă timpul de a putea se împlinéscă însu-și îndatoririle sale de profesor titular, cu atât maĭ puțin și de a îndeplini și datoriele uneĭ alte catedre veduvă de profesorul seŭ. Déră óre, onor. D-nĭ, în starea nóstră de învĕțĕmênt, în starea în care se află sciința în țéra nóstră, este de ajuns ca un profesor să mérgă să citéscă cursul seŭ la catedră, ca cum ar citi cia lovul séŭ evanghelia? Nu are el óre nevoe de a se pregăti cu un studiŭ maĭ întins pentru ceea ce are a preda ? Negreșit că el trebue să se ocupe cel puțin câte-va ore, pentru ca să pótă face misiunea sa folositóre. Cu cât acéstă însărcinare este maĭ grea, câud profesorul suplinitor este chiemat de a ținea un curs strain specialităței sale, cum pentru D. Urechiă este economia politică. Prin urmare se póte lesne conchide, că D. Urechiă se află în absolută imposibilitate de a putea îndeplini două catrede, aceea de dreptul constituțional și administrativ și aceea de economie politică și de sciințe financiare, și în acelașĭ timp să fie D-sa și membru la curte. Așa déră, D-lor, judecațĭ singurĭ, décă óre este în stare un om cu tótă inteligența ce ar poseda, să cumuleze treĭ funcțiunĭ, din carĭ numaĭ una singură este destul de grea, pentru un om de uă capacitate ce nu trece peste nivelul comun.

Dar să mergem maĭ departe.

D. Stefan Sendrea, agent diplomatic la Paris, are suplinitor pe fratele D-sale Alexandru Șendrea, profesore capabil. D. Alex. Șendrea este doctor în drept de la Universitatea din Berlin, și unul din ceĭ maĭ bunĭ advocațĭ din Iașĭ. Așa fiind D. Alex. Șendrea este necontenit pe drumurĭ, ca un advocat fórte căutat, fórte *à la mode*. Chiar acum în present D. Alex. Șendrea este în Bucurescĭ, cu procese inaintea curților de aicĭ. Vĕ întreb dar, ce se face cu catedra D-sale proprie și cu aceia la care este suplinitor. D-sea care de multe orĭ are trebuință de un altul ca se'l suplinéscă ? De aceea 'mĭ este cu greŭ a crede, că D. Alex. Șendrea, a primit uă însărcinare pe care nu o póte îndeplini în mod consciincios. Sunt dar încredințat că însușĭ onor. D. ministru al instrucțiuneĭ publice regretă acéstă stare de lucrurĭ, și că va recunósce că trebue măcar acum se înlocuéscă pe D. Șendrea care de maĭ mult de cincĭ lunĭ de dile residă la Paris, și în acest timp catedra sa este vêduvă; și junimea studiósă, a căreia apĕrare a luat'o onor. D. Ionescu, aștépta sosirea mult iubituluĭ lor profesore; și în timpul acesteĭ lungĭ așteptărĭ trecŭ semestrele, și când vine timpul esamenilor, acea junime, în loc se capete bile albe, capătă bile negre !

Dar voiŭ merge și maĭ departe.

D. Andreĭ Visanti este un om de uă nepomenită activitate. D-sea este profesore; după aceea D-sea a alergat tótă primăvara spre a fi numit mandatar al națiuneĭ; l'a ales ca ast-fel, Vasluiul în entusiasmul cel maĭ mare, căcĭ D-sa a promis Vasluenilor că va face a se împărți proprietatea privată a D-neĭ Șubin pe la Târgoveți. D-sa a și presentat un aseminea curios project de

www.dacoromanica.ro

lege în Camera sură; D-sa mai este și faimosul autor al noteĭ No. 3 dat de deputatul colegiuluĭ III. Tóte aceste ocupațiunĭ aŭ reclamat dar, că D-sa se încredințese altuia catedra sa de profesore. Aci sunt dator se recunosc că onor. D. Visanti a dat peste un bun suplinitor, a dat peste D. Petrino, a dat peste Bardul Bucovineĭ! a dat peste filomela Bucovineĭ. Sunt tot-de uă-dată dator a spune că acel curs care sub D. Visanti era vĕduv de studenți, astădĭ este plin de ascultătorĭ! (Aplause prelungite). Și aci fie-mĭ permis a vorbi ceva de Bardul Bucovineĭ! — D. Petrino a părăsit Bucovina, neputênd se vadă cu ochiĭ seĭ, cum averile monăstirescĭ, cum fondul religios, provenind din acele moșiĭ, date de strămoșiĭ nostri pentru Biserica și scóla română, se întrebuințésă spre a se întemeia uă Universitate germană menită a stînge naționalitatea română din Bucovina. — D-sa dar s'a espatriat, venind în Romănia, în speranță că aci, la căldura românismuluĭ lacrimile séle se vor usca!

Eĭ bine bardul Bucovineĭ a venit între noĭ cu inima plină de durere, simpatisând cu tot ce este frumos, cu tot ce este Patrie. Și îndată ce el află despre interpelațiunea mea în privința Universităților de Iași, el 'mĭ telegrafiă, mulțămindu-mĭ pentru inițiativa luată, și arătându-mĭ câtă durere simte inima sa de român și de poet vĕdênd decadența Universităților române din Iași, față cu înflorirea crescêndă a Universităților germane din Cernăuți.

Bardul Bucovineĭ 'mĭ a adresat aceste prin telegramă, numaĭ pentru că am spus că Universitatea de Iași este părăsită, este uă ruină morală și materială, în care cântă cucuvăele.

Așa dar D. Visanti are un suplinitor vrednic; și dacă aș avea a face uă rugăminte D-luĭ ministru de instrucțiune ar fi acésta: fiți așa de bun, D-le ministru, lasă pre acusatorul public se'și facă acusațiunile și perchisițiunile sale (ilaritate, aplause), trimite-l, D-le ministru, se împarță Vasluiul orășenilor și mahalagiilor din Vasluiŭ; usézĕ de dreptul ce-ți dă legea, și de acord cu consiliul permanent al instrucțiuneĭ publice, înlocuesce în mod definitiv pe puțin capabilul profesore cu mult capabilul suplinitor; fă ca bardul Bucovineĭ se fie profesore de istoria și literatura românéscă; el va îndeplini cu succes acéstă misiune; el va fi în stare se țină la Universitatea de Iași și catedra de comparațiunea limbelor slave cu limba română, catedră care se află chiar la Universitatea de Cernăuți. Și așa făcênd, pe lângă multele greșelĭ făcute din eróre saŭ din slăbiciune, veĭ face un act bun; cu tóte că, cum dice proverbul român: „cu uă flóricică nu se face vară.“

Voiŭ merge mai departe.

D. Climescu este înlocuit prin D. Roșu; D. Roșu nu este profesor de Universitate. Onor. D. ministru de instrucțiune a dis în Adunare: „mi se pare că D. Roșu a fost profesor de Universitate.“ Nu este așa. Onor. D. Roșu este institutor la scóla militară. D-sa este fórte bun, dar D-sa n'are gradul academic, nu îndeplinesce cerințele legeĭ, nu îndeplinesce condițiunile admise de însușĭ D. ministru de instrucțiune, care a dis în fața Camerĭi surorĭ, că suplinitorul trebue se întrunéscă acelĕșĭ condițiunĭ ca profesorele titular.--Așa dar resultă din tóte acestea, că dacă tóte acestea ar fi fost cunoscute de cealaltă Cameră, interpelațiunea D-luĭ colonel Leca ar fi motivat uă altă moțiune de cât simpla moțiune de trecerea la ordinea dileĭ; căcĭ dacă aicea în Senat, unde suntem maĭ bătrânĭ, tot ce privesce instrucțiunea publică ne interesă, cu atât maĭ mult interesul pentru instrucțiunea publică trebue se ajungă maĭ viŭ la inimă, la inima celor maĭ tinerĭ, căcĭ în ceea ce se atinge de instrucțiunea publică, care este condițiunea de esistență a naționalității nóstre, nu este deosebire între tinerĭ și între bătrânĭ. (bravo, aplause).

Vin acum, D-lor, la ilustrațiunea Universității de Iași, vin la persóna onor. D-luĭ Ionescu. D-sea erĭ striga cât 'ĭ permitea vocea, că D-sa a satisfăcut legea, că D-sa are suplinitor, că D-sa n'a luat salarul, că D-sa este profesorul cel maĭ esact în îndatoririle sale!

Eŭ, D-lor, daŭ adversarilor meĭ tot ce li se cuvine. Onor. D. Ionescu, de și se face cam tênĕr, membru din fósta fracțiune, june, liberă și independentă, care a luat nascere la 1866, D-sa este maĭ de uă vêrstă cu mine; D-sa este un vechiŭ luptător în causa națională; activitatea sa datézĕ cam de pe la 1848. In 1856 D-sa s'a espatriat în Belgia; D-sa s'a dus la Bruxelles și acolo a redactat „Stéua Dunărei“ în

www.dacoromanica.ro

limba francesă. Acesta este numaĭ unul din actele naţionale şi patriotice ale onor. D. Nicolae Ionescu; eŭ acésta i-o recunosc, ca uă datorie şi ca uă plăcere. Acésta este deosebirea între D-sa şi între mine. D. N. Ionescu nicĭ uă-dată n'a recunoscut nimuluĭ din adversariĭ seĭ politicĭ cel maĭ mic merit, şi acésta de ḑece aniĭ de când este în parlament! Dacă eŭ astă-ḑĭ sunt aspru în privinţa profesoruluĭ N. Ionescu, este că D-sa cu greŭ se póte înlocui ca profesor, este că Universitatea de Iaşĭ nu are un al doilea profesor ca D. N. Ionescu, este că D. N. Ionescu fiind profesor, făcêndu-şĭ datoria, este nu numaĭ uă ilustraţiune, dar este şi făclia facultăţeĭ de litere; şi cu un aseminea profesor băncile nu sunt vĕduve de studenţĭ. — Mi se va obiecta póte, că eŭ făcênd aci laudele profesoreluĭ Ionescu, am recurs la un fel de chichiţă, la un fel de şiretlic parlamentar, voind se vĕd pe D. N. Ionescu maĭ bine profesor la Iaşĭ de cât al vedea ministru în Bucurescĭ. Nu este aşa D-lor! Dacă am avut în viéţa mea uă fericire, a fost aceea de a vedea pe D. Ionescu pe banca ministerială, de a'l vedea pe D-sa ministru, D-sa care de 10 aniĭ n'a fost de cât censor şi tribun violent, fără cruţare, fără dreptate cătră tóte guvernele, cătră tóte individualităţile, D-sa care a luat pe toţĭ ministriĭ la rênd, frămêntându'ĭ, atăcându'ĭ, rumpându'ĭ cu dinţiĭ şi cu unghiele! Şi acésta 'ĭ era uşor, căcĭ în tot acest timp D-sa nu a fost la putere; nu 'i-a gustat pómele amare. Bucuria mea dar este să'l vĕd acum ministru, învĕţând şi D-sa ce va se ḑică apărarea, D-luĭ carele cunósce numaĭ atacul. Da, D-lor, acum D-sa învaţă, că alta este a vorbi şi alta a lucra; acum D-sa este întrat în rândul ómenilor, voesc a ḑice în rândul ministrilor (rîsete, ilaritate); se va încredinţa dar că D-sa trebue să'şĭ schimbe allurele şi vorbele; şi sper că uă dată ce D-sa va părăsi aceste băncĭ, va fi, negreşit, mult maĭ indulgent, maĭ dulce de cât a fost pênă acum. Nu va maĭ fi D-sé acel censor vehement fără milă, fără inimă, care aducea pe ministri bolnavĭ înaintea sa, tare de dreptul sĕŭ, de şi me califică de mare Vizir! Dar, D-lor, eŭ nicĭ uă-dată n'am fost aşa autoritar, aşa mare Vizir, cum a fost D. Nicolae Ionescu capul fracţiuneĭ libere şi independente, astăḑĭ ne liberă şi dependentă! Declar dar, o maĭ repet, că pentru mine doresc ca D. Ionescu să stea mult pe aceste băncĭ, ca să vadă că pe dênsele nu sunt numaĭ rose ci sunt şi spiniĭ, şi spiniĭ care împung fórte dureros.

Aşa dar, după aceste prolegomene, sunt în drept a mĕ întreba: Cum D. Ionescu, acéstă ilustraţiune — şi o ḑic în tótă sinceritatea—prima ilustraţiune a Universităţeĭ de Iaşĭ, cum D-sa nu este înlocuit prin bardul Bucovineĭ, saŭ măcar prin vre un profesor de universitate? Intrebarea aşĭ putea-o uşor satisface; dar las acésta pentru altă-dată;—acum 'mĭ ajunge a vĕ arĕta, că D. N. Ionescu este înlocuit prin un bunişor învĕţător de seminar, care cu douĭ, treĭ aniĭ înainte era învĕţetor la Tătărașĭ, mahala din Iaşĭ, bunióră ca Tirchileşti de aicĭ, (ilaritate). Etă de cine este înlocuit D. Ionescu, marea ilustraţiune a Universităţiĭ de Iaşĭ! D. Ionescu este înlocuit prin D. Răşcan, om fórte onorabil, dar care nicĭ la degetul cel mic al D-luĭ Ionescu nu ajunge, şi care pentru junimea studiósă din Universitatea de Iaşĭ nu póte de loc să fie uă compensaţiune a absenţiĭ D-luĭ Ionescu. De-ună-ḑĭ, onor. D. Ionescu ḑicea, că D-sa a fost înlocuit de maĭ multe lunĭ, şi că D-sa nu primesce léfă. Pentru acéstă ultimă afirmaţiune, aşa este. Dar nu este tot aşa în privinţa întâeĭ afirmaţiunĭ; şi, dar rog pe D. ministru al instrucţiuneĭ publice să'mĭ spună maĭ întâiŭ D-sa, de când este D. Răşcan înlocuitorul D-luĭ Ionescu?

D. **ministru de culte**. După deschiderea cursurilor, am dosarul aci.

D. **M. Kogălnicénu**. Eŭ susţin că înlocuirea este numaĭ de la Decembre. Onor. D. Ionescu a intrat ministru la 28 Iuliŭ, prin urmare August, Septembre, Octombre, Noembre şi Decembre, catedra sa a fost vĕduvă.

D. **ministru de culte**. Vacanţa nu se consideră.

D. **M. Kogălnicénu**. Apoĭ, iată D-lor, un întreg semestru dus fără curs de istorie. Eĭ bine! ce se face cu acea junime studiósă de la facultatea de litere din Iaşĭ; şi chiar acum óre studenţiĭ cu mângâere vor asculta eĭ pe D. Răşcan fostul învĕţător de la şcóla primară din Tătărașĭ? Dar póte aproba acésta inima D-luĭ Chiţu?

Şi crede D-sa că D. Răşcan înlocuind pre D. N. Ionescu, Universitatea de Iaşĭ

www.dacoromanica.ro

are să bată pe Universitatea de Cernăuți ? Dacă D. Chițu crede acésta, să ne bucurăm cu toții, și să mulțumim lui Dumnezeŭ !

Acum, D-lor, iată ce găsesc în privința acésta în nota secretaruluĭ Universității de Iași, care mi s'a dat prin rector. „Su„plinitorul D-luĭ N. Ionescu a început su„plinirea în Decembre 1876 după dispo„siținea ministerială.“ Dă'l afară D-le ministru pe secretarul Universității, dacă el nu a spus adevĕrul. Dar nu uita că este un act oficial ca și dosarul D-v. Secretarul Universității de Iași spune rectoruluĭ sĕŭ, că suplinitorul D-luĭ Ionescu a început lecțiunile séle la Decembre 1876. Vedeți dar că am ținut să vĕ arĕt fapte positive; și faptul positiv al faptelor positive este că Universitatea de Iași nu maĭ esistă de cât cu numele. Și acésta ar proveni din causă că nu ar fi studenți la prelecțiunĭ? Voiŭ arĕta, D-lor, că sunt școlariĭ la prelecțiunĭ, dar din nenorocire școlariĭ nu găsesc profesorĭ; și atunci eĭ se ducŭ de învață orĭ unde, afară de cât la Universitatea de Iași ! Si de ce ? fiind că după mărturisirea însușĭ a Onor. D. N. Ionescu, după mărturisirea Senatuluĭ, când s'a dat votul de blam D-luĭ Majoreseu, după moțiunea făcută de D. Leca în Camera surorĕ, care nu se póte presupune că este un inamic al profesorilor din Iașĭ, este că Universitatea pătimesce de un rĕŭ cronic, care din ḑi în ḑi devine maĭ grav, din causa profesorilor carĭ sunt pretutindenea afară de cât la catedrele lor.

Eŭ dară interpelez pe onor. D. ministru, și 'l rog ca în conformitate cu acéstă interpelațiune ce am comunicat'o deja, să bine-voiască ca, punct după punct, să respundă la întrebările care am onóre a'ĭ face; și de maĭ nainte declar, că unde am afirmat rĕu, voiŭ primi cu bucurie desmințirea cea maĭ categorică, și voiŭ recunósce greșéla mea !—După respunsul D-luĭ ministră și după usul parlamentar, 'mĭ păstreḑ dreptul de replică, când atunci voiŭ întinde discuțiunea pe un câmp maĭ larg spre a face lumină, spre a face ca după un proces care ține acum de aprópe 10 anĭ. Senatul, cel puțin, să ḑică puternicul sĕŭ cuvênt în cestiunea Universității de Iași, care din tóte mărirele care le-a avut Moldova, și le a depus pe altarul Statutuĭ Român, a remas singură în picióre și care după ce a triumfat de dușmaniĭ sĕĭ din afară, astăḑĭ este în pericol de a disparo sub lovirile inemicilor eĭ din lăuntru ! (aplause).

www.dacoromanica.ro

Ședința din 2 Februarie 1877.

D. **Kogălniceanu.** (Suindu-se la tribună). Mai ântêiŭ esprim mulțumirile mele, vechiuluĭ meŭ amic și intim și politic onor. D. Chițu, ministrul instrucțiuneĭ publice, pentru cuvintele amabile care a bine-voit ale rosti la adresa mea. Ună discuțiune pe un tărîm de mutuală stimă, nu póte de cât să profite sujetuluĭ care amândoĭ îl urmărim: îmbunătățirea și desvoltarea învĕțămîntuluĭ public în tóte gradele séle, de la scóla primară de sat, pênĕ la cea maĭ înaltă trépță a sea, care este Universitatea.

Acestea fiind uă-dată dise, și repetând încă uă-dată mulțumirele mele, rog pe onor. D. Chițu a'mĭ permite de a dice ministruluĭ instrucțiuneĭ publice, și acésta cu tótă amicia, cu tótă stima care i le port, că esplicațiunile care mi le-a dat erĭ n'aŭ fost mulțumitóre pentru mine; și m'aŭ întărit încă maĭ mult în convicțiunea ce am, că D-sea a fost prea indulgente pentru abaterile sevârșite de către profesoriĭ Universităței de Iași, indulgență care a avut drept resultat, că Universitatea din Iași, de fapt, nu maĭ esistă!

Imĭ voiŭ permite a desvolta, unul dupe altul, tóte motivele care mĕ facŭ de a susține, cum că esplicațiunele D-séle n'aŭ fost îndestulătóre. Dér maĭ înainte rog pe onor. Senat, să'mĭ permită a dice câte-va cuvinte despre partea care și eŭ am luat în învățământul public, nu pentru ca să mĕ laud, ci pentru că să arăt, că numaĭ eŭ nu pot fi inimicul învățĕmêntuluĭ public! Maĭ cu sémă învățĕmêntul de peste Milcov nu putea și nu póte să aibă un amic maĭ sincer de cât eŭ, care mica mea carieră, alăturea cu amicul meŭ D. Ion Ghica, am început'o cu profesoratul. La 1840, când dascălia nu era pusă pe trépta de considerațiune care i se cuvine în orĭ-ce țĕră ce pășesce pe calea progresuluĭ, D-sea și eŭ am fost primiĭ feciorĭ de boier în Moldova, cari ne-am făcut dascălĭ: D-sea profesore de matematecĭ și de economie politică, și eŭ profesore de istorie națională.

De atuncĭ, orĭ când am fost în posițiune să pun uă mică pétră la desvoltarea învățământuluĭ public, am pus'o cu bucurie, cu devotament.

Am luat parte la legea din 1851 alăturea cu Rallet, cu Lascăr Rossetti, cu Hurmuzache, cu V. Alexandri cariĭ toțĭ vedeam în învĕțământul public viitorul națiuneĭ nóstre. Scóla de pictură, conservatorul de musică din Iași, ferma model, Universitatea, tóte pórtă în decretele lor de fondațiune și mica mea sub-semnătură.

Aceĭ cari mĕ cunoscŭ, adeversariĭ meĭ cariĭ vreaŭ să fie judecătorĭ nepărtinitorĭ, 'mĭ vor acorda dér dreptate de a recunósce, că am un interes mare ca acele scolĭ să le vĕd, înainte de a închide ochiĭ, în o stare maĭ bună, maĭ desvoltată, de cât când ele s'aŭ fondat, éră nu în uă stare maĭ rea de cât în ziua când ele aŭ luat nascere. (aplause).

De pe banca ministerială maĭ a-laltă-erĭ am fost tratat de autoritar și de mare vizir; în facerea legilor n'am fost nicĭ uă-dată autoritar. Cu legele mele în mână, pot dovedi că din contra am lucrat tótă viața mea la slăbirea a tot puternicieĭ guvernamentale, la descentralisare. Când Universitatea din Iași s'aŭ fondat, eŭ, ca ministru instrucțiuneĭ publice, n'am improvisat din creeriĭ meĭ statutele aceleĭ Universităței; nu le-am impus țĕreĭ și Domnitoruluĭ, nicĭ Universităței prin calea autoritară; ci am chemat pe regretatul și nemuritorul profesore Bărnuțiu; am chemat pe D-niĭ profesoriĭ Suciu, Micle, Alexandrescu, Strat,

www.dacoromanica.ro

Mârzescu, pe toţi ómenii cari aŭ jucat pe atunci un rol în mişcarea nóstră intelectuală, şi le-am ḑis: D-v. aveţi să fiţi sufletul nouei Universităţi; faceţi-vĕ singuri statutele, daţi-vĕ drepturile cum leaŭ şi profesorii la tóte Universităţile cele mai înaintate în Europa, cu condiţiune numai că avênd drepturi să aveţi şi îndatoriri. Aceşti bărbaţi, cari apoi aŭ luat fie-care drumul seŭ în luptele politice, aŭ făcut acele statute, prin care Universitatea de Iaşi se declara persónă morală, prin care profesorii se declaraŭ funcţionari înalţi ai Statului şi inamovibili; şi aceste statute, cum s'aŭ elaborat de aceĭ bărbaţi, eŭ le-am supus Domnitorului. Un singur regret am: acela că nici unul din aceĭ bărbaţi cari aŭ luat parte la redacţiunea acestor statute nu este senator; căci ar veni alăturea cu mine, spre a mĕ apăra de calificaţiunile viziriale ce mi se dă.

D. ministru al instrucţiunei publice nu are însĕ de cât să caute în archivele séle, şi va găsi lucrarea făcută de aceĭ profesori. Nu pot fi duşmanul Universităţei de Iaşi; nu ţintesc de loc a'i jicni drepturile şi libertăţile eĭ; de cât mĕ dóre inima când o vĕd în ce stare a ajuns.

Vin acum la esplicările ce le-aŭ dat eri onor. D. ministru al instrucţiunei publice. Aceste esplicări în cea mai mare parte 'mi daŭ dreptate; şi 'mi daŭ atâta dreptate, că justifică chiar cuvintele care le-am ḑis, ca colegul D-séle D. ministru de esterne, profesore în Universitatea de Iaşi de 16 ani, cunósce împrejurările locale mai bine de cât D-nu ministru al instrucţiunei publice! Şi acésta este natural. D-nu ministru o singură dată nu a visitat Universitatea de Iaşi; D-sea nu cunósce din profesorii Universităţei de Iaşi de cât pe aceia cari i-aŭ vĕḑut în Bucuresci; însĕ pe acestia i-aŭ vĕḑut dedaţi la alte ocupaţiuni de cât la acele de profesori D-sea dér nu i-a vĕḑut ca profesori profesorând, nu i-aŭ vĕḑut în Universitate, nu cunósce nimic din ale Universităţii! Vĕ voiŭ da câte-va esemple: D-lor senatori, singuri aţi auḑit pe onor. D. ministru susţinând d'ântêi, cum că D-nu Ionescu avea suplinitor pe D. Caragiani, şi tot D-luĭ apoi a ḑis: m'am greşit. Nu D. Caragiani ci D. Răşcan îl înlocuesce. L'aţi mai vĕḑut susţinând, că D. Ionescu a avut de la începutul anului scolar suplinitor pe D. Răşcan, şi am dovedit érăşi că D-sea era greşit; căci D. N. Ionescu n'a avut suplinitor de cât la finele anului, fapt pe care D. Chiţu a finit al recunósce împreună cu mine. Am arătat că catedra D-luĭ St. Şendrea, lunile: August, Septembre, Octombre, Noembre, Decembre şi Ianuarie curent a fost şi este vacantă, că nu avea suplinitor; şi D. Chiţu a venit la fine asemenea alăturea cu mine, ḑicând în Senat că D. St. Şendrea care este la Paris, i-a scris uă scrisóre particolară prin care 'i anuncia că optédă pentru cariera diplomatică, pe când în Cameră D-sea a ḑis că a luat mĕsuri să 'l înlocuéscă. Eĭ bine, D. St. Şendrea de şése luni lipsesce de la datoria sa şi nu are înlocuitor; şi D. ministru a recunoscut împreună cu mine, că de şi fratele D-séle se primi se 'l înlocuéscă, însă în fapt nu l'a înlocuit.

D-nu ministru a recunoscut că D. Vizanti avea pe D. Petrino; acésta este singura lămurire ce ne a dat; însă aţi vĕḑut pe D. Petrino ḑicênd alăturea cu mine, că în Iaşi nu mai esistă Universitate.

D. ministru ne a mai dat scirea îmbucurătóre, că D-nu Ţone a optat pentru catedra sa, şi 'l lăuda pentru acéstă hotărire. Aci sunt alăturea cu D-sa, şi ḑic despre D. Ţone: Étă un adevĕrat profesore; el a preferat catedra sa tutulor onorurilor şi folóselor materiale! Insă şi aicĭ uă mică eróre din partea D-luĭ ministru al instrucţiunei publice.

Citând numele D-luĭ Ţone, amicul meŭ D. Chiţu adăogi: „D. Kogălniceanu a fost cu mine în minister, am vorbit de multe orĭ împreună în privinţa situaţiunei Universităţei de Iaşi, dĕră nu s'a putut face nimic spre îndreptare, fiind că profesorii îşi părăseaŭ catedrele, usând de un drept constituţional". Acésta, D-lor, este uă mare eróre. D-sa 'mi a vorbit mie, şeŭ 'i am vorbit D-sale în privinţa Universităţei; dĕră vorbirăm despre eventualitatea viitorului, de ce era de făcut spre a pune acéstă Universitate la nivelul Universităţei de Cernăuţi. Nu am putut vorbi de profesorii ce eraŭ deputaţi şi senatori; profesorii atunci în Iuniŭ nu se puseseră încă în defect, beneficiaŭ încă de cele 30 ḑile de congediŭ ce le acordă legea; nu venise casul de a li se aplica legea. In ceea ce pri-

www.dacoromanica.ro

vesce în special pe D. Ţone, étă cum s'aŭ petrecut lucrurile: D. Iepureanu, preşedintele Cabinetuluĭ de atuncĭ, ne a adus într'uă ḑi în consiliul de ministri duoĭ dintre ceĭ maĭ buniĭ ingineriĭ românĭ, pe D. Duca şi pe D. Popescu, ca se ne dea lămuririĭ despre chipul cum se construia drumul de fer de la Ploescĭ la Predeal. Cu aceeaşĭ ocasiune, ne arĕtă că era hotărât să maĭ aducă ca controlor pe D. Ţone, profesor de la laşĭ şi un bun inginer al scólelor din Francia, om de sciinţă şi de uă activitate rară. Şi atuncĭ eŭ am întâmpinat D-luĭ Iepureanu: cum îl eĭ D-ta de la învĕţământul public; dĕră atuncĭ ce devine catedra sa? D-sa a rĕspuns: îl iaŭ numaĭ pentru un cas, pentru câte-va ḑile, să vadă şi el, şi să ḑică şi el cuvêntul sĕŭ asupra construcţiuneĭ linieĭ ferate. Ast-fel, D-nu Ţone a fost numit în uă însărcinare provisoriŭ. Numaĭ după eşirea mea din minister D-nu Ţone a fost numit în mod definitiv; prin urmare numaĭ atuncĭ D-nu ministru al instrucţiuneĭ publice era în drept şi dator să ḑică D-luĭ Ţone: eŭ am a face cu profesorul, nu cu inginerul; prin urmare D-ta D le profesore, dute ecolo unde te reclamă scóla, unde te reclamă legea şi ţéra. Aceste cuvinte însă D-nu Chiţu le a ḑis numaĭ acum de curênd; şi totu-şĭ D. Ţone, întocmaĭ ca şi calul de bătae care alérgă când aude trâmbiţa, aşa a făcut şi D-sa; şi îndată ce a fost pus în alternativa de a opta între scólă şi inginerie, a lăsat salariul ce i se da de 16,000 francĭ, şi s'a întors la Iaşĭ, la scólă, pentru a se mulţumi numaĭ cu modestul onorariŭ de profesor de 6,000 francĭ anual, mi se pare. Étă dĕră ce a făcut D. Ţone; étă ce a făcut şi D. Chiţu; şi unul şi altul aŭ fost corectĭ, aŭ fost în lege.

Prin urmare vedeţĭ, D-lor, că eŭ nu cer ca D. ministru să calce legea; din contra cer ca D-sa să aplice legea. Inaintea ministruluĭ instrucţiuneĭ publice nu esistă, sub nicĭ un cuvênt, alţĭ ómenĭ de cât numaĭ profesorĭ. D-sa are drept şi datoria să ḑică profesorilor: Luaţĭ baniĭ de la ţéră, sunteţĭ profesorĭ; baniĭ ţĕreĭ nu se daŭ profesoruluĭ ca să fie profesor numaĭ cu numele, ci se daŭ ca să fie în fapt profesor, spre fólosul junimeĭ studióse. Statul e dator junimeĭ studióse cu miḑlóce de luminare; prin urmare Statul este dator să cĕră profesorilor prelecţiunĭ, precum el este dator să cĕră curţilor şi tribunalelor să dea justiţie; şi prin urmare ministrul înstrucţiuneĭ publice are dreptul şi datoria să ḑică: vréŭ ca profesoriĭ să fie acolo unde 'ĭ chiamă legea, acolo unde sunt numiţĭ, şi pentru care eĭ priimesc onorariŭ din budgetul Statuluĭ. D-nu ministru o recunósce că aşa este, că aşa trebue să fie; însă îndată sare de pe terenul legal, şi spre eludarea legeĭ adaoge: Da, profesoriĭ nu sunt la postul lor, o recunosc; însă eĭ aŭ *înlocuitorĭ*; cuvinte ce se întrebuinţaŭ, când se făcea recrutarea după legea veche, şi când se permitea de a se pune om în loc. Heĭ, D-lor, apoĭ chiar în armată, sub legea veche, când era înlocuirea permisă, un om care nu vrea să serve era dator să dea un om vrednic în loc; nu ajungea numaĭ de a se pune cine-va în loc. Venea oficerul de recrutare; el punea stânjenul, şi mĕsura pe înlocuitor, 'l cerceta, dĕcă are talia cerută; apoĭ venea medicul, acesta vedea dĕcă omul ce i se da în loc era sănătos; şi numaĭ dĕcă înlocuitorul însuşea condiţiunile înlucuituluĭ, el se priimea. Apoĭ tot aşa era datoria D-luĭ ministru al ins ructiuneĭ publice să facă cu ceĭ ce se propun spre a înlocui pe profesoriĭ absenţĭ; căcĭ şi învĕţătoriĭ sunt ostaşĭ, şi eĭ constitue uă armată, armata sciinţeĭ, armata inteligînţeĭ, care este tot atât de trebuitóre, cel pucin cât şi cea chiemată spre a apăra fruntaria. D-sa trebuia, o maĭ adaog, să vadă dĕcă acel înlocuitor întrunesce condiţiunile ce s'aŭ cerut celuĭ ce voesce a fi înlocuit, să cerceteze dĕcă suplinitorul este de talia suplinituluĭ. Eĭ bine, v'am arătat cum D. Chiţu a fost înşelat, cum noiĭ înlocuitorĭ nu întrunescŭ condiţiunile cerute de la profesoriĭ de Universitate. D-nu Ionescu este înlocuit prin D. Răşcan; acesta póte să aibă cunoscinţe şi chiar talent, însă cu greŭ ar putea să înlocuéscă pe D. Ionescu, chiar avênd condiţiunile cerute; dĕră cu atât maĭ pucin, o repet, D. Răşcanu póte înlocui pe D. Ionescu, când chiar maĭ ales nu întrunesce condiţiunile cerute; pentru că D-sa n'are grade academice, pentru că D-sa nu este profesor de Universitate, pentru că D-sa nu este coleg cu D. Ionescu; căcĭ D-sa este un tênăr eşit din seminar, mi se pare; astă-ḑĭ pe cât mi se spune este învĕţător la seminarul de Socola, după ce maĭ 'nainte a fost învĕţător la scóla primară din

www.dacoromanica.ro

Tătărași. A mai ḑis D. Chițu, că D. Gheorghiu, profesor de economie politică și de sciințe financiare, este înlocuit prin un coleg al sĕŭ. Așa este. Insă prin cine? Prin D. Ureche, mi se pare, profesor de drept constituțional, ceea ce că nu prea armoniséḑă cu sciințele financiare. Apoĭ D. Ureche mai este și membru la curtea apelativă din Iași. Apoĭ un profesor, care este ună dată profesor pentru dênsul, care este și membru la curtea apelativă, mai are el timpul material, mai póte el să fie și suplinitor pentru un alt profesor absent? Pe aceste motive —, am aicĭ cuvintele D-luĭ Ionescu — susțiŭ cum însușĭ D-sa recunoscea că, în contra legeĭ este ca un profesor să fie și judecător.

Etă ce ḑicea D-sa Domnuluĭ ministru de culte, D-nu Mârzescu, în 1870 cu ocasiunea interpelăreĭ sale, de ce ministrul nu numea agregați spre a înlocui pe profesoriĭ aleși senatorĭ saŭ deputațĭ. „Mi „s'a citat, ḑicea D. ministru instruncțiu„neĭ de atuncĭ numele D-luĭ Mandrea ca„re este profesor la Universitatea de Iași, „prim-președinte la Tribunal. — Și D. N. „Ionescu respundea: *„acésta este contra „legiĭ.“*

Să vedem déca D. N. Ionescu, ajuns la putere, măcar în acésta a stăruit în credința sa, că a fi profesor și judecător este un lucru contra legeĭ. N'a fost așa: ci din contra, D. Suciu, un om fórte respectabil, un fórte bun profesor, care în loc de șése prelegerĭ pe septămână la care este ținut, ține 10 prelegerĭ, D. Suciu la vêrsta de 70 anĭ a fost numit de ună dată membru al curțeĭ de apel din Iași, și acésta după recomandațiunea a însușĭ D-luĭ Ionescu! D-v. D-lor senatorĭ, aceĭ carĭ aț fost magistrațĭ, carĭ sunteț advocațĭ esperimentațĭ, sciț că cineva póte să fie un profesor de drept fórte capabil, însă intrat de ună dată fără stagiŭ în magistratură, și mai ales numit de ună dată președinte saŭ membru de curte, el este pus în trista posițiune de a da ună slabă idee despre dênsul. Alta este teoria, alta este rutina; și ast-fel, D-lor, se vede aspectul dureros — cel pucin pentru mine — că D. Suciu, care ca profesor nu inspiră de cât respect, ca membru al curțeĭ de apel din Iași, chiemat de multe orĭ să preside acea curte, adesea se vede în nedomirire cum să pue ună resoluțiune!

Ună voce. Așa este.

D. M. Kogălniceanu. Intrebațĭ pe justițiabiliĭ carĭ sunt înaintea curților și tribunalelor din Iași, déca spectacolul acesta dureros, nu l'aŭ înfățișat adesea profesoriĭ trecuțĭ de ună dată pe bancele judecătorescĭ. Și la tóte aceste neajunsurĭ D. ministru de instrucțiune publică se mărginesce a vĕ rĕspunde cu eternul sĕŭ refren: Constituțiunea dă drept profesorilor ca să fie și deputațĭ și senatorĭ, și judecătorĭ, etc. Apoĭ cine contestă acest drept? Déră dreptul este el datorie? Este dreptul un serviciŭ obligator? Este el ca serviciul gardeĭ naționale, ca îndatorirea de a face parte din juriŭ? Nu. Eŭ sciam pênĕ acum că stă în libera voință a fie-căruĭ om liber, de a usa saŭ a nu usa de un drept; prin urmare tot așa stă în facultatea profesorilor, ca să priiméscă saŭ să nu priiméscă mandatul de deputat orĭ de senator, după care sunt sigur că eĭ chiar alérgă, ca fie-care din noĭ. Tot așa se póte ḑice și în privința decretelor de judecătorĭ, de agent diplomatic, de inginer, tóte decrete pe carĭ profesoriĭ le potŭ priimi saŭ refusa, ne silițĭ de nimenĭ întru acésta.

După ce D. ministru Chitu, pune apărarea profesorilor ce lipsesc îndatoririlor lor în dosul Constituțiuneĭ în general, apoĭ D-sa mai caută un sprijin și în un articol special al Constituțiuneĭ. — D. ministru argumentéză, că Constituțiunea prevede ca Universitățile de Iași și Bucurescĭ aŭ dreptul de a fi representate în Senat prin un anume representant, și din acésta deduce că, așa fiind, apoĭ și ceĭ-alțĭ profesorĭ aŭ acest drept în cele-alte colegiurĭ.

Nu aruncațĭ acest păcat asupra Constituțiuneĭ; Constituțiunea nu este vinovată de căderea Universitățeĭ de Iași; Constituțiunea din contra a căutat să ferésca învĕțământul public de nenorocirea de a avea catedre vĕduve; căcĭ dând drept Universităților de a trămite din sânul lor câte un senator, prin însușĭ acésta, legea fundamentală a credut că va pune ună îndatorire morală celor-laltĭ profesorĭ de a rĕmânea credincioșĭ catedrelor lor. In adevĕr, D-lor senatorĭ, luați în considerațiune, că Constituțiunea oborând privilegiele claselor alte dățĭ privilegiate, a creat un privilegiŭ numaĭ în favórea profesorilor de Universitate. In adevĕr, acestia, ca cetățenĭ, aŭ dreptul mai ântêiŭ de a fi alegĕtorĭ în de-

www.dacoromanica.ro

osebitele colegie ale ţĕreĭ, fie-care după poziţiunea, după averea sa; şi apoĭ tot Constituţiunea îĭ maĭ face, ca profesoriĭ, încă uă dată alegĕtoriĭ într'un anume colegiŭ, acela al Universităţeĭ. Legiuitorul cu drept cuvênt prevedea, că aceste Universităţĭ, ca corpuriĭ înalte, avĕŭ şi ele interese mariĭ de susţinut; şi de aceea a voit că aci, în maturul Corp, aceste douĕ centruriĭ de lumină naţională să aibă representanţĭ specialĭ. Dar acésta s'a făcut nu numaĭ pe acest considerant. Nu, ci legiuitorul, presupunêndu că şi la noĭ ca şi în tótă Europa, profesoratul este un apostolat, şi că prin urmare, profesorul cu greŭ se deslipesce de catedra sea, şi pentru care el şi este declarat de lege inamovibil, legiuitorul, ḑic, a înţeles că în mod obligator un profesor să vie ca representant în Senat.—Şi pe aiurea D-lor, în Germania, în Francia, în Italia, profesoriĭ aŭ dreptul de a fi aleşĭ senatoriĭ, deputaţĭ; însă a-rare oriĭ profesoriĭ, maĭ ales aceĭ din provincie, primescŭ de a renuncia la catedra lor, primesc de a se depărta de acel centru de viaţă intelectuală, care face din studenţĭ şi din profesoriĭ uă singură familie. Aşa credea şi Constituanta, când le-a dat dreptul, şi aş putea ḑice datoria, acestor douĕ centruriĭ de lumină din ţĕră, pentru ca să trămită câte un representant special în Senat; ea presupunea că ceĭ-l-alţĭ profesoriĭ vor rĕmânea la locul lor. Ĕtă dar cum aş argumenta eŭ; căcĭ argumentul mi'l dă ceea ce este pretutindeniĭ, în tótă Germania, în tótă Francia, în tóte ţĕrile unde profesoriĭ înţelegŭ şi preţuesc misiunea lor. D-lor, D. ministru Ionescu, când era simplu senator, combătea acéstă argumentare, spuind că şi în Camera Prusieĭ un ministru susţinea cum că profesoriĭ n'aŭ dreptul să fie deputaţĭ; dĕră că apoĭ a venit ministrul liberal Müler, şi că acesta a recunoscut acest drept. Sunt tot aşa de liberal cât şi ministrul Müler, şi nu contest celuĭ maĭ de pe urmă dascăl dreptul de a fi representantul naţiuneĭ. Să vedem însă déca în Germania profesoriĭ usézĕ, saŭ maĭ bine abusézĕ ca la noĭ, de acest drept constituţional. In Germania este lucrul cel maĭ rar din lume de a vedea un profesor deputat. D. ministru de instrucţiune publică v'a ḑis că cunósce profesoriĭ din Germania carĭ sunt deputaţĭ. Aşa este, şi cunosc şi eŭ, şi 'mĭ pare bine că D. ministru de finance este aci, fiind-că şi D-sa este un fiŭ al Universităţilor germane, precum sunt şi eŭ fiul a douĕ mele mume, Universitatea din Berlin; sunt scolarul luĭ Savigny, al luĭ Rancke, al luĭ Gans; sunt dar în posiţiune să vorbesc de universităţile din Germania cât şi D. Chiţu; şi lêngă mine sunt sigur de a avea şi pe D. Dimitrie Sturdza.Sunt sigur dar că şi D-sa va recunósce împreună cu mine, că un profesor deputat este uă pasăre rară în Germania.D-lor, la Berlin, pevremea mea, era un profesor, episcopul Neander; acesta atât se identificase cu Universitatea sa, că el, de şi vechiŭ locuitor din Berlin, nu cunoscea din toţ oraşul de cât uă singură stradă, aceea care conducea la Universitate. Când avea trebuinţă să ia uă altă stradă, 'l lua de braţ femeea luĭ saŭ uă slujnică; ĕră când uă-dată intra în Universitate, cu ochiĭ închişĭ, numaĭ pipăind pereţiĭ, ajungea la catedra sa; atât el se identificase cu Universitatea sa. In Universităţile de Bonn, de Munich, de Gŏtingen, de Heidelberg, de Lipsca maĭ ales, sunt profesoriĭ, somităţĭ mariĭ, ilustraţiuniĭ aĭ sciinţeĭ germane; eĭ bine, acestia nicĭ uă-dată nu primescŭ mandate şi alte ocupaţiuniĭ necompatibile cu apostolatul lor. D-lor senatoriĭ, décă Germania pătimesce de vr'uă bólă, ea pătimesce de pletoriul inteligenţeĭ desvoltate, de pletoriul sciinţeĭ, de pletoriul numĕruluĭ mare de profesoriĭ saŭ de ómeniĭ capabilĭ de a deveni profesoriĭ. In Germania nu este de cât să se facă uă catedră vacantă, şi sute de învĕţaţĭ se presintă spre a o ocupa. Şi de aceea vedem Universităţĭ avênd uă armată de învĕţătoriĭ: profesoriĭ ordinariĭ, profesoriĭ estraordinariĭ, docenţĭ şi privat-docenţĭ. Toţi aceştia ţinŭ cursuriĭ plătite saŭ gratuite! La noĭ acésta nu e cu putinţă; noĭ avem atâtea greutăţĭ a găsi profesoriĭ, chiar bine plătiţĭ, şi maĭ ales la Universitatea de Iaşĭ; dĕră acest rĕŭ va spori şi maĭ mult când vom hotărî că profesoriĭ potŭ lipsi de la îndatoririle lor, că eĭ sunt liberĭ a merge unde voescŭ, fără ca ministrul să le pótă ḑice un cuvênt. Apoĭ nu vedem că chiar din profesoriĭ actualĭ, eĭ caută mijlóce ca să părăséscă acea Universitate spre a trece la alte ocupaţiuniĭ. Aşa aflu că tênĕrul profesor Conta, plin de capacitate, voesce să trécă de la Universitatea din Iaşĭ la aceea din Bucurescĭ, şi cere se ocupe catedra rĕposatuluĭ Costa-Foru. Apoĭ, D-lor senatoriĭ,

www.dacoromanica.ro

când acest rĕŭ este atât de mare, când el este netăgăduit de chiar D. ministru, se cuvine ca să consacrăm acest rĕŭ sub cuvênt că el se face sub protecţiunea Constituţiuneĭ? Tótă argumentaţiunea D-luĭ Chiţu este, în adevĕr, basată pe învinovăţirea Constituţiuneĭ. N'am putut să opresc, ḑice D-sa, pe aceştĭ ómenĭ să nu beneficieze de Constituţiune! Déră cine vĕ ḑice, D-le ministru, să'ĭ opriţĭ? Eŭ vĕ ḑic numaĭ: aplicaţi-le legea, ḑiceţi-le: pe cât timp suntetĭ plătiţĭ de Stat ca profesorĭ, faceţi-vĕ datoria, ocupaţi-vĕ catedrele; déră vreţĭ a fi şi alt-ceva, atunceĭ optaţĭ.— Domnilor, de suntem seriośĭ, nu trebue să mergem cu principiele pênĕ la absurd; astă-ḑĭ din 20 catedre 12 sunt vacante de profesoriĭ lor, fiind-că aŭ primit deosebite funcţiunĭ şi mandate, puindu-se sub scutul Constituţiuneĭ care le ar permiteo; dar atunceĭ am putea cu catedrele vacante să ne suim de la 12 la 22! Apoĭ când D. ministru ar vedea tóte aceste 22 catedre vacante de profesoriĭ lor, tot sub paravanul Constituţiuneĭ ar argumenta D-sa, spre a nu lua nicĭ uă mĕsură în contra rĕuluĭ? Apoĭ şi atunceĭ ar ḑice D-sa că maĭ esistă Universitatea de Iaşĭ?

Dar, D-lor senatorĭ, ia să vedem, numaĭ profesoriĭ aŭ dreptul, după Constituţiune, să fie aleşĭ deputaţĭ saŭ senatorĭ? Mi se pare că şi membriĭ curţilor şi tribunaleler sunt eligibilĭ pentru Camere; membriĭ curţeĭ de Iaşĭ se potŭ alege în jurisdicţiunea curţeĭ de Crajova, şi membriĭ curţeĭ de Crajova se pot alege în jurisdicţiunea curţeĭ de Iaşĭ. Apoĭ să presupunem, că de la curtea de Crajova membriĭ seĭ ceĭ maĭ capabilĭ, ca maĭ popularĭ, s'ar alege senatorĭ saŭ deputaţĭ în jurisdicţiunea curţeĭ de Iaşĭ, şi că prin acésta nu s'ar maĭ putea da justiţiă. Ce ar face D. ministru de justiţie? Socotiţĭ că D-nu ministru de justiţie s'ar uita la Constituţiune, şi ar lăsa Curtea fără magistraţĭ, şi justiţiabiliĭ fără justiţie? Eŭ sunt sigur că onor. D. Chiţu, fiind ministru de justiţie, în facia membrilor uneĭ curţĭ cariĭ ar fi fost toţĭ onoraţĭ cu mandatele de senatorĭ şi deputaţĭ, şi vĕḑênd curtea văduvă de judecătoriĭ sĕĭ, cel d'ântêiŭ D-sa ar cere de la Domnitor înlocuirea lor. D-sa în adevĕr 'şĭ-ar ḑice: justiţiabiliĭ aŭ dreptul la justiţia ţĕreĭ. Pentru acésta cetăţeniĭ plătescŭ impósite Statuluĭ, pentru că atunceĭ când vor merge la tribunale saŭ curţĭ, eĭ să găséscă magistraţĭ cariĭ să le dea dreptate. O susţin, când vre unul din magistraţiĭ nostri nu s'ar găsi la locul sĕŭ, sunt sigur că în 24 de ore el ar fi supus uneĭ penalităţĭ disciplinare, şi maĭ apoĭ înlocuit cu altul.—Tot asemenea şi părinţiĭ şi copiiĭ lor, aŭ dreptul să ceară de la ţéră instrucţiune, să céră ca profesoriĭ ce sunt plătiţĭ de dênşiĭ, să fie la locul lor în scólă. Universităţile, gimnaziele, liceele şi scólele primare, nu sunt fundate pentru profesorĭ; ele sunt fundate pentru junime, pentru a aduce progresul naţiuneĭ. Étă pentru ce ţéra face sacrificiĭ de milióne, pentru învĕţământul public (aplause). Étă pentru ce tóte partitele nu se uit la dificitele budgetare când se atinge de instrucţiunea publică, şi chiar ne avênd punga visterieĭ plină varsă baniĭ!!(aplause prelungite). Şi când ţéra întrégă face aceste sacrificiĭ colosale, nu trebue ca ministru să se uite la aceĭ profesorĭ cariĭ nu corespund îndatoririeĭ lor, cariĭ nu înţeleg că misiunea lor este un apostolat?— Vorbesc maĭ ales de profesoriĭ Universităţiĭ de Iaşĭ.

Insă D. ministru stă cu bracele încrucişate ḑicênd: „s'aŭ fript douĭ ministri cariĭ aŭ voit să aducă ordinea, D. Tell şi D. Majorescu. Nu voesc să mĕ frig şi eŭ.“ Cu drept cuvênt s'aŭ fript şi unul şi altul, pentru că unul a aplicat rĕŭ legea, pentru că cel-alt a violat legea! D-tale 'ţĭ cerem numaĭ să aplicĭ legea; şi décă aĭ susţine, că legea nu'ţĭ dă mijlóce spre a putea obliga pe profesorĭ de a'şĭ îndeplini îndatoririle, să vedem décă legea este imperfectă? Eŭ susţin că legea este perfectă, că ministriĭ numaĭ n'aŭ sciut să întrebuinţese autoritatea ce le dă legea. Nu cer eŭ, cum a ḑis onor. D. ministru al instrucţiuneĭ publice, ca D-sa să trateze profesori ca nisce învĕţătorĭ de sat, saŭ ca pe copiĭ; eŭ cer din contra, ca D. ministru al instrucţiunaĭ publice, să trateze pe profesorĭ ca luminatorĭ, ca înainte-mergătorĭ aĭ civilisaţiuneĭ; căcĭ numaĭ învĕţământul póte pregăti mărirea intelectuală şi progresul generaţiuneĭ viitóre, şi pentru care, după cum am maĭ ḑis, facem toţĭ atâtea sacrificiĭ! (aplause). Să'ĭ cheme dar D. ministru, să le vorbéscă ca unor amicĭ, să le spună: Avem uă misiune de îndeplinit; şi uniĭ şi altiĭ, trebue să ne-o îndeplinim; şi décă D-v. nu vĕ faceţĭ datoria, vĕ compro-

www.dacoromanica.ro

miteți pe D-v., compromiteți Universitatea, compromiteți guvernul; éră eŭ ca ministru, îmĭ voiŭ face datoria chiar în contra D-v.! Eŭ cred că în fața acestuĭ limbagiŭ, puciniĭ dintre profesoriĭ nu vor da ascultare îndemnuluĭ de amic și de ministru; și sunt sigur că maĭ toțĭ profesoriĭ se vor întórce la catedrele lor. — Déră să presupunem că profesoriĭ tot ar stărui în calea lor. Să vedem acum décă legea instrucțiuneĭ nu prevede nimic pentru aceștĭ profesoriĭ abătuțĭ de la îndatoririle lor? Mi se pare că esistă în lege un articol care prevede un juriŭ chemat a judeca pe profesoriĭ călcătoriĭ obligațiunilor lor. Când déră D. ministru a vĕdut că Universitatea de Iași este vĕduvă de cea maĭ mare parte din profesoriĭ sĕĭ, trebuea să le aplice acest articol; nu voiŭ să sciŭ cine sunt aceĭ profesoriĭ. Nu este tréba mea, nu este momentul, nicĭ chiar să spun de ce eĭ sunt afară din Universitate, nicĭ chiar ce opiniuni politice aŭ aceștĭ profesoriĭ. Eŭ astă-dĭ constat cu tótă țéra, că profesoriĭ din Iași nu'și facŭ datoria. Cine trebue să'ĭ cheme la datoria lor? Autoritatea aceea de care ne vorbesce art. 10 din legea instrucțiuneĭ.

Écă ce dice acest art. 10 din legea instrucțiuneĭ publice:

Art. 10. „Ministrul esercită autoritatea „sa prin mijlocirea consiliuluĭ permanent „al instrucțiuneĭ.“

— Se vedem acuma déca D. ministru are puterea de a face acésta; étă ce dice art. 388 din legea instrucțiuneĭ:

„Invĕțătoriĭ sunt datoriĭ a frecuenta re„gulat clasa lor și a intra în clase la ora „determinată prin regulamente.“

Maĭ étă ce dic art. 396 și 398:

Art. 396. „Profesoriĭ cariĭ vor călca da„toriile ce le sunt impuse prin acéstă le„ge, séŭ cariĭ ar compromite în verĭ-ce „mod demnitatea caracĕruluĭ lor, vor fi „supușĭ, după casuriĭ, la avertisment, cen„sură, suspensiune séŭ destituțiune.“

Art. 398. „Censura, suspensiunea și „destituțiunea se vor pronunța de uă co„misiune de cinciĭ profesoriĭ, aleșĭ prin „sorțĭ din corpul profesoral al graduluĭ „de învĕțĕmênt superior celuĭ în care fun„cționédă învĕțătorul inculpat.

„Acéstă comisiune se va compune, pen„tru profesoriĭ de facultățĭ de la Bucure„sciĭ, din corpul profesoral al facultățeĭ de „la Iași și vice-versa“.

— Étă dér, D-lor, că legea este îndestulătóre și pentru aceștĭ funcționariĭ înalțĭ aĭ Statuluĭ, pentru profesoriĭ inamovibilĭ.

Când dér D. ministru a vĕdut aceste 12 catedre vacante ce trebuia să facă? D'âutêi întrețineriĭ și convorbiriĭ amicale, și pe urmă mijlócele cari le prescrie legea: censura, suspensiunea și chiar înlocuirea. Nu D. ministru să rostéscă aceste penalităților; ci juriul prevĕdut de lege, ci pairi profesorilor abătuțĭ de la îndatoririle lor.— Étă greșala D-luĭ Tell și Maiorescu! ! Domnia-lor n'aŭ avut recurs la lege. D-lor aŭ lovit pe profesoriĭ prin act arbitrar; și de aceea cu drept aŭ fost blamațĭ. Eŭ nu cer acésta de la D. Chițu; cer numaĭ ca D. ministru să useze de autoritatea ce'ĭ dă legea: se supună juriuluĭ, se supună în cercetarea profesorilor de la Universitatea de Bucuresci conduita profesorilor din Iașĭ. In Bucuresci avem un precedent, că acésta lege s'a aplicat, și acésta în contra unuia din profesoriĭ ceĭ maĭ eminențĭ. D. Daniileanu fiind advocat a lipsit în câte-va rândurĭ de la catedra sa. Eĭ bine! i s'a făcut reținerĭ din salariul seŭ; și ast-fel s'a întâmplat, că într'uă lună D-sea a priimit numaĭ uă sută de franci mi se pare. De ce n'a făcut acésta D. ministru în privința profesorilor din Iașĭ? Acésta era dreptul și datoria D-séle.

D. Chițu a maĭ dis cu acéstă ocasiune: nu pot se maltratez profesoriĭ de la Universitate ca pe nisce învĕțătoriĭ sătescĭ, și v'a citat pe prea mult stimabilul nostru coleg, pe D. Bosianu, carele, dice D-sea, din causă că i s'a aplicat aceste mĕsurĭ, a demisionat.

Cu permisiunea D-luĭ Bosianu — îmĭ cer voie și scuse, că aduc pe D-sea ca un martor puternic în favórea mea — susțin că lucrurile nu s'aŭ petrecut așa.

D Tell n'a făcut profesoruluĭ Bosianu imputare că lipsesce de la prelecțiunĭ, pentru că onor. D. Bosianu își făcea datoria maĭ mul de cât un june de 20 anĭ. Onor. D. Bosianu era decanul facultățeĭ de drept, și onor. D. Tell, în loc să se adreseđe pentru abaterile cari se făceaŭ de profesoriĭ, la D-sea, carele ca decan al facultățeĭ de drept avea dupe lege dreptul de priveghere, asupra profesorilor facultățeĭ séle, D. Tell a trămis revisoriĭ în facultatea de drept a Universitățeĭ din Bucuresci, ca să

www.dacoromanica.ro

védă décă profesoriĭ îşĭ făceaŭ îndatoririle lor! Atuncĭ D. Bosianu în susceptibilitatea D-séle legitimă a ḑis: „Eŭ, şi cu colegiĭ meĭ suntem judecătoriĭ naturalĭ aĭ acelor profesorĭ cari nu'şĭ facŭ datoria; noĭ avem dreptul de censură; ministrul nu este de cât un fel de procuror, în drept de a cere de la noĭ chemarea la ordine a profesorilor călcătorĭ îndatoririlor lor; noĭ ênsĕ suntem judecătorĭ. Prin urmare nu avea dreptul ministru să trămiţă pe revisoriĭ şi funcţionariĭ seĭ în coprinsul Universităţeĭ nóstre. Şi déră. neputênd tolera acéstă abatere, îmĭ daŭ demisiunea.“ Aşa este onor. D-le Bosianu?

D. C. **Bosianu.** Aşa a fost.

D. M. **Kogălniceanu.** Prin urmare ce cer eŭ acum? Să se aplice aceiaşĭ mĕsură la Universitatea de Iaşĭ, care s'a aplicat la Universitatea de Bucurescĭ.

D-lor senatorĭ, eŭ sunt mândru, şi mĕ bucur, — îmĭ veţĭ permite acest sentiment,— orĭ când vĕḑ în ţéra mea un aşeḑemênt care progreséḑă.

Vĕ declar déră că, ca Român, sunt mândru de Universitatea de Bucurescĭ, căcĭ Universieatea de Bucurescĭ este în cale de progres, căcĭ ea în fie-care an înaintéḑă prin meritele, sciinţa şi sârguinţa profesorilor, şi prin frequentarea tinerimeĭ care alérgă din tóte părţile spre a asculta vocea profesorilor eminenţĭ ce ea posedă. Tot ast-fel daţi'mĭ voe să plâng pentru Universitatea de Iaşĭ, care, maĭ ales din causa unora din profesoriĭ săĭ şi a indiferenţeĭ ministruluĭ, a rĕmas maĭ jos de Universitatea de Bucurescĭ!

Onor. D. ministru al instrucţiuneĭ, D. Chiţu iubesce Universitatea de Bucurescĭ; D-sea uă frequentéḑă precum frequentéḑă şi iubesce şi institutele de învĕţământ secundar de aicĭ. Eram coleg cu D-sa; şi am vĕḑut cu mare plăcere, când D-sa a condus pe Domnitorul la tóte esamenele scólelor de învĕţământ secundar din Bucurescĭ, şi când din gura Domnitoruluĭ am auḑit că Inălţimea Sa a găsit în gimnasiele nóstre învĕţătorĭ cari pot să concureḑe cu onóre cu ceĭ maĭ bunĭ învĕţătorĭ din gimnasiele Europeĭ civilisate! — D. Chiţu a încuragiat, a protegiat, a desvoltat instrucţiunea în acéstă parte a Românieĭ, uă recunosc acésta şi'ĭ adreseḑ mulţumirile mele! Eĭ bine, pentru ce scólele şi Universitatea din Moldova sunt tratate de D-nu ministru al instrucţiuneĭ într'un mod opus? Pentru ce pentru acestea măna sea nu este de mamă ci de maştică? Pentru ce? Pentru că D-luĭ, o spun cu durere, nu s'a dus în Moldova, n'a fost la facia loculuĭ; ci a avut încredere în colegul seŭ, în profesorul Universităţeĭ de Iaşĭ, în ilustraţiunea Universităţeĭ de Iaşĭ, în D. Nicolae Ionescu! Ministrul instrucţiuneĭ publice de la Viena de douĕ orĭ într'un an şi jumĕtate a visitat pe fiica sa iubită, Universitatea de Cernăutĭ. Universitatea nóstră de anĭ întregĭ n'a visitat'o nimenĭ!

D. ministru ne-a maĭ spus: „D-lor, ce vreţĭ D-vóstră? S'a întâmplat că D. Kogâlniceanu a fost la Universitatea de Iaşĭ, şi că în acea ḑi n'a găsit acolo profesoriĭ; acésta nu ajunge; să ne arate D-sa fapte normale, positive, nu fapte ale eventualităţeĭ, ale uneĭ singure ḑi!“

Şi aci este uă eróre din partea D-luĭ Chiţu. Eŭ, de treĭ patru orĭ pe an, mĕ duc la Iaşĭ, pentru că am casă, am familie, am amicĭ acolo, am şi slăbiciune de Iaşĭ. La Universitatea de Iaşĭ este şi uă galerie de tablourĭ; lucrurĭ frumóse D-lor; şi de câte orĭ mĕ duc pe acolo, nu lipsesc să vĕd şi pe amicul meŭ, pe directorul pinacoteceĭ, D. Panaiteanu.

Petrec fórte mult în aceste încăperĭ; eĭ bine, tot d'a-una m'am găsit în facia pustiuluĭ; de la 11 ore înainte n'am maĭ găsit pe nimenĭ la acea Universitate; de la 11 ore înainte nu maĭ esistă cursurĭ, cel pucin din cele principale; m'am silit dinadins se vĕḑ déca peste ḑi maĭ este acolo activitate, viaţă! Nu. In facia acesteĭ triste stărĭ de lucrurĭ, D. ministru a replicat: Apoĭ şi pe aiurea este aşa; profesoriĭ nu staŭ, îşĭ fac cursul şi se duc; ba încă în Germania sunt profesorĭ celebrităţĭ marĭ, cariĭ lasă ajutórele să ţie cursurile; eĭ sunt un fel de jidovĭ rătăcitorĭ carĭ percurgŭ oraşele principale ale Germanieĭ, şi ţin la uă Universitate un curs de uă lună, la altă Universitate câte-va prelecţiunĭ, şi apoĭ îşĭ urméḑă calea.“

—Nu este aşa, D-lor, în Germania titlul de profesor este un grad, un titlu de onóre pe care suveranul îl dă acelor învĕţătorĭ, carĭ dupe mulţĭ anĭ de învĕţătură, ajungŭ în capul ierarhieĭ corpuluĭ didactic, Aşa vedem acolo profesorĭ ordinarĭ şi profesorĭ estraordinarĭ.

www.dacoromanica.ro

Aceștĭ profesorĭ staŭ lipiță de uă anume Universitate, cel pucin un an întreg. Déca însĕ este uă ilustrațiune mare; el se chiamă saŭ se duce la finele anuluĭ scolar la uă altă Universitate pentru a face și acolo unul saŭ maĭ multe cursurĭ; și Universitatea care este maĭ bogată în asemenea ilustrațiunĭ este și maĭ frequentată de studenți. Profesoriĭ călătorĭ despre carĭ vorbesce D. ministru Chițu este alt ceva. In Austria, titlul de profesor este un fel de boerie, care se dă de Imperatul la ómenĭ însemnați în sciințe saŭ în arte, și carĭ n'aŭ nimic cu învĕțământul; așa și în musică și în pictură vedem bărbați purtând titlul de profesorĭ. De curând Impăratul Austrieĭ a dat acest titlu pictoruluĭ Mackart.

In Germania organisațiunea este cu totul alta. Profesoriĭ, sunt putem dice, lipiți de Universitatea, de catedra lor; eĭ nu alerg dupe alte posițiunĭ, orĭ cât de avantagióse ar fi; și profesoriĭ ordinarĭ și profesoriĭ estraordinarĭ și docenții primesc cea maĭ mare parte din onorariul lor de la studenți. De aceea fie-care se silesce să facă cursul seŭ maĭ bine, ca se atragă maĭ mulți ascultătorĭ. Am făcut dreptul roman sub Savigny, dreptul natural sub Gans; eĭ bine, sciți ce eraŭ aceste cursurĭ? A trebuit să se dea jos pereții de la treĭ salóne, spre a se face loc unuĭ mare auditoriŭ, ca se încapă lumea de studenți ce alergaŭ să asculte pe acești lucéferĭ aĭ sciinței germane.— Acești profesorĭ, fiind în cea maĭ mare parte plătiți de studenți, ar fi chiar natural déca eĭ în fie-care an, și-ar alege auditorul, și prin urmare chiar s'ar strămuta din Universitate în Universitate. Ensĕ la noĭ nu este tot așa; pe profesorĭ îĭ plătesce Statul; și prin urmare Statul are dreptul să le céră să'și facă datoria, acolo unde eĭ sunt instalațĭ. Eĭ bine, fiind-că D-v. toți, sunt încredințat, voiți ca Universitatea din Cernăuți să nu fie un pericol pentru Românism, scop pentru care ea s'a creat, tot D-v. sunteți datorĭ a cere ca Universitatea din Iași să fie uă rivală seriósă a învĕțământuluĭ german; cu tóte că dupe opiniunea mea personală, cineva póte rĕmâne bun român și făcându'și cursurile în limbă streină, și la Cernăuți, și la Paris, și la Berlin; precum din nenorocire maĭ tótă junimea nóstră uă face, precum am făcut'o și noĭ bătrânĭ. Déră nimenĭ nu va tăgădui că nenorocirea țĕreĭ nóstre este că nu avem uă educațiune națională; unĭ am crescut în Germania, alțiĭ am învĕțat în Francia, alțiĭ în Italia, alțiĭ în Grecia, alțiĭ chiar în Rusia; și asta face, D-lor, că după ce ne întórcem în țéră, venim fie-care cu deprinderile nóstre, cu simpatiele nóstre, cu prejudițiele nóstre, luate de unde am crescut; ceea ce face că apoĭ în vêrsta cóptă diferim atât de mult unĭ de alțiĭ, și că politica și sociatatea nóstră sémănă cu Turnu Babilonuluĭ (aplause și semne de aprobare). Apoĭ D-lor, onor. D. Bosianu, respectabilul nostru coleg, vechiul decan al facultățeĭ de drept din Bucurescĭ a constatat, și D-sa, acestașĭ rĕŭ, când blama purtarea D-luĭ Maiorescu, care se acusa că voia să desființese învĕțământul superior din acéstă țéră, spre a lăsa numaĭ scóle de meseriĭ. Ĕtă ce dicea D-nu Bosianu; cites propriele sale cuvinte:

„Uă societate o puteți compara fórte bi-„ne cu un stup de albine, unde fie-care 'și „are misiunea sa și unde armonia și pro-„gresul sunt asigurate prin demarcațiu-„nea misiunelor. Acum a cionti pe unele „spre a cresce pe cele-alte, este a face un „corp diform, cu mâinĭ și picióre lungĭ, „déră fără cap! Aĭ dori D-ta, D-le Maio-„rescu, să veḑĭ țéra plină numaĭ de meș-„terĭ, de făurarĭ ciocânind în tóte părțile „fără de a fi alăturĭ cu dênșiĭ și cugetarea „sciinței care să conducă? Sciințele supe-„rióre sunt capul instrucțiuneĭ, și cele in-„ferióre, nu 'și primesc lumina de cât de „la cele superióre, și toțĭ aceĭ meșterĭ marĭ „carĭ sunt, nu datorez instrucțiunea lor de „cât facultățeĭ de sciință; așa déră ar trebui „să cugeți ca om de sciință; căcĭ, maĭ 'na-„inte de tóte, națiunea nóstră, voește a cu-„geta. Nu sunt eŭ care voĭ spune că tre-„bue să facem numaĭ teoriĭ politice; déră „vĕ spuiŭ că sciințele superióre sunt pen-„tru industrie și comerț, ceea ce este su-„fletul pentru corp; și numaĭ când cine-va „are uă cultură superióră, 'și póte înțelc-„ge drepturile séle și se póte numi civili-„sat (aplause). Economia socială astă-ḑĭ „consistă a combina tóte elementele so-„cietățeĭ și a le face să concure pentru un „scop comun, al fericireĭ societățeĭ; este „a cresce industria și comerciul, déră de „uă dată cu ele, și sciințele; căcĭ ele sunt

www.dacoromanica.ro

„făclia care merge înainte, și cele-alte ur-„méză (aplause).“

Și apoĭ tot D. Bozianu ḑicea în privința trimiteriĭ tinerilor în ţĕrĭ streine.

„D-lor senatorĭ, vĕ declar că décă am „luat cuvêntul, și m'am adresat în special „D-luĭ ministru al instrucţiuneĭ publice, „am făcut'o, supuindu-mĕ la datoria consci-„inţeĭ mele ca părinte de familie, pentru că „sunt dator să mĕ uit la viitorul fiilor meĭ; „și când mĕ gândesc că pe calea care s'a „luat D. ministru Maiorescu, stârpind in-„structiunea superióră în ţĕră prin descu-„rajérea profesorilor, carĭ nu maĭ sunt si-„gurĭ nicĭ chiar de inamovibilitatea ce le „acordă legea, 'mĭ strivesce inima și ḑice „că am să fiŭ nenorocit, de a 'mĭ trămite „copii în străinĕtate ca să învețe; și că „prin urmare, copii meĭ nu vor avea feri-„cirea de a cresce in atmosfera și ideile „românesci. (aplause).

Étă cuvintele D-luĭ Bozianu, rostite cu drep. cuvênt în aplausele Senatuluĭ și ale ţĕreĭ întregĭ. 'Mĭ am permis să fiŭ copis-tul D-séle, reproducând cuvintele D-séle aproposito de Universitatea de Iașĭ în spe-cial, căcĭ toţĭ sunteţĭ datorĭ, D-lor, să ţi-neţĭ acéstă Universitate în starea cea maĭ bună, toţĭ sunteţĭ datorĭ ca tocmaĭ acolo unde este pericolul maĭ mare acolo să daţĭ ajutor. La Iașĭ sunteţĭ datorĭ să daţĭ scii-nţeĭ maĭ mult de cât daţĭ chiar Universi-tăţeĭ din Bucurescĭ; căcĭ aci este centrul politiceĭ, centrul sciinţeĭ, centrul inteli-ginţeĭ Românieĭ; déră la Iașĭ este avan-garda românismuluĭ. Déră nu s'a făcut așa; și maĭ ales în anul acesta Universita-tea de Iașĭ numaĭ există de cât cu numele, pênĕ i se va sterge și numele! —Ia să ve-dem acum tot așa se petrec lucrurile și la Universitatea de Cernăuţĭ? Ia să vedem cum este acea Universitate organisată, ia să vedem care este purtarea profesorilor din capitala Bucovineĭ? Cernăuţiĭ sunt un oraș maĭ mic de cât Iași, și cu miḑlóce intelectuale mult maĭ restrânse de cât Iași; și acolo dar, profesorii ar putea fórte bine să fie rugaţĭ ca să intre în funcţiunĭ publice, să intre la dieta de Bucovina, să se facă judecătorĭ la curtea de apel și la tribuna-le! Déră acolo, profesorii de Universitate să consimță a fi functionarĭ, membri în dieta din Viena saŭ în cea provincială? Déră unde se aude acésta? Acolo fie-care profesor are consciinţa misiuneĭ sale; el scie că este pus acolo ca avangarda civi-lisaţiuneĭ Germane, în facia naţiunilor O-rientuluĭ, și cu anume însărcinare de a îna-inta civilisaţiunea Germană la Marea Né-gră. Acesta este scopul Universităţeĭ din Cernăuţĭ. Și pentru că ia confiat uă ase-menea misiune, sunt departe de a face uă împutare guvernuluĭ central din Viena. Drept, și frumos, și patriotic, în punctul de vedere austriac, aŭ lucrat ministri din Vie-na. Profesoriĭ din Cernăuţĭ sciŭ că aŭ uă misiune, misiunea de a face ca civilisa-ţiunea germană să pătrundă în Orient; eĭ déră sciŭ că sunt nu numaĭ profesorĭ ci și conducătoriĭ uneĭ ideĭ Déră profesoriĭ de la Universitatea de Iașĭ aŭ și eĭ con-sciinţa misiuneĭ ce le este încredinţată, a-ceea da a fi apĕrătoriĭ și chiar propove-duitoriĭ ideeĭ române, facia cu ideea Ger-mană? Cu greŭ 'mĭ vor dovedi acésta. D-lor, am aci Schematismul Universităţeĭ de Cernăuţi pentru semestrul de la 1 Octom-bre 1876 pênĕ la finele luĭ Februariŭ 1877. Univers tatea din Iașĭ, de și vechiă de 16 anĭ, pênĕ astă-ḑĭ nu are un Sches-matism. Maĭ 'nainte de tóte, voesc a vĕ spune ceva despre organisaţiunea Univer-sităţeĭ de Cernăuţĭ; și apoĭ voiŭ face com-paraţiunea. Universitatea de Cernăuţĭ are treĭ facultăţĭ, facultatea de teologie, trans-formênduse seminarul în facultate de teologie Greco-Orientală (ortodoxă). Noĭ de și avem în statutele de la 1860 prevĕḑu-tă crearea uneĭ facultătĭ de teologie, de și acéstă trebuință devine din ḑi în ḑi maĭ simţitóre, pênĕ astă-ḑĭ încă nu o a-vem. Când s'a creat Universitatea de Cer-năuţĭ, deputaţiĭ Românĭ din Bucovina, în-tre carĭ patriotul Gheorghe Hurmuzache, aŭ cerut, ca măcar la facultatea de Teolo-gie învĕţămêntul să fie în limba româné-scă. Ministriĭ s'aŭ mărginit a le spune, că uită că sunt în Austria și că sunt austriacĭ éră nu românĭ. Ast-fel facultatea de teo-logie din Cernăuţĭ, de și fondată și între-ţinută din fondul religios care represintă sumele luate din vênḑarea moșiilor vechi-lor și glorióselor monastirĭ ale bătrêneĭ Moldove, va avea a da în curând comune-lor din Bucovina preoţĭ carĭ să servese sânta Liturgie în limba nemţéscă. Décă pênĕ acuma nu s'a putut aplica hotărârea Reichsratuluĭ din Viena, causa este că nu s'aŭ găsit încă profesorĭ nemţescĭ pentru facultatea de teologie, și că cărţile de te-

www.dacoromanica.ro

ologie ortodoxă nu există în limba Germană. Déră progresul se face; deja profesorii catolici germani aŭ intrat în acea facultate, și în curând Europa va avea uă facultate germană pentru teologia ortodoxă; fiind că noi, din nenorocire, nu avem de cât pe hârtie facultatea de teologie la Universitatea de Iași. Nu voiŭ face comparațiune între ambele aceste facultăți. Déră avem facultatea de drept la ambele Universități. D-lor, câți profesori aŭ facultatea de drept, facultatea de litere, facultatea de sciințe din Iași, v'am spus eri; vĕ voiŭ spune acum câți studenți aŭ aceste facultăți. Facultatea juridică la noi are 99 studenți înscriși; facultatea de sciință are 43; facultatea de litere are 28; dintre acestia din urmă, în fapt, există jumĕtate. La Cernăuți facultatea de litere și de sciinți este întrunită sub nume de facultate de filosofie; facultatea de drept de acolo are 104 studenți, acum are mai mulți; noi avem 99; facultatea de filosofie are 66, noi avem 28 la litere, și 28 la sciințe; prin urmare 56; déră în fapt cum v'am spus nu sunt de cât vr'uă 25. Va se ḑică în fapt, vedem că Universitatea de Cernăuți are numĕrul îndoit de studenți de cât cea din Iași. Mi se va ḑice, și s'a ḑis de multe ori în Camera suroră: déră ce să se facă, când nu sunt studenți mai mulți? Eŭ mĕ însărcinedŭ să dovedesc că sunt studenți, déră nu sunt profesori; și déca nu sunt studenți mai mulți, este că puciniĭ studenți consimtŭ a merge și a sta la uă Universitate care n'are profesori.

Iașiĭ și orașele cu gimnasiĭ producŭ destuĭ scolari ca să alimenteḑe facultățile din Iași; déră las acéstă cestiune pentru a o desvolta mai târḑiŭ. Ați vĕḑut că Universitatea nóstră are 23 de catedre, din cari 22 eraŭ ocupate, și mai deunăḑi s'a ocupat și cea de a 23-a. Acestea uă-dată ḑise, constat că la 23 catedre sunt 23 profesori, adică câte un profesor de fie-care curs, chiar când acesta este de un ordin secundar. Să căutăm acum déca la Universitatea de Cernăuți este tot așa. Facultatea de drept la noi are 8 catedre cu opt profesori; facultatea de drept din Cernăuți are șése profesori ordinari, trei estra-ordinari, un supleant și doui docenți; va să ḑică, are în tot 12 învĕțători sub deosebite numiri. Mĕ veți întreba, acum câte catedre ocupă aceștĭ profesori? Eĭ ocupă 21 catedre, va să ḑică, fie-care profesor are câte două catedre. — Facultatea de sciințe în Iași are opt catedre ocupate de opt profesori, și acea de litere are șése catedre ocupate asemenea de șése titulari. Prin urmare ambele facultăți posedŭ patru-spre-ḑece catedre cu patru-spre-ḑece profesori. In Cernăuți, facultatea de filosofie, adică de litere și sciințe, are șépte profesori ordinari, ḑece estra-ordinari, și un supleant, în tot 18; — aceștia ocupă 37 catedre. Eĭ, socotiți, că numai în atâta se mărginesce activitatea profesorilor din Cernăuți? Fie-care din profesori mai ține apoi conferințe cu studenții de două ori și chiar de trei ori pe sĕptămână, ceea ce se numesce în limba germană *„seminarübungen“*, și așa sunt *seminarübungen* pentru drept, pentru economia politică, pentru teologie, pentru istoriă; sunt chiar *seminarübungen* germaniste numite *germanistisches-seminar*. După cum vedeți, Universitatea de Cernăuți numĕră 26 profesori ordinari și estra-ordinari, un numĕr care nu întrece cu mult pe acela al profesorilor noștri de la Universitatea de Iași. Ceĭ d'âmtâiŭ ați vĕḑut că ocup aprópe 60 de catedre; va să ḑică că acolo în proporțiune, un profesor ocupă mai mult de cât două catedre, în vreme ce la Iași 23 profesori ocupă 23 de catedre!

Să vedem acum, D-lor senatori, câte ore pe sĕptămână este ocupat un profesor din Iași, și câte ore de prelecțiune aŭ aceia din Cernăuți. D-lor, la facultatea de drept din Cernăuți, profesorul D. Vering are pe sĕptămână 15 ore; el are catedra de instituțiuni și istoria dreptuluĭ privat roman, pandectele și dreptul eclesiastic al catolicilor și al ortodoxilor, pe lângă care mai are și esercițiele seminariste de dreptul comun. Profesorele Schüler are istoria dreptuluĭ german și dreptuluĭ privat german, mai are și dreptul ginților asupra sa; acest domn are 13 ore pe sĕptămână. Profesorele Tomasciuk, român, fost âmtâiul rector al Universitățeĭ din Cernăuți, este profesor al istorieĭ filosofieĭ, al procedureĭ civile austriace și al dreptuluĭ cambial; are 11 ore pe sĕptămână. Profesorul Schiffner are catedrele de dreptul privat austriac, de dreptul de succesiune austriac, are esercițiele seminariste, și mai are și dreptul privat frances comparet cu modificațiunile introduse în România. Vedeți

www.dacoromanica.ro

profesorul german Schiffner, are la Cernăuți uă catedră unde se predă codul Napoleon, dreptul civil frances comparat cu dreptul civil român, catedră care la Iași nu se pomenesce. — Acest profesor are 10 ore pe săptămână. Profesorul Hiller are 8 ore; profesorul Canstein are 10 ore, și așa mai încolo. Nu voiu să merg mai departe cu nomenclatura tutulor acelor profesori și cu arătarea orelor ce dau prelecțiunilor lor. Resultatul însă este acesta : că în Iași, afară de profesorul Suciu care are 10 ore. de D-nii Emilian și Miclea carî au câte 6 ore, toți ceî-l-alți nu au de cât de la treî mult pênă la patru ore pe săptămână; în vreme ce profesorii din Cernăuți au un minimum pe săptămână, de la 10 pênă la 15 ore la facultatea de sciințe; la facultatea de drept de la 7 pênă la 9 ore pe săptămână, afară de conferințele ce țin acești profesori.

Acum să vedem décă viața intelectuală a profesorilor din Cernăuți are cea mai mică asemênare cu viața agitantă și agitată a profesorilor nostri din Iași? Aceî profesori, D-lor, trăesc în mod constant cu studenții lor; studenții sunt parte din familia profesorilor.—In facia studenților de gintă germană, studenții de naționalitate rămână, au fundat societatea numită „Arborósa“, adică Bucovina, căci Bucovina însemnéză țéră acoperită cu arbori.

Acésta este uă societate fondată cu scop, de a întreține și întări legăturele de frăție dintre studenții de aceea-și naționalitate. Adunările lor constă în a citi jurnale, în a ține conferințe, dând câte uă dată și concerte, serate declamatorii. In capul acesteî societăți sunt profesorii. Vĕ voiu cita pe profesorii Michaiu Călinescu, Nicolau Hacman, Constantin Stephanovicî, Alexiu Comoroșanu, Vasile Mitrofanovicî, Isidor Onciu, Eusebie Popovicî, C. Popovicî, Basili Repta, Ion al luî G. Sbiere, etc.

Toți aceștia, asociați profesori și studenți, trăescu într'uă comunitate de ideî, într'uă legătură de tótă ființa; profesorii bĕtrâni privesc pe studenți ca membri ai familieî lor, sau mai bine ținênd, fac uă singură familiă, avênd împreună uă viéță intelectuală care este sufletul unuî corp de învĕțămînt.

Acum, D-lor, v'am spus cum că limba germană este obligatorie în Cernăuți pênă și pentru facultatea de teologie; de abia s'a învoit de Reichsrat a se ține prelecțiuni despre limba și literatura română.

Ia să vedeți, D-lor senatorî, cum Românii din Bucovina au întrebuințat învoirea dată pentru acésta catedră.

Ită ce în semestrul curent, profesorii acesteî catedre dau studenților Romînî de la Universitatea de Cernăuți :

1°. Istoria literaturei române, de treî orî pe săptămână. — Vĕ rog, D-le ministru, să luați aminte că acest curs nu'l aveți la Universitatea de Iași.

2°. Despre Miron Costin, 1 oră pe săptămână.

3°. Despre formarea cuvintelor române în limba română; 1 oră pe săptămână.

4°. Gramatica comparativă a limbelor romane, de profesorul Budinschi, de treî orî pe săptămână. Nicî acest curs nu esistă la Universitatea de Iași.

Ită ce a fost în trimestrul espirat.

Ită acum ce, în semestrul anterior, s'a făcut în acea catedră : S'a predat : *Istoria literaturei române pênă în ținilele nóstre*, de treî orî pe săptămână.

Gramatica limbeî române, de 2 orî pe săptămână.

Despre colindele române, 1 oră pe săptămână.

Mai tóte aceste materii la Universitatea de Iași nu se găsescu.

Acum socotiți că activitatea profesorilor de la Cernăuți s'au sfârșit aci? Nu, D-lor senatorî. Profesorii de acolo în tot anul îmbogățescu literatura germană cu scrieri care facu epocă în acésta literatură.

Profesorele Schiffner, numai de vre-un an în Cernăuți a publicat Manualul dreptuluî civil frances în comparațiune cu dreptul civil din Baden și din Romănia. Mai toți autorii nostri carî au scris ca-va despre literatura dreptuluî nostru sunt menționați și criticați, uniî în bine alțiî în rĕu.

Ită titlul acesteî cărți remarcabile :

„*Lehrbuch des französischen allgemeinen Civilrechtes mit Berücksichtigung des badischen und rumänischen Rechtes von Ludwig Schiffner, doctor der Rechte und der Philosophie, k. k. a. o. Professor der Rechte an der Franz-Joseph Universität in Czernowitz. Wien 1877.*“

Intre aceștia se citésă în deosebi rĕposatul Heraclide de la curtea de casațiune, D. Nacu și alțiî.

Un alt profesor de la acea Universitate,

www.dacoromanica.ro

Schuler de Libloy, a scris istoria popórelor carĭ sunt aședate în țĕrile carpatiane. Étă titlul acesteĭ cărțĭ importante:

„*Aus der Türken und Jesuiten Zeit vor und nach dem Jahre 1600. Historische Darstellungen zumal Fürsten und Volksgeschichte in den Karpathen Länder von Friedrich Schuler von Libloy, Doctor der Rechte ord Professor an der k. k. Franz-Josesh Universität in. Cyernovitz Berlin.*“ — Ŭă istoriă care a fost bine vĕdută delumea savantă.

Nu s'a oprit aci D. Schuler de Libloy; a scris încă istoria Universitățeĭ de Paris, ŭă carte care a făcut ŭă mare sensațiune în tótă Europa savantă, ŭă carte care a fost lăudată — lucru rar — prin tóte jurnalele francese, începênd cu jurnalul *des Débats*. Acésta este póte singura carte scrisă de Germanĭ care a fost lăudată de Francesĭ. Un profesor de la cea maĭ tênĕră Universitate, acea de Cernăuțĭ, scrie istoria celeĭ maĭ bĕtrâne Universități din Europa, Universitatea din Paris! Étă ce facŭ profesoriĭ din Cernăuțĭ. Eĭ bine, D-lor senatorĭ, când aceste se facŭ la ușile Moldoveĭ, la o depărtare de douĕ ore de fruntariele Moldoveĭ, când Universitatea din Cernăuțĭ contézĕ deja între profesoriĭ eĭ celebrități Europene, când guvernul Austriac face marĭ și necontenite sacrificiĭ pentru desvoltarea acesteĭ Universități, cum voițĭ Dv., ca în un an saŭ douĭ acéstă Universitate să nu ajungă a avea cel puțin 300 de studenți? Intrebețĭ Dv. acum, maĭ ales pe confrațiĭ meĭ din Moldova de sus să ve spună, unde de pre acum începŭ a'și trămite copiiĭ? La Universitatea de Cernăuțĭ! Pentru ce? Pentru că profesoriĭ noștri de la Universitatea de Iași sunt în general slabĭ, afară de óre-carĭ escepțiunĭ, și aceĭ carĭ sunt escepțiunĭ, ĕră-și cu rare escepțiunĭ, lipsescŭ maĭ necontenit de la îndatoririle lor de profesorĭ de Universitate. (Aplause sgomotóse și prelungite).

S'a maĭ ḑis, D-lor, că Universitatea de Iași merge în decădere, nu pentru că profesoriĭ nu'și facŭ datoria lor, dar pentru că profesoriĭ, cu tótă bună-voința lor, n'aŭ studenți carĭ să frecuenteze cursurile D-lor. Eĭ bine, D-lor, eŭ am ŭă maĭ bună idee— și am și dovadă că ideea mea este drépță — despre instituturile nóstre de invățĕmênt secundar. In învățĕmêntul secundar, D-lor senatorĭ, noĭ avem forțe intelectuale de mare merit, noĭ avem numerosĭ învățătorĭ carĭ privesc în realitate misiunea lor ca un apostolat, și care 'l și îndeplinesc cu sânțeniă. Gimnasiele nóstre producŭ cu îndestulare studenți pentru Universitățile nóstre.

Pe lângă gimnasiele și liceele din țĕră plătite de Stat saŭ subvențiunate de județe, Iașiĭ are nu numaĭ gimnasiele și liceele publice, dar are și scolĭ fondate de asociațiunĭ private și anume: *Institutul academic și liceul noŭ.*

Institutul academic în 8 Septembre 1876 a celebrat serbarea aniversăreĭ de 10 anĭ a fondăreĭ sale. Din darea de sémă a serbăreĭ sale aniversare, resultă că acest institut fundat la 1866, deja după un an, adică în 1867 a dat un bacalaureat; în 68 a produs 4; în 69, 2; în 70, 9; în 71, 14; în 72, 9; în 73, 14; în 74, 16; în 75, 21 și în fine în 1876, 22. In aseminea proporțiunĭ, de și maĭ micĭ, contribuescŭ și „liceul noŭ“ precum și liceele Statuluĭ la alimentarea Universitățeĭ.

Aț vĕdut, D-lor, că numaĭ un singur institut „Institutul academic,“ ŭă întreprindere privată a produs în 8 anĭ 112 bacalaureațĭ. Unde aŭ mers acestia spre așĭ complecta studiele, vĕ veț întreba? Cea maĭ mare parte aŭ mers și mergŭ la alte Universități, nu la Universitatea din Iași; cu tóte că ceĭ maĭ multĭ din aceștia ar prefera se rĕmână în țĕră — pentru că maĭ toț din aceștĭ studenți nu sunt ceĭ maĭ bogațĭ. —

Étă D-lor aceĭ dintre bacalaureațiĭ institutuluĭ academic carĭ s'aŭ dus la Universitățĭ streine și ce graduriĭ aŭ dobândit acolo.

In 1867 A. Csenopolu doctor în philosophie și în drept din Berlin; în 1868 Socor Gavril doctor în medicină din Viena; Ion Burada, doctor în drept din Bruxelles.

In 1869 Adolf Abgarovicĭ, licențiat în drept din Paris. Const. Balaiș licențiat în drept din Paris.

In 1870 Const. Meisner, doctor în drept din Berlin.

Al. Finkelstein, dr. în drept din Viena.

Eĭ bine D-lor, étă că Universitatea de Iași are elemente, are studenți. Unde dar este vina că acéstă Universitate nu numaĭ că nu progresésă, dar din ḑi în ḑi merge spre ŭă desevêrșită ruină? Țéra nu dă tóte cele trebuitóre? Țéra nu cheltuesce în

www.dacoromanica.ro

tot anul 200,000 franci pentru acéstă Universitate din Iași? Țéra chieltuesce cu mult mai mult pentru universități de cât cheltuesce cu învățământul secundar. Cum dar se întêmplă că junimea studiósă, cel puțin aceia cari póte, se duce la facultățile streine? D-lor, nu am nevoie se întru în amĕnunțimi mai mari; Universitatea din Iași are scolari, dar are puțini profesori cari își fac datoriele lor. Acésta este causa causelor, că Universitatea de Iași nu mai esistă de cât cu numele.

D-lor senatori! După câte am avut onórea a vĕ arĕta, și după atâtea desbateri ce în atâți ani îndelungați a rădicat cestiunea Universității de Iași, nu credeți că a sosit timpul ca Senatul se țică un ultim și otărâtor cuvênt, acela ca reul trebue precurmat, și că și în privința Universității de Iași, legea trebue să fie lege? Dar mi se țice: Cum? Dv. voiți se oprim profesorii de a deveni senatori saŭ deputați? Nici de cum. Noi nu-i putem opri de a deveni mandatari ai națiunei, precum ei pot lua ori ce altă funcțiune saŭ ocupațiune. D-lor sunt ómeni liberi înzestrați cu tóte drepturile cetățenesci. Insă în acest cas, D-lor nu aŭ se facă decât ceea ce face judecătorul la uă curte saŭ tribunal, cea ce facŭ ceĭ alți funcționari, când consimtŭ a primi misiuni saŭ posturi necompatibile cu vechea lor posițiune. Nu vedem prefecți și alți funcționari dându-și demisiunea spre a deveni alegĕtori, deputați saŭ senatori? Facă dar și d-nii profesori tot așa; uă-dată alegi mandatari ai națiunei, vor avea a opta; aceĭ cu talente politice vor prefera a remâne bărbați politici, și Universitățile își vor căuta alți profesori cari vor fi mai apți pentru catedră de cât pentru tribună! Dar astă-ți ce este? D-nii profesori, mandatari ai națiunei, nu sunt nici profesori nici representanți ai națiunei, ne îndeplinindu-și cu stricteță misiunea lor; căci pușĭ în posițiune să îndeplinéscă două funcțiuni necompatibile, resultatul este că ei sunt nevoiți să neglige când pe una când pe alta.—D-lor senatori, noi avem între Dv. pe representantul Universității de Iași, pe onorabilul D. Cobâlcescu; dacă vre uă-dată D. Cobâlcescu representantul Universității de Iași, trebuia să fie în mijlocul nostru, acésta trebuia să fie acum, când este pusă în cestiune însă-și Universitatea de Iași, pe care D-sa o represintă în special. Unde însă este D-sa? Interpelațiunea mea este prevestită de două luni; și astăți D. Cobâlcescu strălucesce prin absența D-sale; și pentru ce acésta? Socotiți că nu are cunoscință de acéstă interpelare? O! are însă, ertați-mi espresiunea, D-sa are pudórea morală desvoltată mai mult de cât la alții; D-sa scie că nu póte să apere acéstă stare de lucruri, căci D-sa de și este ales de profesori, scie că este representantul Universității, este Universitatea de Iași care va trebui să vorbéscă prin glasul seŭ; și fiind că D-sa este pus în gréua și imposibila alternativă de a cruța pe profesori și tot de uă-dată de a apĕra viitorul acestei Universități, de aceea glasul seŭ este mut, de aceea D-sa strălucesce prin absența sa! Ore când Universitatea din Bucuresci a fost isbită de un ministru, într'un singur cas, acel al depărtărei D-lui Danielénu, representantul Universității de Bucuresci, făcut'a ca representantul Universității de Iași? Stat'a D-sa mut? Onor. nostru coleg D. Orĕscu nu s'a pus față în față cu ministrul și a apĕrat Universitatea de Bucuresci ca corp representat de D-sa? Și n'a apĕrat D. Orĕscu pe D. Danilénu; dar a apărat pe acei studenți cari eraŭ lipsiți de savantele prelegeri ale eruditului profesor Danilénu; el a strigat și s'a luptat pênĕ a adus pe Danilénu la locul seŭ. Astă-ți fac apel la onor. D. Orĕscu, la onor. D. Bozianu, vechiŭ decan; D-lor sunt datori să vorbéscă mai în special în acéstă cestiune D-lor sunt chiemați să judece între aceprofesori ai Universității de Iași cari nu'și fac datoria, și între D. ministru de instrucțiune, care pare a voi a nu le aplica legea! D-lor aŭ însușirea de a lumina Senatul, de al pune în posițiune să se rostéscă dacă profesorii Universității de Iași nu sunt greșiți, și prin urmare că eŭ sunt calomniatorul; saŭ dacă eŭ am dreptate, când cer ca Universitatea de Iași să nu fie uă văduvă care plânge după profesorii seĭ.(Aplause).

Astă-ți profesorii absenți ucidŭ viitorul studenților din Iași! Ei nu sunt profesori de cât cu numele, și numai ca să ia onorarul! (aplause). Și'apoi D-lor senatori, aceștĭ profesori, cel puțin în majoritate, sunt ei nisce facle de lumină atât de strălucitóre, în cât noi să putem tolera calcarea legeĭ? In cât noi pentru marele rol ce jócă în afacerile politice și parlamentare, să le

www.dacoromanica.ro

permitem de a'şĭ neglige îndatoririle lor de profesorĭ ? Apoĭ, D-lor, chiar în Francia, când Guizot, cel maĭ mare istoric al timpurilor moderne, a fost numit ministru, nu 'şĭ-a dat el demisiunea de profesor, şi remăind ministru, un alt om de talent a mers de l'a înlocuit la Universitate ?

Onor. D. Ionescu, şi la 1864, şi la 1870 şi în alte dăţĭ, a cercat să facă Senatul complice cu acéstă stare de lucrurĭ, cerênd necontenit ca D. ministru al instrucţiuneĭ publice să presinte Corpurilor Legiuitóre un project de lege pentru înfiinţarea de agregaţĭ.

Prin acest project D-sa cerea ca ţéra să maĭ plătéscă uă clasă de profesorĭ, adică agregaţiĭ, carĭ să ţie prelecţiunile, şi D-niĭ profesorĭ se facă politică ! D. N. Ionescu se crede acum în ajunul de a ajunge la resultatul după care D-sa şi cu colegiĭ seĭ alérgă de atâţa anĭ! N'am vĕḑut noĭ în adevĕr pe onor. D. ministru de instrucţiune care ne ḑice : „D-lor spre remediarea rĕuluĭ am să vĕ cer agregaţĭ ?“ Recunosc însă, că şi D. ministru de finance de colo, alături cu D. Chiţu, (arătând la banca ministerială), face hâm, hâm, şi clătinând din cap. Pentru ce ? Fiind-că cu acésta nu se ia, ci se sporesce numaĭ reul, maĭ îngreuându-se sarcinele Statuluĭ; căcĭ şi agregaţiĭ aŭ să fie şi eĭ cetăţenĭ românĭ, şi prin urmare şi eĭ aŭ să fie eligibilĭ, şi însă-şĭ aceştia vor putea primi mandate de deputaţĭ şi senatorĭ; şi peste cât-va timp vor putea şi D-niĭ agregaţĭ să pretindă că, pentru ca D-lor să'şĭ pótă îndeplini mandatul, să se creede agregaţĭ de agregaţĭ ! (rîsete, ilaritate).

Cât pentru mine, D-lor senatorĭ, declar de maĭ nainte că sunt pentru libertatea învĕţământuluĭ, că sunt pentru tóte prerogativele Universităţilor şi pentru drepturile cetăţenescĭ ale profesorilor lor ; doresc ca Universităţile nóstre să fie compuse de ómenĭ ceĭ maĭ eminenţĭ aĭ ţĕreĭ, ca eĭ să fie asiguraţĭ şi feriţĭ de tóte persecuţiunile, ca eĭ să fie făclia luminatóre a acesteĭ ţĕrĭ; dar tot de uă dată cer, ca şi D-niĭ profesorĭ să'şĭ facă datoria acolo unde 'ĭ reclamă acéstă datorie. Le permit şi afară, şi înăuntru de Universitate să predice în tótă independenţa lor ideile şi credinţele lor; numaĭ două lucrurĭ nu le învoesc să facă : să nu predice în contra religiuneĭ, să nu predice în contra familieĭ şi să nu pedice în contra proprietăţeĭ; profesorĭĭ să nu céră legea agrariă, bună óră ca cel ce promitea împărţirea Vasluiuluĭ saŭ a moşieĭ orĭ cuĭ. (aplause). Profesorĭĭ să nu susţie că în acéstă ţéră, trebue uă lege agrarie ! Uă-dată cu oborîrea clăceĭ, proprietatea fie-căruia a devenit proprietate occidentală, proprietate sântă şi absolută; şi dară eĭ să nu céră nicĭ s'ĭ predice împroprietărirea spornicilor (însurăţeilor) pe proprietăţĭ particulare. In colo tótă libertatea; fie domniele lor conservatorĭ, fie liberalĭ, fie radicalĭ, fie fracţionistĭ, spună ce voesc, facă ce voesc, între chiar în luptă activă; dar şi D-lor şi noĭ ceĭ ce nu suntem profesorĭ să ne luptăm cu arme egale. Când şi uniĭ şi alţiĭ întrăm în arena politică să fim egalĭ în luptă, se luptăm cu forţile, cu miḑlócele nóstre; éră nu unul să fie în câmp gol, şi altul să se lupte în dosul uneĭ cetăţĭ şi cu 200,000 de francĭ plătiţĭ de Stat. Eĭ D-le ministru ! dacă acéstă sumă se dă profesorilor de la Universitatea de Iaşĭ, nu pentru ca să ţină prelecţiunĭ ci pentru ca să se lupte în arena politică, reclam de la Dv. şi în deosebĭ de la D. ministru de finance să înscrie în budgetul Statuluĭ aseminea subvenţiunĭ şi pentru cele alte partide politice : să afectese 200,000 francĭ pentru conservatorĭ, 200 franci pentru radicaliĭ de aicĭ, 200,000 pentru liberaliĭmoderaţĭ din Moldova, şi 200,000 pentru viitoriĭ republicanĭ ! Scriţĭ un milion ca să'l împărţim frăţesce, tóte partidele politice din ţéră, şi aşa să ne luptăm împreună cu arme egale, adică cu baniĭ ţĕreĭ ! (Aplause).

(După discursurile maĭ multor oratorĭ).

D. **M. Kogâlniceanu.** D-lor senatorĭ, vĕ rog fórte mult să nu închideţĭ discuţiunea pentru că voesc să nu vĕ aflaţĭ în posiţiune să votaţĭ mórtea Universităţĭ de Iaşĭ sub cuvêntul că Constituţiunea ar voi acésta ! Când Constituţiunea ar avea păcatul de a voi acésta, când Constituţiunea ar conduce la uciderea uneĭ singure şcóle, eŭ aş fi cel d'întêiŭ care aş cere modificarea constituţiuneĭ. Dar acésta nu este esact; Constituţiunea nu ucide nicĭ uă şcólă, ea este făcută pentru binele acesteĭ ţĕrĭ, ea este făcută pentru a ascerne luminarea ear nu pentru a conduce la uciderea unuĭ mare aşeḑământ pe care l'aŭ fondat românĭĭ înainte de Constituţiune (aplause). Asemenea D. ministru face eróre când ḑice că nu are mijlóce de îndreptare; eŭ voĭ să'ĭ dovede-

www.dacoromanica.ro

sce că legea 'ĭ pune pentru acésta la dispositiune mijlóce demne de profesorĭ, éră nu draconiane. Şi vĕ maĭ rog să nu închideţĭ discuţiunea, pentru că am a face şi o moţiune, moţiune pe care o voĭ modifica după atitudinea ce vor avea D-niĭ miniştri.

— Se pune la vot închiderea discuţiuneĭ şi se respinge.

D. **vice-preşedinte.** Sunt 5 ore trecute; voiţĭ să amânaţĭ discuţiunea pe mâne saŭ voiţĭ să prelungiţĭ şedinţa astă-dĭ.

Voceĭ. Pe mâne.

Alte voceĭ. Astă-dĭ să isprăvim.

D. **Orĕscu.** Eŭ vĕ rog să stăm aicĭ ca să isprăvim.

D. **ministru al lucrărilor publice.** Viŭ cu óre care drept la simpatiele acestuĭ Corp, cum v'am spus maĭ alaltăerĭ, să mĕ adreses Senatuluĭ şi să ridic vocea sus, rugându-vĕ, D-lor senatorĭ, să nu amânaţĭ discuţiunea pe mâne, căcĭ sunt pagube evidente din perderea unuĭ timp preţios, şi D. Kogâlniceanu scie că eŭ sunt aşteptat ca ministru de lucrărĭ publice să discut cestiunĭ de milióne, şi acum sunt silit să staŭ aicĭ. Vĕ rog dar să prelungiţĭ şedinţa şi să isprăvim în astă séră.

D. **M. Kogâlniceanu.** D-lor senatorĭ, eŭ aş ruga pe onor. D. Ión Docan, ministru de lucrărĭ publice, să fie corect cu cele ce a ḑis erĭ; D-sa ne a ḑis erĭ că nu este competinte în materie, şi că nu are însărcinarea de a vorbi în cestiunea Universităţeĭ de Iaşĭ.

D. **ministru lucrărilor publice.** Cer cuvêntul.

D. **Kogâlniceanu.** D-sa nu este de cât ministru al lucrărilor publice; nu a fost nicĭ profesore nicĭ ministru instrucţiuneĭ publice; liber dĕr D-sa să se ducă daca este chiămat de lucrările ministeruluĭ sĕŭ; voesce însă să rămâe, cu recunoscinţă 'l vom vedea aci. Numaĭ D. preşedinte al consiliuluĭ póte cere a se otărî cestiunea cât maĭ curând, ca unul ce este şeful cabinetuluĭ şi prin urmare interesat la tóte voturile Corpurilor Legiuitóre. Dar D. Docan, să 'mĭ permită aĭ spune că nu póte avea pretenţiunea de a cere, a nu se face nimic fără presenţa D-sale. Noĭ dar nu putem a ne opri de obiecţiunea ridicată de D. Ión Docan; maĭ cu sémă când se ḑice de un membru al guvernuluĭ, de un coleg al D-séle că Constituţiunea este causa cădereĭ Universităţiĭ de Iaşĭ, că ea este nenorocirea acesteĭ Universităţĭ!

D. **ministru al lucrărilor publice.** Nu am ḑis acésta.

D. **Kogâlniceanu.** Pentru că Constituţiunea permite profesorilor ca să facă ce voescŭ.

D. **ministru instrucţiuneĭ publice.** Am cerut cuvêntul.

D. **Kogâlniceanu.** Să sfârşesc, şi apoĭ veţĭ lua cuvêntul.

D. **ministru instrucţiuneĭ publice.** Socotesc că nu veţĭ fi autoritar.

D. **Kogâlniceanu.** Menţin cuvêntul de autoritar şi mĕ mândresc cu acéstă calificare.

D-lor senatorĭ, mie 'mĭ pare rĕŭ, că D. ministru al instrucţiuneĭ publice nu constată în acest Senat, nu se uită că toţĭ D-niĭ senatorĭ de peste Milcov, afară póte de unul saŭ mult doĭ, cunosc lucrurile de la faţa loculuĭ fórte bine, şi că prin urmare nu putem să ne asociăm cu acéstă stare de beatitudine, cu acéstă mulţumire sufletéscă în care plutesce D. Chiţu, când găsesce că Universitatea de Iaşĭ este în starea cea maĭ bună. Dar, D-le ministru, despre tot ce esistă în lege în privinţa profesorilor ce nu 'şĭ fac datoria, nu aţĭ ḑis nimic; D-v. nu aţĭ făcut alt de cât să arătaţĭ că Constituţiunea vĕ împedică de a face ceva; v'aţĭ pus în dosul Constituţiuneĭ, ca în dosul unuĭ paravînt. Dar Constituţiunea dă drept profesorilor de a face ce voesc, de a nu veni la cursurĭ, de a lua léfa, fără să se ocupe de studenţĭ, carĭ, vĕḑêndu-se în lipsă de profesorĭ, sunt silitĭ a se face vătafi de moşiĭ saŭ copiştĭ? Étă D-lor, ce se face cu acestĭ studenţĭ în genere, căcĭ şi aceĭ ce sunt astă-dĭ în licee aŭ să maĭ mérgă la uă asemenea Universitate fără profesorĭ? O! D-le ministru aĭ *jucat* asupra cuvêntuluĭ de *învĕţător*, când aĭ susţinut, cum că numele de învĕţător nu se póte raporta de cât la gradurile micĭ de învĕţător de la şcólele primare!

Eĭ bine, vĕ voiḑovedi că cuvêntul de învĕţător este numirea generală care o întrebuinţézĕ legea instrucţiuneĭ publice, pentru toţĭ aceia carĭ fac parte din învăţĕmêntul public, ca ţiitorĭ de cursurĭ, ca *dascălĭ*, cum se ḑicea în timpurile vechĭ; şi numaĭ când se face uă deosebire specială, între feluritele grade, numele de învĕţător se dă în deosebĭ acelor carĭ sunt în capul şcólelor primare. Aţĭ ḑis că nu puteţĭ să supuneţĭ la glóbire pe profesorĭĭ

www.dacoromanica.ro

carĭ nu 'şĭ fac datoria, că nu este în lege; dar óre art. 10 din legea instrucţiuneĭ publice, nu vĕ dă acest drept? D-le ministru, D-ta ḑicĭ că nu voescĭ a face ce a făcut onor. D. Tell. Nicĭ eŭ nu te sfătuesc să imitezĭ pe D. Tell; însă art. 10 ḑice că ministrul instrucţiuneĭ publice esercită autoritatea sa şi controlul sĕŭ în privinţa învĕţătorilor publicĭ, împreună cu comitetul permanent al instrucţiuneĭ publice. Acésta v'o ḑice art. 10 din lege, şi prin urmare urmând aşa, nu veţĭ întrebuinţa rĕŭ autoritatea ce vĕ dă acest articol, cum a făcut D. Tell.

Refusându-vĕ să aplicaţĭ acele articole din lege, în care este întrebuinţată vorba de învĕţător şi nu de profesor, D-v. încheiaţĭ a ḑice: că nu aveţĭ alte mijlóce în contra profesorilor ce nu 'şĭ facŭ datoria, de cât să 'l loviţĭ cu destituţiunea; ceea ce nu este. . . .

D. **ministru al instrucţiuneĭ publice.** Pentru alte casurĭ am ḑis.

D. **Kogălniceanu.** Aşa aţĭ ḑis! Să 'mĭ permită onor. D. Chiţu a'ĭ spune, că nicĭ eŭ, prin interpelaţiunea mea, nu cer ca D-v. să declaraţĭ de îndată de demisionaţĭ po profesorĭ ce nu 'şĭ fac datoriile lor; sunt fórte liberal ca şi D-v. iubite amice, D-le Chiţu; nu vĕ cer dară să recurgeţĭ de îndată la destituţiune;—vĕ cer numaĭ să usaţĭ de mijlócele gradate ce vĕ dă legea, luându-vĕ, paragraf după paragraf; şi aplicând legea. 'Mĭ voĭ permite a vĕ consilia să luaţĭ acel paragraf, în special, unde din fericire este chiar scris cuvêntul de *profesore*, spre a nu maĭ fi vorba de echivocitate. Ĕtă ce ḑice art. 396: „Pro„fesorĭ carĭ vor călca datoriile ce le sunt „impuse prin acéstă lege, sĕŭ carĭ ar com„promite în verĭ ce mod demnitatea carac„terului lor; vor fi supuşĭ după casurĭ, la advertisement, censură, suspensiune, saŭ „destituţiune.“

Aşa dară nu D-v. ci comitetul permanent al instrucţiuneĭ publice, împreună cu D. ministru să useze de autoritatea colectivă, care 'ĭ este dată de acest articol din lege. Aţĭ găsit că un profesor nu şi a făcut datoria, împedicat de la acésta prin uă altă funcţiune, — şi orĭ ce ar ḑice D. ministru, faptul e positiv că decadenţa, Universităţeĭ de Iaşĭ provine din causă, că mulţĭ profesorĭ cumulă funcţiunĭ incompatibile cu profesoratul,—este datoria D-luĭ ministru să cérĕ, împreună cu comitetul, ca aceĭ profesorĭ să opteze între acele ocupaţiunĭ şi între catedra D-séle.

D-vóstră, D-le ministru, singur aţĭ ḑis, că noĭ nu avem ilustraţiunĭ ca numele acelor profesorĭ ce sunt gloria Universităţilor Franciеĭ, Germanieĭ, Italieĭ; şi aşa este. Apoĭ dacă şi micile şi neînsemnatele ilustraţiunĭ ce avem la Universitatea de Iaşĭ, se pun de D-v. în dosul Constituţiuneĭ, spre a fi apărate de penalitatea ce li se cuvine pentru neîndeplinirea îndatoririlor lor, prin acest mod de argumentare, înţelegeţĭ D-v: a desvolta Universitatea şi chiar a menţine prestigiul profesoratuluĭ? Ḑiceţĭ că cine ḑice *drept* ḑice *datorie*. Apoĭ dacă tóte drepturile, după D-v., sunt şi datoriĭ, atunci ce se face cu liberul arbitru? Aşa dară admitem că un profesor este ales fără să scie,— cum susţin uniĭ din D-niĭ profesorĭ de la Iaşĭ, şi prin urmare pot ḑice că se póte întâmpla ca cineva, şi dormind să fie ales representante al naţiuneĭ în Senat, representante al naţiuneĭ în Cameră,—consecinţa argumentaţiuneĭ D-tale de *drept* şi *datorie* ar fi ca acest domn trezindu-se, n'ar avea dreptul să ḑică în liberul sĕŭ arbitru: "nu primesc."

Despre Camera desfiinţată, care a trecut în domeniul istorieĭ, putem acum vorbi, putem a'ĭ rosti judecata, întocmaĭ cum Egiptenіĭ judecaŭ pe regiĭ lor după mórte.

Voi vorbi dară de Camera trecută. In acéstă Cameră cunoşteam pe óre carĭ deputaţĭ, carĭ se trezeaŭ deputaţĭ, fără a fi sciut ceva de alegerea lor. Era numele lor cel mare, care le atrăgea sufragiul alegĕtorilor!

Eĭ bine, aceştia s'aŭ conformat teorieĭ D-v.; eĭ aŭ rĕmas deputaţĭ, fiind că şi eĭ ḑiceaŭ că nu aŭ dreptul să refuze, pentru că uă dată aleşĭ dreptul devenea datorie! Apoĭ comentând aşa teoria drepturilor şi a datoriilor, ce se face cu liberul arbitru care domină tóte legile din lume? Nu, D-le ministru, dreptul implică datoria, dară nu este însăşĭ datoria. Numaĭ după ce primim a usa de un drept, contractăm şi obligaţiunea de a ne face datoria. Stă în facultatea nóstră să devenim senatorĭ saŭ deputaţĭ, saŭ să rămânem simplĭ muritorĭ. Stă asemenea în facultatea nóstră de a deveni profesorĭ; şi uă dată profesorĭ, ne incumbă obligaţiunea de a ne face şi datoria de profesorĭ. Precum când primim a fi senatorĭ saŭ deputaţĭ, contractăm obliga-

www.dacoromanica.ro

țiune, a ne face datoria de representanți ai națiuneĭ, stă tot așa în facultatea nóstră, că fiind senatorĭ și alegându-ne apoĭ și deputați, să optăm, precum vedem și deputați carĭ alegându-se senatorĭ, optézĕ pentru acest din urmă mandat. Așa dar vedeți că și unĭ și alțiĭ n'aŭ călcat uă datorie a lor pentru că aŭ usat de un drept.

Apoĭ pênĕ unde o să mergem cu acéste teoriĭ constituționale? Unde o să ajungem cu interpelațiunea mea, puindu-vĕ în dosul Constituțiuneĭ? D-le ministru, nu vedeți că se înăspresce discuțiunea? Nu vedeți, D-le ministru, că ne punem în douĕ tabere dușmane: una care susține că dreptul impune datoria? și alta care pretinde că dreptul este însuși datoriea! Eŭ m'am silit onor. D Chițu, și acésta contrarie avisuluĭ maĭ multor senatorĭ de dincolo de Milcov, să despart acéstă cestiune de orĭ ce teorie constituțională, și prin urmare și de orĭ, ce luptă politică. Nu am vorbit de cât de profesorĭ, și n'am cerut de cât ca profesoriĭ să 'și îndeplinéscă datoria lor; și numaĭ când am vĕdut că profesoriĭ vin cu desvinovățirĭ care compromit demnitatea și misiunea lor de profesorĭ, și numaĭ când am vĕdut pe minister că pênĕ la un óre-care grad admite acéstă desvinovĕțire, atunciĭ am ḑis și eŭ un cuvênt. Nu critic opiniunea politică a cutăruia saŭ cutăruia profesor, ci critic numaĭ neîndeplinirea datorieĭ séle. Când voĭ vorbi de listele electorale, când voĭ vorbi de alegerĭ, când voĭ vorbi de vrăjbile care astă-ḑiĭ s'aŭ introdus în partidul național-liberal de peste Milcov, atunciĭ voĭ arĕta cine a adus aceste vrăjbĭ, atunciĭ voĭ face politică, atunciĭ voĭ face interpelațiuniĭ politice. Astă-ḑiĭ nu voĭ să vorbesc de cât de profesoriĭ ce nu 'și fac datoria. Astă-ḑiĭ voesc numaĭ să fac, ca Senatul să pună degetul pe un rĕŭ și să ḑică: étă rĕul, el trebue vindecat; aceĭ carĭ fac acest rĕŭ trebue să fie împedicați de a'l maĭ face în viitor. Eĭ trebue să fie blamațiĭ de către Senat și de către guvern, cum deja eĭ sunt blamațiĭ de cea maĭ mare parte a țĕreĭ de dincolo de Milcov.

D. **ministru al instrucțiuneĭ publice.** D. Apostoleanu a ḑis că am violat legea...

D. **M. Kogălniceanu.** Nu ḑic acésta, déră susțin că D-v., în privința Universitățeĭ de Iași, necunoscênd împrejurările de acolo, nu usați de miḑlócele ce vĕ dă legea spre a îndrepta rĕul. Și de aceea 'mĭ am permis de a vĕ interpela spre a vĕ descoperi rĕul, spre a vĕ da impulsiunea de a'l precurma. Nu pun în îndoélă sentimentele D-tale și dorința D-tale, de a vedea că progresĕḑă scólele sub D-ta; și ceea ce va face culmea glorieĭ administrațiuneĭ D-tale va fi când Universitatea de Iași va deveni alt-fel de cum ea a fost pênĕ acum! De aceea, iubitul meŭ amic, îțĭ ḑic: curagiŭ! Iți ḑic: nu se cuvine ca, pentru uă colegialitate, să sacrificĭ cel maĭ mare institut care 'l are Moldova, carele este avan-garda Romanismuluĭ în facia cu străinismul! (Semne de aprobărĭ).

Constituțiunea prevede că profesoriĭ de Universitate, aŭ dreptul de a trămite câte un senator; prin acésta li se dă un avantagiŭ de care trebue să ținem sémă și noĭ și D-lor. Cum? Noĭ toți proprietariĭ marĭ și micĭ, inteligență, industrie, comerciŭ, muncă, toți cetățeniĭ acesteĭ țĕrĭ nu avem drepturĭ electorale de cât odată, uniĭ în grad direct, alțiĭ în gradul al doilea. Singurĭ numaĭ profesoriĭ de Universitate aŭ îndoite drepturĭ electorale: eĭ votésă întêiŭ în colegiul unde 'ĭ duc inteligența saŭ averea; și apoĭ, ca profesorĭ, maĭ votézĕ a doua óră, spre a trămite un mandatar special în Corpul matur. Eĭ bine, când Constituanta a dat profesorilor un asemenea drept îndoit, s'a ocupat ea să dea acestor profesorĭ numaĭ drepturĭ, fără să le pună nicĭ uă îndatorire? Eŭ cred că nu a fost acésta intențiunea Constituanteĭ!

Eŭ cred că atunciĭ când Constituanta a dat drept universităților, ca persóne morale, să 'și trămită mandatarĭ specialĭ în Senatul național, ea și a ḑis că ceĭ-l'alțiĭ profesorĭ, recunoscătorĭ de acest drept, sciind că interesele lor sunt încredințate unuĭ representant special, eĭ 'și vor ḑice că prin însuși acésta, s'a impus celor alțiĭ profesorĭ îndatorirea morală de a rĕmânea credincioși catedrelor lor; căcĭ lor, întocmaĭ ca vestalelor din timpurile cele vechĭ, li sa încredințat întreținerea foculuĭ sacru, luminarea națiuneĭ! Ce aŭ făcut însăD-lor? Eĭ aŭ stins focul sacru! (Aplause sgomotóse).

Acésta s'a făcut! Veți ḑice, D-le ministru, ce vreți vrea! Veți ḑice că Constituțiunea le dă dreptul, și că dreptul este datorie; v'am combătut acéstă teorie. Veți ḑice că nu aveți lege; susțin că aveți; susțin că Constituțiunea nu vĕ împedică de a le aplica legea.

www.dacoromanica.ro

Susţin că precum Senatul şi Camera, care represintă interesele ţereĭ şi morale şi financiare, aŭ dreptul să ḑică: cum dăm léfă soldatuluĭ ca să apere ţéra de duşmaniĭ din afară, asemenea dăm léfă şi profesoreluĭ, pentru ca să apere naţiunea de duşmaniĭ din întru: de ignoranţă.

Precum dară ţéra cere de la soldatul sĕŭ să 'şĭ facă datoria, precum cere de la judecător să dea justiţie, asemenea ea are dreptul şi datoria să céră de la învĕţător ca să'şĭ îndeplinéscă misiunea pentru care este plătit, *ca să ţină scóla;* étă ce Constituţiunea, étă ce legea, étă ce dreptatea, étă ce bunul simţ, étă ce moralitatea cere şi reclamă! Nimic maĭ mult, nimic maĭ puţin, acésta numaĭ vreaŭ eŭ, ca profesorul să fie profesor! Şi din acéstă cestiune, uă maĭ repet, nu vreaŭ să fac uă cestiune politică, nu vreaŭ să fac uă politică de luptă, uă cestiune ministerială.

Interpelaţiunea mea nu are de scop, uă declar sus şi tare, să aducă uă schimbare în guvern, să aducă la putere persóna mea, saŭ partitul meŭ. Maĭ dăună-ḑi am vĕḑut într'un jurnal uă declaraţiune de un numĕr de deputaţĭ, susţinênd că eŭ fac opoziţiune în speranţa numaĭ să ajung la un scop, când eŭ nu sunt de loc şef de partită. Nu D-lor, acésta nu este în intenţiunele mele. Numaĭ hatmanul Velişcanu în Iaşĭ şi Chimiţă în Bucurescĭ, numaĭ eĭ ar putea ḑice că sunt şefĭ de partite! Nu intră în deprinderile mele de a mĕ lăuda pe sine-mĭ, de a 'mĭ atribui titluri ce nu am şi nu voesc a avea. Nu m'am lăudat dară nicĭ uă dată, că represint un partit, că sunt şeful unuĭ partit; am ḑis numaĭ că eŭ, membru din partitul naţional-liberal, că eŭ membrul comitetuluĭ de la Mazar-Paşa, că eŭ membru în comitetul de redacţinne a *Alegĕtoruluĭ liber*, am de datorie de a da strigătul de alarmă pentru greşélele ce comite partitul liberal ajuns la putere; şi tot ca atare am ḑis şi repet că Universitatea de Iaşĭ este în decadenţă! Atât am ḑis. Nu sciŭ eŭ ce sunt şefiĭ de partite? Eĭ sunt sclaviĭ partitelor lor, ba a fie-căruia din partit; şi eŭ în viaţa mea nu am fost sclav.

Fracţiune liberă şi independentă eŭ sunt adevĕrat; eŭ nu sunt şeful nimenuĭ, sunt şeful meŭ! Mĕ represint pe mine, ideile şi convincţiunile mele! Vreaŭ bine pentru ţéra mea, şi dară am dreptul de a combate ceea ce cred că este rĕŭ pentru ţéra mea. In cestiunea Universităţeĭ din Iaşĭ, am dreptul să ridic glasul meŭ, nu numaĭ ca fie-care din locuitoriĭ acesteĭ ţĕrĭ; dară ca confondator al acesteĭ Universităţĭ am şi dreptul special şi datoria specială de a vĕ întreba: ce aţĭ făcut cu fiica luĭ Alexandru Ión I? Şi uă-dată acéstă întrebare făcută, nu cer alta de cât ca, conform legeĭ, profesoriĭ să fie chemaţĭ a-şĭ îndeplini îndatoririle lor.

Nu voesc rĕŭ nimănui; nu resping, nu prigonesc pe nimenea. Dacă m'am întins în discuţiune, este pentru că D. ministru pare că voesce a primi faptul, că un profesor de Universitate póte cumula chiar funcţiunile cele maĭ incompatibile, de e semplu acelea de inginer saŭ agent. Altmintrelea nu înţeleg promisiunea ce ne face de a ne veni cu un project de lege pentru înfiinţare de agregaţĭ. Uă declar d'inainte, că voĭ combate acest project; şi sunt încredinţat că însu-şĭ D. ministru de finance va fi alăturĭ cu mine în cestiunea acésta. Necontenit ni se vorbesce de îndreptarea financelor, de necesitatea de a face economiĭ, de a nu spori cheltuelele; şi étă acum că D. miuistru de instrucţiune ne maĭ pretinde crearea unuĭ noŭ paragraf budgetar „Corpul agregaţilor".

Apoĭ, D-lor, D. Chiţu nu s'a gândit că şi agregaţiĭ se pot alege senatorĭ şi deputaţĭ, căcĭ şi aceştia vor fi cetăţenĭ Romînĭ; şi prin urmare vor avea şi eĭ dreptul d'a fi aleşĭ; şi atuncĭ unde am adjunge?

Legea instrucţiuneĭ publice, D-lor senatorĭ, nu prevede suplinitorĭ; şi chiar de s'ar cere, eĭ în fapt, maĭ ales la Universitatea din Iaşĭ, nu se vor găsi. In adevĕr dacă într'uă ţéră este lipsă de lumină, de inteligenţă, acésta es e la noĭ. Avem atâta greutate, şi D. ministru uă scie acésta şi maĭ bine de cât noĭ, de a găsi însuşĭ profesoriĭ titularĭ; greutatea ar fi şi maĭ mare dară de a găsi şi agregaţĭ. Nu vĕḑ, prin urmare în înfiinţarea de agregaţĭ, speranţa ca profesoriĭ să'şĭ facă datoria. D. ministru instrucţiuniĭ publice, în sprijinul agregaţilor, ne citésă Germania şi alte state înaintate, acolo unde este focarul civilisaţiuneĭ lumeĭ întregĭ. Eĭ D-lor! Arĕtaţine că şi în România avem ilustraţiuni carĭ se fiă lucéferĭ şi la cathedră şi la tribună, şi atuncĭ, D-lor, eŭ voiŭ fi cel întâiŭ care voiŭ propune să 'ĭ încununăm cu dafinĭ şi

www.dacoromanica.ro

tot odată să le dăm și agregați; dar cât suntem departe de a ne afla într'uă asemenea frumósă stare de lucruri.

Onor. D-ni senatori, după legea instrucțiuneĭ publice, profesorii 'și fac singuri orariul prelecțiunilor lor. Așia fiind, întreb pe fie-care profesor de bună credință — și sunt mulți fórte respectabili, fórte de bună credință — 'l întreb, dic, când își face orariul, când el pune numaĭ 3—4 ore pe săptămână, o face el acésta dicêndu'și: 'mĭ stabilesc numaĭ treĭ ore de activitate pe săptămână pentru că în cel alt timp am să fiu advocat, am să fiu judecător etc.? Nu. Ci fie-care 'și dice: 'mĭ hotărésc numaĭ treĭ ore de prelecțiuni, pentru că din nenorocire noĭ n'avem acele midloace pe cere le aŭ profesorii in alte țĕri, nu avem literatura specialităței nóstre; trebue singuri să ne adunăm materialele cursuluĭ din alte limbi, trebue să traducem, trebue să adaptăm la inteligința studenților noștri materia, specialitatea nóstră; trebue chiar să creem uă limbă sciințifică. De aceea profesorii noștri, pe lîngă orele de prelecțiune, trebue să întrebuințeze un numĕr induoit de ore spre a se pregăti pentru prelecțiuni.

D. Chițu, carele a fost in Universitățile germane, scie că profesorele Thiebaut făcea treĭ ore pe di de Pandecte; la noĭ nu este așa, și nu póte fi așa. Eŭ nu blamez dĕră, că sunt numaĭ treĭ ore pe septĕmână afectate ocupațiuneĭ unuĭ profesor, pentru că cred că la noĭ un profesor nu póte să dea maĭ multe prelecțiuni, avênd nevoie el insuși să'și studieze materia; dĕră când vĕd că uniĭ profesori își întrebuințézĕ intervalul ce le permitŭ prelecțiunile, nu intru a studia, intru a se pregăti, dĕră pentru a fi funcționarĭ, a fi membri la Curte și la Tribunale, carĭ reclamă 7 și 8 ore pe di, că apoĭ tot acești D-ni maĭ primesc să fie și suplinitorĭ aĭ altora carĭ legiferă in parlament legile ce eĭ apoĭ le calcă ca profesorĭ, eŭ sunt atunci in drept de a susține, că chiar prelecțiunile ce le țin nu sunt de cât uă ironie; Dĕră vĕd, că dupe raportul secretaruluĭ Universităței din Iași, intr'un intreg semestru, onor. D. Urechiă n'a lipsit ca profesor titular de cât de două orĭ, și ca profesor supleant iarăși numaĭ de duoĕ orĭ. In fața acestor afirmațiunĭ, rog pe D. ministru de justiție să cĕră de la președintele Curțeĭ să'ĭ dea lămurire dĕcă D. Urechiă ca magistrat își făcea datoria, și dĕcă n'are lipsirĭ; și dĕcă se va constata că D. Urechiă n'a lipsit de la indatoririle sĕle de magistrat, atunci să fie încredințat colegul seŭ de la Culte, că absențele profesoruluĭ sunt mult maĭ marĭ de cât sunt arĕtate de secretarul Universităței. Și acum fac apel la experiența D-luĭ Chițu, să spună insuși dĕcă creeriĭ celeĭ maĭ vaste inteligenți pot concepe ca un om in starea actuală a culturei și a literaturei nóstre să pótă fi in posițiune să țină două catedre, din carĭ una pentru uă materie pentru care nu este competinte. — *Financele și economia politică* — și póte să fie tot-d'uă-dată și bun maglstrat. Activitatea creerilor este ea uă lucrare manuală, este ea acea ocupațiune care constă in a intórce uă rótă 12 ore d'arêndul? Sunt pucine geniurĭ carĭ pot a'și ține inteligința intr'uă mișcare de 12 ore. Acestea chiar sunt rarĭ; un secol nu numĕră de cât treĭ, patru asemenĭ geniurĭ; și negreșit că ele nu se vor găsi tocmaĭ la Universitatea de la Iași (ilaritate).

Nu se discută așa, D-le ministru; maĭ bine veniți francamente și dicețĭ: D-lor senatorĭ, este un reŭ, îl recunosc cu D-v.; dĕră n'am avut curagiul de a'l lovi singur, — ca să nu primesc votul de blam al Senatuluĭ — cum am vĕdut că aŭ pățito D. Maiorescu și Tell. Să ne unim dĕră cu toțiĭ și impreună să indreptăm rĕul! — Aŭ socotițĭ că acest Senat, care sub tóte guvernele a dat dovedĭ de dragostea, de simpatiele ce hrănesce pentru invĕțămêntul public, carele a lovit pe toți aceĭ miniștri, cari 'și aŭ permis de a lovi lumina și viitorul națiuneĭ, socotiți, că acest Senat nu va înțelege acest limbagiŭ, și impreună cu D-vóstră nu va lua tóte mĕsurile spre a vĕ pune in posițiune de a putea reprima tóte resistențele ilegale?

In adevĕr, D-lor senatorĭ, ce este uă Universitate?

Universitatea este uă colectivitate intelectuală pusă in capul invĕțămêntuluĭ public, este uă asociațiune de profesorĭ și de studenți. Când studenții lipsesc, profesorii numaĭ constitue Universitatea; când profesorii lipsesc, studenții n'aŭ ce maĭ face la Universitate; și prin urmare nu maĭ esistă acea colectivitate intelectuală, care este pusă de lege ca corónă, ca farul de

www.dacoromanica.ro

lumină al culturei unei națiuni! Eŭ v'am arĕtat D-le ministru, ca in Iași, sunt, pot fi studenți; arĕtațimĭ acum și D-vóstră că sunt acolo profesorĭ! Și nu cu D-nii Răscanu, Roșu și Urechiă, fiind judecătorŭ și suplinind și catedre streine veți putea face ca Universitatea de Iași să fie avangarda Romanismuluĭ! In loc de a veni cu projectul D-vóstră de agregați—căcĭ aceștia aŭ să fie și maĭ pucin apți de cât profesorii actualĭ, — veniți maĭ bine cu un project, prin care să cereți de la națiune mijlóce, nu numaĭ de a face ca profesorii actualĭ să remână la Universitate, déră incă ca să dați acestor Universități nouĭ forțe, ilustrațiunĭ reale carĭ astădĭ îĭ lipsesc! Dați déră profesorĭ éră nu agregați. Onor. D. Orescu avea dreptul să ne spună: luați séma: profesorii la noĭ nu sunt ca in Germania, ca in Francia, trebue să le dați invoire de a se deda și la alte ocupațiunĭ.

Pentru ce? Pentru că in adevĕr eĭ n'aŭ publicul acela numeros care se găsesce in statele inaintate și carĭ măresce mijlocul lor de viețuire in mod de și moderat, déră inedstulĕtor; sciința nu este cultivată, apreciată in România ca in Francia, ca in Germania. Așa este, D-lor; déră acolo, chiar profesorii de la Universitatea din Berlin, totuși nu se aleg senatorĭ saŭ deputați de cât prin escepțiunĭ. Este lucrul cel maĭ rar de a vedea profesorĭ de la cele-alte Universități germane consimțind să mérgă la parlamentul din Berlin! — Maĭ mult incă la Lipsca, a căreia Universitate numĕră studenții cu miile, și unde este și Inalta Curte de Casațiune pentru proceesle comerciale din tótă Germania, intrebe D. Chițu déca un membru de la acea curte vrea să se facă și profesor, séŭ déca un profesor de la Universitate a solicitat vre un post la acel mare tribunal al justițieĭ comerciale? — Eŭ nu sunt din aceea carĭ susțin că numaĭ cu șése miĭ francĭ póte un profesor să trăéscă, și acésta maĭ a'es in Iași, unde profesorii nu sunt in posițiune ca in Bucurescĭ de a găsi a doua ocupațiune compatibilă cu profesoratul, cu tóte că mijlócele de viețuire, sunt maĭ ușóre de cât in Bucurescĭ. Eŭ déră cred că posițiunea profesorilor din Iași trebue imbunĕtățită, și cred incă că insuși Senatul nu s'ar opune să le sporéscă avantagele materiale, cu condițiune insă ca apoĭ să fie profesorĭ.

Apoĭ, D-lor, cum găsițĭ că ómeniĭ, carĭ nu sunt mulțumițĭ cu 6 miĭ francĭ de a trăi acolo, unde aŭ domiciliul stabil, unde aŭ familie, unde aŭ prin urmare și alte indemănărĭ, pot a se depărta maĭ multe lunĭ de la centrul ocupațiunilor lor, că pot să orănduéscă și supleanții și să'ĭ plătéscă din aceĭ șése miĭ leĭ? Cu ce déră maĭ remân spre a putea veni in Bucurescĭ și a juca rolul de legislatorĭ?

Vin acum, D-le ministru, a indrepta simțul cuvintelor mele, dise de mine, când am susținut că precum este episcopul legat séŭ chiar cununat cu mirésa sa spirituală, cu episcopia sa, tot așa un adevĕrat profesor trebue să fie pênĕ la mórte nedeslipit de catedra sa; de aceea, când un episcop móre se și dice că episcopia sa a remas vĕduvă. Cunosc episcopĭ carĭ n'aŭ voit pênĕ la mórte să se despartă de episcopia lor, chiar când li se oferea Metropolia.

Asemenea trebue să fie și profesorul in regulă generală, ca datorie morală. Ună escepțiune insă esistă. Acésta este privitóre la representațiunea specială a Universităților in Senat. Recunosc că aci profesorul ales are datoria de a veni in mijlocul nostru. Déră și aci étă cum se petrec lucrurile in colegiul electoral al profesorilor. Aceștia se adună și se consultă pe cine să trămită in Senat? Care este acel profesor, nu numaĭ cel maĭ inteligințe, cel maĭ independent, déră și acela care prin posițiunea sa de familiă, de avere, póte să priméscă maĭ ușor acéstă sarcină? Și atuncĭ, óre socotițĭ că aleg pe acesta, avênd ochiĭ inchișĭ, fără să'l intrebe déca póte priimi acéstă misiune onorabilă? Socotiți că déca onor. D-nu Cobălcescu nu vrea să vină in mijlocul nostru, profesorii l'ar fi putut sili să vină?

Apoĭ deja nu avem câte va esemple, ca profesorii aleși din partea Universităței să fi refusat mandatul ce li se da; și atuncĭ colegiul profesorilor aŭ ales pe altul? Apoĭ de ce profesorii, carĭ se aleg in alte colegiurĭ unde nu aŭ măcar nicĭ acéstă indatorire morală de a priimi un mandat nu uséză de liberul lor arbitru spre a refusa? Noĭ, din contră, îĭ vedem alergênd cu gura căscată dupe alegĕtorĭ. Așa fiind de ce, D-le ministru, să ne jucăm cu asemenea pretențiunĭ spre a nu indrepta rĕul? Este un pericol național déca Universitatea de Iași va merge cum este astăzĭ. Acésta tre-

www.dacoromanica.ro

bue să uă recunóscețĭ și D-vóstră. Décă este un reŭ, a ḑis representantele Universităței din Bucurescĭ, este că s'a făcut uă nedreptate profesorilor, că, in contra legeĭ li s'a tăiat sporirea salariuluĭ in conformitate cu gradaţiunele! Da, sunt și eŭ cu D-vóstră; recunosc și eŭ că, contrar legeĭ și nedrept s'a făcut acéstă oborâre a gradaţiuneĭ. Déră recunóscețĭ și D-vóstră, că precum reŭ se face de se taie dreptul la sporirea salarielor, tot așa este rĕŭ când profesorul lipsesce de la catedra sa. — Precum naţiunea ḑice ostașuluĭ: fiĭ oștén; magistratuluĭ: fiĭ magistrat, n'are ea dreptul să ḑică și profeseruluĭ: *fiĭ profesor? Naţiunea face sacrificiĭ ca să fiĭ conducĕtorul civilisaţiuneĭ române.* Naţiunea déră are drept să ḑică acestor profesorĭ: Fiţĭ altfel de cum aţĭ fost pênĕ astădĭ (aplause).

Aceste adevĕruri, se pare, D. ministru, nu că nu le recunósce, déră că nu voesce a le mărturisi in public. De aceea vĕ mărturisesc eŭ că sunt fórte întărîtat, pentru că nu asceptam asemenea respuns întortochiat din partea D-luĭ ministru al instrucţiuneĭ publice; și déră ca să mĕ pot stăpâni, sunt silit ca să beaŭ un pahar de apă (Ilaritate).

N'am găsit desvinovăţire pentru amicul meŭ D. Chiţu, de cât numaĭ în scusa sa că voesce ca un gentileman să feréscă de un blam pre nișce ómenĭ carĭ sunt profesorĭ. Mĕ voiŭ mărgini déră în o moţiune care nu pórtă un caracter politic, mărginindu-ne numaĭ a cere îndreptarea rĕuluĭ pre calea legilor în fiinţă; déră declar că décă se va pune discuţiunea pe un alt teren, pe terenul politic, atuncĭ și eŭ 'ĭ voiŭ urmări pre D-niĭ profesorĭ, afară din Universitate, de exemplu în programul D-lor carĭ desminte programul partituluĭ naţional și liberal; 'ĭ voiŭ urmări maĭ ales în mijlócele ce le întrebuinţézĕ spre a pune în lucrare programul D-lor. O maĭ declar încă odată, că în cestiunea Universităţeĭ nu urmăresc pre ómeniĭ politicĭ, chiar fiind adversariĭ meĭ; nu urmăresc de cât pre profesoriĭ carĭ nu'și fac datoria; și aci nu disting nicĭ pe amicĭ, nicĭ pe inamicĭ opiniunelor mele. Eŭ nu fac din acéstă discuţiune uă cestiune politică, și încă maĭ puţin uă cestiune ministerială; nu blamez nicĭ un minut nicĭ chiar acte ministeriale, și din toţĭ câţĭ aș blama maĭ puţin este D. Chiţu, pre carele cu tótă indulgenţa sea pentru cele ce se petrec în scólele de peste Milcov, îl proclam un zelos apĕrător al desvoltăriĭ naţionalităţiĭ nóstre nu numaĭ aicĭ, ci și peste hotare. Eŭ cred déră D-lor, că D. Chiţu îndelung nu póte să sufere acéstă stare a Universităţiĭ din Iașĭ; eŭ cred că D-sea va recunósce, maĭ cu sémă, că unuĭ om carele a pus uă petricică cât de mică la acel edificiŭ, nu este permis să vĕḑă cu nepăsare în ce stare aŭ adus pasiunile politice Universitatea de Iașĭ; căcĭ tăcând el ar legitima încercările cedeja să facŭ pentru distrugerea eĭ. Deja s'a vĕḑut în Cameră glasurĭ carĭ cereaŭ desființarea eĭ, cel puţin în parte. D. Fleva a cerut să se stérgă facultatea de litere.

D. **ministru instrucţiuneĭ publice.** Am apĕrat'o.

D. **Kogălniceanu.** Altul a ḑis să nu se înființeḑe facultatea de theologie, și altul chiar a dat a înţelege necesitatea desființăreĭ Universităţeĭ! Déră acésta nu va fi! Nu noĭ senatori de peste Milcov, déră Senatul întreg, am ferma convicţiune, nu va permite să se suprime Universitatea de Iașĭ, D. ministru; și nicĭ măcar să se stirbéscă. Și nu eŭ voiŭ ḑice cuvêntul bisericiĭ, că un pom cara n'aduce róde să se tae și să se arunce în foc; nu eŭ voiŭ face acésta cât voiŭ trăi. Din contra cât inima mea va bate, voiŭ stărui ca Universitatea de Iașĭ să se ridice la înălţimea misiuneĭ sale, cum o voia fondatorele eĭ, că așa să fie avan-garda Românismuluĭ! (aplause).

Etă pentru ce, D-lor senatorĭ, vin cu acéstă moţiune, pe care am îmblândit'o dupe vederile maĭ multor D-nĭ senatorĭ.

Imĭ permit a v'o ceti:

MOŢIUNE

Senatul ascultând esplicaţiunile D-luĭ ministru al instrucţiuneĭ publice.

„Avênd în vedere abaterea de la îndatoririle lor a maĭ multor profesorĭ de la Universitatea de Iașĭ, carĭ prin libera lor voinţă imbrăţișând cariere și ocupaţiunĭ ce 'ĭ pun în imposibilitate de a'și îndeplini misiunea profesorală, și așa aŭ adus drept resultat decadenţa sus ḑisuluĭ institut de invăţământ;

Regretând acéstă decadenţă a Universităţiĭ de Iașĭ, invită cu tot dinadinsul pre ministrul instrucţiuneĭ publice, ca fără întêrḑiere să aplice dispoziţiunile din art. 10, 390, 396, 398 din legea instrucţiuneĭ

www.dacoromanica.ro

publice, în privința profesorilor de la ḑisa Universitate, carĭ aŭ părăsit catedrele lor și astfel compromit viitorul uneĭ întregĭ generațiunĭ.

Tot d'o-dată, astéptă și reclamă cât maĭ curând presentarea unuĭ project de lege avênd de scop reorganisarea și complectarea Universităței de Iașĭ, astfel că acest mare institut de învățământ superior se corespundă la trebuințele materiale și intelectuale ale Românieĭ de sus; și trece la ordinea ḑileĭ."

Ședința din 4 Februarie 1877

D. M. Kogălniceanu. D-lor senatorĭ, când am intrat în desvoltarea interpelațiuneĭ mele, de la început am dec'arat că scopul interpelăreĭ era de a arĕta țĕreĭ, guvernuluĭ și Senatuluĭ, starea deplorabilă în care se află Universitatea din Iașĭ; este causa că de 10 anĭ urmésă un proces între ceĭ carĭ voesc ca profesoriĭ să fie profesorĭ, și între aceĭ carĭ voesc ca cele maĭ multe catedre să fie sacrificate mandatuluĭ de representant al națiuneĭ, funcțiunilor publice și altor felurite ocupațiunĭ, carĭ aŭ adus la tristul resultat ca Universitatea de Iașĭ, încet încet, treptat treptat, a ajuns a fi uă Universitate care nu 'și găsesce pareche în tótă lumea, adică uă Universitate fără profesorĭ și prin urmare fără studențĭ. M'am silit, onor. D-nĭ senatorĭ, să degagea acéstă discuțiune de orĭ-ce s'ar putea să se privéscă ca uă campanie politică întreprinsă saŭ contra acelor profesorĭ, saŭ contra guvernuluĭ. Cu părere de rĕŭ déră am vĕḑut alaltă ierĭ séră pe D. prim-ministru, că a lăsat de uă parte cestiunea *in re*, cestiunea specială, și din rĕspunsul ce ne datorea a făcut un program politic despre modul sĕŭ de guvernare, despre trebuințele în care se află națiunea, despre interesul de a se uni tóte forțele eĭ spre a face față pericolelor din întru și din afară. Cu acéstă ocasiune ne-a maĭ spus cum s'a format noul D-sale minister. In fața declarațiuneĭ D-luĭ prim-ministru de alaltă-ierĭ am declarat că 'mĭ păstram tótă libertatea de a rĕspunde la timp, și 'mĭ făceam reserve formale în privința celor spuse de D. I. Brătianu.

In adevĕr, în cestiunea formăreĭ ministeruluĭ D-luĭ Brătianu, în cestiunea cum póte acesteĭ țĕrĭ să dea pace și înfrățire, atât de trebuitóre în facia pericolelor, fiecare din D-vóstră, și maĭ ales fie-care partit, fie-care grup, are dreptul și chiar datoria de a 'și spune cuvêntul. De aceea, cât pentru mine ținu a declara, că eŭ nu înțeleg de loc să denatureḑ astă-ḑĭ cestiunea Universităței ce este la ordinea ḑileĭ, și să fac uă luptă politică din uă luptă făcută în special pe tĕrâmul instrucțiuneĭ publice, unde tóte partiturile, toțĭ ómenĭ de bine carĭ țin la un viitor pentru acéstă țéră, trebue să fie alaturea cu mine. Nu voesc astă-ḑĭ să fac politică, și încă maĭ pucin polemică politică. Revin déră la cestiunea care formésă objectul interpelăreĭ mele. Revin la Universitatea de Iașĭ.— D-lor, de la 1866 încóce esistă uă stăruință continuă din partea unora din profesoriĭ Universităței de Iașĭ, ca să pótă dobêndi dreptul de a nu fi la catedra lor, puindu-se când în dosul Constituțiuneĭ, când în dosul cererĕĭ de a se înființa așa numițĭ suplinitorĭ saŭ agregațĭ pe care legea nu 'ĭ prevede. Maĭ mulțĭ ministrĭ s'aŭ ocupat de a vindeca acest rĕŭ, și de proporțiunile crescênde ce anual lua acest rĕŭ. Eĭ aŭ și luat unele măsurĭ în contra rĕuluĭ; din nenorocire eĭ aŭ luat măsurĭ în mod violent și neînvoite de lege; și de aceea Senatul nu uă-dată a lovit pe aceia carĭ s'aŭ atins de instrucțiunea publică, chiar cu intenționĭ bune, a lovit pururea pe aceia carĭ jicniaŭ drepturile profesorilor. S'cotiam déră că a venit timpul, în facia rĕuluĭ crescênd, ca Senatul să lovéscă acum și pe aceĭ profesorĭ, carĭ nu 'și fac datoria lor; căcĭ, D-lor nu pot avea numaĭ drepturĭ déră trebue să aibă și îndatoririĭ.

Am făcut déră acéstă interpelare, maĭ ales când am vĕḑut că Universitatea de Iașĭ este amenințată în basele eĭ fundamentale, nu numaĭ prin inimicĭĭ din întru ci și prin crearea Universităței de Cernăuțĭ, care este creată cu scop mărturisit de a rĕspândi rațele germanismuluĭ asupra statelor vecine și maĭ cu sémă asupra statuluĭ Român. Când déră am cerut Senatuluĭ adoptarea de mijlóce spre înlăturarea pericoluluĭ, am luat de esemplu Francia, Francia care este tot-d'a-una înaintea mergătóre a nóstră, care în nenumĕrate rênduri ne-a arĕtat drumul ce trebue să 'l urmăm, ca să aducem țéra și națiunea nóstră la gradul de civilisațiune și de mărire

www.dacoromanica.ro

care ni se cuvine nouĕ, popor latin aşedat de secolĭ la gurile Dunărei! Étă ce a făcut Francia într'uă situaţiune analogă. Când Germania a luat Francieĭ Alsacia şi Lorena, cea d'âutêiŭ ocupaţiune de îngrijire a guvernămêntuluĭ german a fost ca facultăţile francese din Strasbourg, să le prefacă, restatornicind vechia Universitate germană din Strasbourg, undea învĕţat Göthe. Germania întrégă a aplaudat la acéstă măsură mare; ea 'şĭ-a trămis profesoriĭ sĕĭ ceĭ maĭ ilustri la acéstă Universitate, şi biblioteca arsă în timpul asediuluĭ Strasbourguluĭ a reînviat, ca bibliotecă germană, de patru orĭ maĭ mare de cât fusese în timpul guvernuluĭ francez.

Ast-fel forţele intelectuale cele maĭ marĭ ale Germanieĭ s'aŭ pus la dispoziţiunea Universităţeĭ germane din Strasburg. Ce a făcut Francia? Francia, în facia avangardeĭ germanismuluĭ, a opus uă avangardă a naţionalităţeĭ francese, a inteligenţeĭ francese; din facultăţile de la Nancy a făcut âutêiele facultăţĭ ale Francieĭ, astfel că aceste facultăţĭ sunt în stare de a se lupta cu Universitatea veche germană din noŭ restaurată la Strasburg!

Când guvernul austriac, ca să celebrese centenarul luăreĭ Bucovineĭ, a dat Bucovineĭ un centru al sciinţeĭ şi culturеĭ germane, a înfiinţat Universitatea Frantz Iosef, care de abia trăeşte de doŭĭ anĭ şi deja străluceşte pe orisonul sciinţeĭ germane ca un lucéfăr; când Austria 'şĭ trămite în Cernăuţĭ profesoriĭ ceĭ maĭ buniĭ carĭ de pe acuma aŭ făcut un nume acesteĭ Universităţĭ, prin opere ce deja însemnésă în literatura germană; când bibliotecele cele maĭ marĭ ale particularilor, care vinŭ în vêndére, se cumpĕră de guvernul austriac pentru Universitatea Frantz Iosef, de esemplu biblioteca luĭ Palacki; negreşit că datoria Românieĭ, adică a Senatuluĭ, şi a Camereĭ, şi a guvernuluĭ, era şi este ca şi noĭ să facem din Universitatea de Iaşĭ ceea ce Francia a făcut din facultăţile de Nancy. Când, ceea ce am onóre să vĕ spun, este atât de simţit, că încă sub ministerele precedente, şi onor. D. Orĕscu, şi D. Deşliu, şi D. Ionescu, şi opiniunea publică tótă ţicea: este un pericol naţional în Moldova; spre înlăturarea sa trebue să ducem acolo inteligenţa! Iaşul trebue să devie scaunul sciinţeĭ, focarul inteligenţeĭ Române! Acésta a fost vocea nu numaĭ a Senatuluĭ şi a Camereĭ; sunt încredinţat că a fost vocea ţĕreĭ întregĭ, a naţiuneĭ întregĭ, şi nu numaĭ a naţiuneĭ din România liberă, ci vocea naţiuneĭ române din orĭce ţĕră unde sunt Românĭ (aplause). Ne am întrebat, dĕră, cu toţiĭ care este causa că Universitatea, în loc să mĕrgă înainte, merge în decadenţă, şi cu toţiĭ am vĕdut că acéstă causă vine din doŭĕ sorginţĭ. Cea d'âutêiŭ este că guvernul 'şĭ-a tras ochiul de d'asupra acesteĭ Universităţĭ; şi al douilea, că profesoriĭ aŭ intrat în luptele politice, că profesoriĭ s'aŭ aruncat asupra ocupaţiunilor incompatibile cu mandatul lor, că profesoriŭ aŭ uitat, prin urmare, că maĭ sunt profesorĭ, aŭ eşit din viaţa profesorală, din acel mijloc intelectual care la alte Universităţĭ, ale Germanieĭ maĭ cu deosebire, este însuşĭ viaţa, este însuşĭ esistenţa vieţeĭ profesorale! Şi regret că D. ministru de finance, care este unul din eleviĭ distinşĭ aĭ Universităţilor germane, nu este aci, saŭ maĭ bine ţicênd, regret că D-sa este ministru şi nu póte vorbi; căcĭ de ar fi simplu senator, sunt încredinţat că ar fi alăturĭ cu mine, precum sunt D. Orĕscu şi D. Apostoleanu, carĭ, ca fiĭ aĭ scólelor germane, sciŭ ce este viaţa intelectuală în Universităţile germane, unde studenţiĭ şi profesoriĭ fac uă singură familie, unde studenţiĭ şi profesoriĭ trăesc numaĭ cu viaţa universitară!

Interpelarea mea n'a avut alt scop de cât, să vĕ arăt activitatea intelectuală din Universităţile germane, care, întrodusă în Universitatea de Iaşĭ, ar fi de ajuns spre a'ĭ da viaţă, putere şi progres. Dĕră, din nenorocire, acésta nu este, şi ceea ce este maĭ trist şi maĭ îngrijitor este că mulţĭ din profesoriĭ acesteĭ Universităţĭ nu voesc nicĭ a înţelege rĕul, nicĭ a aduce remediŭ.

In adevĕr, profesoriĭ susträgêndu-se de la catedrele lor, sub diferite pretexte, adică primind alte ocupaţiunĭ; resultatul fatal este că numĕrul studenţilor se împuţinţéză necurmat. Acésta face că am vĕdut ómenĭ cu ideĭ opuse, unĭĭ radicalĭ, şi alţiĭ conservatorĭ pênĕ la esces, carĭ aŭ început a veni la aceeaşĭ conclusiune, şi a ţice: „Universitatea de Iaşĭ nu produce nimic, la ce dĕră cheltuelĭ zadarnice pentru întreţinerea eĭ?“ Ast-fel am vĕdut reclamându-se deja stergerea când a uneĭ catedre, când a alteia. Sub D. Majorescu se

www.dacoromanica.ro

propunea înlocuirea a două facultăți prin ună așa ḑisă scólă politecnică. Sub ministerul actual, anul acesta, s'aŭ făcut propuneri în Cameră pentru ștergerea facultățeĭ de litere din Iași, sub cuvênt că ea nu are studenți. Cum aț vĕḑut, D-lor, lunga mea desvoltare n'a avut alt scop de cât a desvăli rana, și a vĕ ruga să vĕ gândiț serios că trebue să se facă ceva pentru remediare.

Onor. D. ministru al instrucțiuneĭ publice, îngrijat de moțiunea mea, socotesce că eŭ voiŭ să'l pun pe panta pe care aŭ alunecat D. Tell și D. Majorescu; déră se înșélă; și eŭ sunt cu D-sa să nu ia mĕsurĭ estra-legale și draconiane în contra acelor profesorĭ călcătorĭ îndatoririlor lor. Eŭ n'am cerut și nu cer acésta, căcĭ nicĭ Senatul nu voesce să lovéscă în dreptul profesorilor. Nu Senatul, care în două rênduri a obligat două miniștri (carĭ se înșelaŭ de mijlóce, déră care vedéŭ rĕul ca și noĭ) să fie în legalitate, — nu acest Senat va cere să se jicnéscă drepturile profesorilor. Déră când maturul Corp a venit și a restatornicit drepturile profesorilor, el a înțeles că, acolo unde sunt drepturĭ, sunt și datorii; că, prin urmare, profesorii trebue să 'și facă datoria, și că, déca eĭ nu 'și fac datoria, guvernul se cuvine să'ĭ chemo la pădirea legeĭ.

Am arătat, cum înțeleg eŭ, acésta; am susținut și susțin că legea actuală a instrucțiuneĭ publice dă guvernuluĭ mĕsurile necesare pentru a face ca profesorii să se ție în lege. Acéstă lege nu cere ca D. ministru să fie *geandarmul* profesorilor carĭ nu 'și fac dĕtoria; nu cere ca D-luĭ să destitue cu ușurință pe cine-va, să'l desbrace de drepturile séle; déră legea cere ca profesorii de Universitate să fie ceĭ d'ântéiŭ carii să dea esemplul de îndeplinirea îndatoririlor lor, și când D-lor nu fac acésta, legea prevede în contră-le îndestule penalități. Este, D-lor, ună categorie de profesorĭ către care legea trebue să fie aplicată, mai cu deosebire, fără cruțare; aceștia sunt profesorii carĭ sunt în capul instrucțiuneĭ publice, profesorii de Universitate, și pentru ce acésta? Pentru că eĭ se cuvine să dea esemplul învĕțătorilor scólelor secundare și primare!

Să'mĭ permită, déră, onor. D. Chițua nu fi de părerea D-sale, când ḑicea alaltĕrĭ, ce ar păsa profesoruluĭ de Universitate a plăti ună amendă de 10 francĭ, când eĭ sunt advocați, ingineri și altele, când eĭ aŭ atâtea mijlóce de a avea avere? Face mult condamnările la ună amendă, căcĭ, pe lângă respunderea de banĭ, acésta implică și ună osândă morală. Nu vedem adesea înaintea tribunalelor ómenĭ bogați carĭ, pentru ună mică greșélă, pentru ună mică călcare de legĭ de poliție, sunt osândiți la ună amendă de câți-va francĭ? Socotiț Dv. că eĭ sunt loviți prin osândă de a plăti câți-va francĭ, saŭ prin faptul că sunt desaprobați, că sunt loviți de ună osândă? (aplause). Ast-fel se va întêmpla și cu profesorii ce nu 'și fac dĕtoria!

Când un profesor de Universitate va fi osândit de consiliul academic să plătéscă, cum ḑice legea, 10 saŭ 20 de francĭ, nu credeți, D-lor, că el va fi adânc lovit în adâncul inimeĭ? Nu credeți că acésta va fi de bun esemplu învĕțătorilor de la institutele primare și secundare? Și cu atât mai ușor D. ministru va fi pus în posițiune a aplica și acestora, pe calea legală, pedepsele prevĕḑute de lege; și, din contră, déca profesorilor de la Universitate nu li se va aplica legea, ce trebue să ḑică învĕțătorii de la scólele mai de jos? Ce, tot muscele cele micĭ să pătiméscă, și tot bondarii să nu sufere nimic? Apoĭ, acésta este dreptate, acésta este egalitate? Acésta este, în fine, legalitate? Cât pentru mine, eŭ socotesc că, cu cât cine-va este mai învĕțat, cu cât cine-va este pus pe ună trépță mai înaltă, cu atât el trebue să dea mai bune esemple de supunere la legĭ; când le calcă, cu atât mai aspru, trebue a 'ĭ se aplica legala penalitate (aplause).

Nu am cerut, déră, D-luĭ ministru să facă ca alțiĭ, să lovéscă fără lege și fără milă. Am cerut și cer, ca D-sa să useze de art. 396 din legea instrucțiuneĭ publice, și pe profesorii Universitățeĭ de Iași, carĭ nu 'și fac dĕtoria, să'ĭ trămită înaintea profesorilor Universitățeĭ de Bucurescĭ; și sunt sigur că profesorii de Bucurescĭ nu vor hotărî, prin sentința lor, mórtea Universitățeĭ de Iași!

Déră s'a făcut ună nouă întâmpinare, și s'a ḑis că, prin ceea ce cer eŭ, adică ca profesorii de Iași să rĕmână lipiți de catedrele lor, se creaḑă un privilegiŭ în favórea profesorilor din Bucurescĭ, căcĭ atunci numai aceștia ar putea fi senatorĭ și deputați.

www.dacoromanica.ro

Privilegiul care 'l aŭ profesoriĭ de la Universitatea din Bucurescĭ, 'l are fie-care cetățén care șéde în Bucurescĭ. Onor. D. prim ministru Brătianu, când s'a ales senatore în județul Dorohoiŭ, nu a avut óre un privelegiŭ, care nu 'l are colegul sĕŭ de la colegiul al doilea D. Panait Casimir? D. Panait Casimir, este ținut să vină în Bucurescĭ, să cheltuiască sute de galbenĭ cu deplasarea sa, pe când D. ministru nu are aceste cheltuelĭ, fiind-că nu 'șĭ părăsesce domiciliul sĕŭ.

S'a maĭ ḑis și repetat de alțiĭ: Constituțiunea dă profesorilor ca și altor cetățenĭ dreptul de a fi alegĭ mandatarĭ; prin urmare nu se pot împiedeca de la esercitarea acestuĭ drept. D-lor, v'am obosit cu refutarea acesteĭ objecțiunĭ.

Da Constituțiunea în adevĕr le dă acest drept, dar Constituțiunea dă și membrilor curților și tribunalelor din Bucurescĭ, Iașĭ și Craiova acest drept, să se alégă deputațĭ și senatorĭ. Eĭ bine, D-lor, ce s'ar face, când spre esemplu toțĭ membriĭ curțeĭ de apel din Iași s'ar alege representanțĭ în Corpurile Legiuitóre? Credețĭ că ministrul justițieĭ ar sta cu brațele încrucișate? Negreșit că nu. D-sa ar trebui să pună pe aceștĭ D-nĭ judecătorĭ în posițiunea să se rostéscă între funcțiune și între mandat, și le ar ḑice: justițiabiliĭ suferă, justițiabiliĭ aŭ drept la justiția țereĭ; sunteți dară datorĭ a vĕ pronunța pentru care din ambele misiunĭ voițĭ să optațĭ? Tot asemenea trebue să urmeze și D. ministru istrucțiuneĭ publice cu D-niĭ profesorĭ.

Insă se objecteză: D. ministru justițieĭ ar putea să o facă, pentru că judecătoriĭ sunt amovibilĭ, ĕră profesoriĭ sunt neamovibilĭ! Și aci ĕră este uă eróre. Pentru că orĭ cine nu 'șĭ face datoria nu maĭ rĕmâne neamovibil. Deosebirea este numaĭ că D. ministru justițieĭ în 24 de ore póte înlocui pe aceĭ magistrațĭ, pe când D. ministru al instrucțiuneĭ publice nu ar putea face acésta, de cât prin concursul unor instanțe anume determinate de lege.

Apoĭ de ce se cred eŭ, și D-v. că numaĭ între profesorĭ se găsesc capacitățĭ proprii de a se îmbrăca și cu alte ocupațiunĭ și cu alte mandate? Cum? In corpul magistratureĭ nóstre, în numĕrul aceĭ junime care s'a format și care necontenit se formézĕ în școlele superióre ale Francieĭ și Germanieĭ, nu sunt și nu se pot găsi talente și capacitățĭ carĭ se pótă a figura cu onóre în Corpurile Legiuitóre? Nu sunt și acolo simțiminte românescĭ? Nu pot și eĭ aduce representațiuneĭ nóstre legislative luminĭ și cunoscințe serióse și folositóre? Eĭ bine! Vedem noĭ mulțĭ magistrațĭ, usând și abusând ca profesoriĭ de dreptul constituțional? Nu cunosc nicĭ unul dintre magistrațiĭ noștrĭ, carele usând de dreptul dat luĭ prin Constituțiune, să 'șĭ fi părăsit fotoliul de magistrat și să vină în parlamentul din Bucurescĭ ca legislator! Cu atâta dar maĭ pucin, după opiniunea mea, ar trebui să uă facă acésta profesoriĭ de Universitate! Pentru că lor, Constituțiunea le dă un drept, un privilegiŭ, care nu 'l maĭ aŭ nicĭ măcar vechiĭ boerĭ Românĭ. Boeriĭ aŭ devenit simplĭ cetățenĭ; eĭ merg de votéḑă acolo unde 'ĭ duc averea lor, când o aŭ. Profesoriĭ de Universitate, după ce votéḑă în colegiele unde 'ĭ conduc averea lor, saŭ inteligința, saŭ calitatea lor de cetățenĭ, apoĭ maĭ votéḑă într'un colegiŭ special, într'un colegiŭ al lor propriŭ; și așa votând pentru a doua óră, 'șĭ trămit în Senat un anume representant, un special apărător al Universitățeĭ! Dară că nu le adjunge profesorilor ca să aibă din sânul lor un anume representant în Senat, nu le adjunge să aibă și un ministru din mijlocul lor. Prin urmare ar trebui să 'și ḑică: avem doĭ representanțĭ aĭ noștrĭ, unul 'l avem în Senat și un altul 'l avem în guvern, ceĭ alțĭ dară să rĕmânem a casă, să ne împlinim aci datoria de profesorĭ, să desvoltăm trebuințele intelectuale ale junimeĭ studióse, ale însușĭ viitoruluĭ țereĭ? Nu! Nu aŭ făcut acésta D-nĭ profesorĭ; ci toțĭ aceia ce aŭ putut s'aŭ aruncat în arena luptelor politice, ba chiar in arena a pasiunilor celor maĭ urâcióse.

S'a maĭ ḑis, onor. D-nĭ senatorĭ, cum că și în Germania și în Francia profesoriĭ aŭ drept și uséḑă de dreptul lor de a fi legislatorĭ; că și acolo sunt profesorĭ carĭ îndeplinesc mandatul de representant al națiuneĭ. Adevĕr în privința dreptuluĭ; eróre în privința faptuluĭ. Da! Legea esistă; dar d'asupra legeĭ esistă morala și conscința datorieĭ (aplause). Eŭ nu cunosc în parlamentul Germanieĭ de cât doŭ profesorĭ: cine sunt aceștia? Gneist și Vieirhoff, ómenĭ a cărora activitate și inițiativă nu 'șĭ găsesce pereche. Afară de eĭ, póte să maĭ fie doŭ, treĭ și atât a tot; pentru că profesoriĭ în Germania, precum am maĭ declarat'o,

www.dacoromanica.ro

înainte de tóte sunt profesorĭ, și apoĭ sunt ómenĭ politicĭ. Dar chiar așa să fie, admit ca tóte Universitățile Germanieĭ 'și trămit în parlament profesoriĭ ceĭ maĭ eminențĭ. Insă se află România în condițiunele Germanieĭ? Are România *pletorul* acela de sciința și de intelegenta pe care 'l are Germania? Nu 'l are.....

Am vĕdut saŭ maĭ bine dis, am citit maĭ alaltă-erĭ că unul din profesorĭ dicea: Ce? D'apoĭ Duruy, Villemain, Giuzot, Jules Simon, toțĭ aceștia de și profesorĭ nu sunt și în Corpul Legislativ al Franciei? Apoĭ, D-lor, póte unul din profesoriĭ noștrĭ să se pună alăturea cu aceste ilustrațiunĭ ale inteligințeĭ Francese? Póte cine-va pretinde că în corpurile nóstre parlamentare profesoriĭ noștrĭ aduc a suta parte din talențele și luminele acestor luceaferĭ aĭ civilisațiuneĭ moderne? Mĕ opresc aci cu comparațiunea!.....

Dar să lăsăm, D-lor, acele marĭ ilustrațiunĭ ale Franciei și ale Germanieĭ să lumineze lumea prin geniul și sciința lor; noĭ să ne mărginim a cere ca profesoriĭ noștrĭ să lumineze măcar Universitatea pentru care țéra 'ĭ plătesce.

Așa dar, să fie bine înțeles; eŭ nu acus pe ministrul instrucțiuneĭ publice că a călcat legea; am dis numaĭ ca procesul Universității de Iași este pendinte înaintea Corpurilor Legiuitóre de 10 anĭ, și am dis încă alt ceva, că 'mĭ pare rĕŭ că D. ministru Chițu, avênd înaintea sa precedentul D-lor Maiorescu și Tell se pune în dosul Constituțiuneĭ, și nu cutédă a se servi de ceea ce 'ĭ dă legea spre a opri rĕul! Eĭ bine, cine trebue să încurageđe pe ministru, ca cu Constituțiunea și cu legea instrucțiuneĭ publice în mână, să obțină ca aceĭ profesorĭ să 'și facă datoria? Cine? Inainte de tóte, după opiniunea mea, Senatul; și pentru ce? Pentru ca în acest Senat sunt în mare parte urmașiĭ acelora carĭ aŭ înzestrat școlele cu averea lor proprie. (aplause). Aicĭ sunt bărbațĭ cari de două orĭ nu aŭ lăsat pe ministrĭ, chiar cu cele maĭ bune intențiunĭ, ca să se atingă de drepturile profesorilor; și dar Senatul înainte de toțĭ are dreptul să dică sus și tare: am apărat drepturile profesorilor; acum am obligațiunea imperiósă de a cere, de a ordona ca și eĭ să 'și facă datoria. (aprobărĭ)

Pentru ultima óră, uă maĭ repet, D-lor senatorĭ, nu am făcut și nu fac politică; cer numaĭ ca profesoriĭ să stea la locul lor; nu fac cestiune de guvern; cer numaĭ ca ministrul instrucțiuneĭ publice să aplice mĕsurile ce legea prevede în contra acelora ce se abat de la îndatoririle lor. După ce se va vota asupra moțiuneĭ mele, voiŭ cerceta altă dată ce fac profesoriĭ afară din Universitate; și cu ocasiunea interpelațiuneĭ D-luĭ Apostoleanu, voiŭ vorbĭ și despre cele ce privesce pe guvern. Astă-dĭ însă nu vorbesc de cât de ceea ce profesoriĭ fac și de ceea ce trebue să facă în Universitate. Și D-lor senatorĭ, atât de puțin am înțeles să fac politică militantă în acéstă cestiune, că eŭ n'am despărțit pe amiciĭ meĭ de adversariĭ meĭ în Universitatea de Iași; căcĭ toțĭ aceĭ profesorĭ carĭ sunt în cestiune, nu formézĕ un singur grup politic. D. Tzone nu sciŭ pênĕ acum, să fie de aceleși opiniunĭ politicĭ cu profesoriĭ din Universitate carĭ aparțin fracțiuneĭ așa disă liberă și independintă! D. Ștefan Șendrea m'a onorat de treĭ orĭ cu votul sĕŭ în colegiul I de Roman! Acestea vi le dic, spre a vĕ dovedi că n'am pus pasiune, ci numaĭ adevĕr, ci numaĭ interes pentru sórta Universitățeĭ de Iași! Și fițĭ bine încredințațĭ, D-lor miniștrĭ și D-lor senatorĭ, că orĭ cât s'ar dice, orĭ câte obiecțiunĭ mĭ sar face, eŭ am convicțiunea că sunt glasul acestuĭ Senat, ba chiar al națiuneĭ întregĭ în general și îndeosebĭ, sunt representant serios al bătrâneĭ Moldove, când cer ca în locul scaunuluĭ Domnieĭ pe care l'a pus pe altarul patrieĭ, (aplause) să 'ĭ ridicați scaunul scinței! (aplause, aprobărĭ) Etă ce cer eŭ, etă ce cere Moldova întrégă, nicĭ maĭ mult nicĭ maĭ puțin; și dar rog pe D-nĭ miniștrĭ să bine voéscă a nu strămuta cestiunea, să bine-voéscă a fi încredințațĭ, cum că Senatul acesta, și eŭ în deosebĭ, n'am accentuat plângerea nóstră în mod de a ne pune în luptă cu guvernul. Luptele nóstre politice, le reservăm și le vom face cu orĭ-ce altă chestiune, numaĭ cu acésta nu! Eŭ din început am voit să degageđ Universitatea de Iași de orĭ-ce caracter politic, dorind numaĭ ca din desbaterile nóstre, Universitatea să renască în puterea și în prestigiul sĕŭ, precum renasce *fenixul* din cenușa sa; și așa să devie ceea-ce ea trebue să fie, focarul luminelor, centrul inteligenței, avan-guarda Românismuluĭ la hotarele Românieĭ! Iată ce cred că țéra întrégă voesce! Și de aceea sunt sigur că

www.dacoromanica.ro

la votul Senatului, Moldova întrégă și populațiunea din Iași în deosebi vor ḑice ca un singur om: *In fine am căpĕtat de la dreptatea Senatului ceea-ce reclamam de 12 ani în zadar, ceea-ce mai mult de cât ori când, este uă mare trebuință, nu numai locală dar națională.* Onor. D. ministru mai bine cugetând, cred că va ținea séma de discuțiunile care aŭ urmat de trei ḑile, în acéstă incintă, și unde toți ne am rostit în același mod, adică că profesorii n'aŭ numai drepturi dar aŭ și datorii, și că Universitatea de Iași nu póte să remâe în starea degradată de astă-ḑi.

D-lor senatori, eŭ fac parte din generațiunea care se duce, însă în locu'i se înalță uă altă generațiune, generațiune tênĕră, care după ce 'și aŭ făcut studiile reclamă acum și un drept: să ne urmeze în misiunea nóstră și să o îndeplinéscă. Există mai multe nuanțe în acéstă generațiune, precum aŭ fost și în generațiunea nóstră; unul din aceste grupuri se distinge prin meritele membrilor sĕi, și a căria opiniuni trebue să aibă aprobațiunea ministerului, fiind-că este coreligionar cu membrii susținitori ministerului, de óre-ce are în capul sĕŭ pe fostul ministru de justiție, pe onorabilul D. Eugenie Stătescu; acest grup a constituit uă societate compusă de mai mulți tineri de sciință și de viitor: Uniunea Democratică. Eĭ bine, Uniunea Democratică, prin organul sĕŭ, condamnă întocmai ca și mine purtarea acelor profesori, ba mai mult de cât mine. N'am obiceiul a veni cu mărturia ḑiarelor; dar *Uniunea Democratică* represintă în mare parte generațiunea liberală viitór; iată ce acest ḑiar ḑice:

„Tot cetățénul și mai ales profesorul, „are dreptul de a aspira de a deveni re„presentant al națiuneĭ, membru al guver„nului, ambasador, magistrat, etc.... Dĕră „ori-ce sarcină publică conține uă sumă „de obligațiuni, pe care, cine primesce „acea sarcină trebue să le îndeplinéscă, „sub clausă de a fi declarat nedemn în ca„sul contrariŭ.

„Acesta este un principiŭ de morală, pe „care nimeni nu 'l póte contesta și care „nu suferă de cât escepțiunea unei forte „amăgiri fără de care liberul arbitru nu „póte lucra.

„Deputatul trebue să 'și împlinéscă în„datoririle, sarcinile sale. Dacă nu 'și în„deplinesce, devine nedemn în facia mo„ralei și chiar legea positivă în unele ca„suri 'i ridică sarcina de deputat.

„Tot așa este și magistratu, și minis„tru, și profesoru".

In alte țĕri, o spun cu durere, n'ar fi fost trebuință de un vot al unui Corp Legiuitor; numai acéstă discuțiune în Senat ar fi fost de ajuns să facă pe aceĭ D-ni profesori, ca de a doua-ḑi să se întórcă pe băncile Universitățeĭ de Iași!

Insă la noi se vede, că epidermul este mai gros; și de aceea vedem fără resultat voturile nóstre, și nepĕsarea fără margine a acelor profesori. Iată pentru ce voesc ca Senatul uă-dată să se afirme în mod energic, ca prin acésta să dea ministrului dreptul, să 'i se impue datoria de a aplica legea fără mai multă străgănare. Mérgă dar uă-dată D-nii profesori de la Iași d'inaintea pairilor lor de la Bucuresci! Și dacă profesorii de aicĭ, ceea-ce nu cred; vor ḑice că bine fac profesorii din Iași, că nu 'și îndeplinesc misiunea, eĭ bine atunci vom avisa! Dĕră acésta eŭ nu cred, în favórea acestor convicțiuni am de gaj purtarea corectă a acelor profesori cari ilustréză facultățile din Bucuresci, carii neobosit conduc Universitatea din Bucuresci pe calea de progres, pe când din nenorocire sora eĭ din Iași cade din ce în ce mai mult în decadență.

Sfârșesc, D-lor senatori, rugând pe ministeru măcar astă-ḑi, să nu vadă în moțiunea mea că este uă luptă de partite, un act de opositiune contra ministerului, ci simplu și curat espresiunea uneĭ trebuințe obstesce simțită, cererea de îndreptare a unui rĕŭ constatat, recunoscut chiar de D. ministru Chițu, și acésta alături cu mine, alături cu țéra întrégă, și care prin urmare trebue cu uă ori mai 'nainte îndreptat și stârpit. Și încheind, declar sus și tare că moțiunea mea nu este un blam dat guvernului, ci este blamul țĕreĭ dat profesorilor de la Universitatea de la Iași, carii nu 'și îndeplinesc sacrele lor datorii. (Aplause).

(Se procede la vot; Președintele declară că Senatul a adoptat moțiunea de blam contra profesorilor Universității de Iași, cu uă majoritate de bile albe..... contra.... bile negre.)

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro